

DIN PUBLICAȚIUNILE CASEI ȘCOALELOR
Biblioteca autorilor clasici Greci și Romani

No. 20

HORAȚIU

Satire și Scrisori

Traducere

de

E. LOVINESCU

BUCUREȘTI

Tip. „ROMÂNIA NOUĂ”, Th. Voinea, Str. G-ral Dona, 26

1923

Satirele și Scrisorile lui Horațiu

*

7954

80 00 511
Cota 71678
Inventar G 14506

71678

AC 253/02

13400.0

B.C.U. Bucuresti

G14506

7.1678
Dublet

Publicând **Satirele și Scrisorile**, încheiem traducerea integrală a operei lui *Horatîu*. Și în accest volum, ca și în celelalte, ne-am călăuzit, înainte de toate, de criteriul clarității: o traducere, în primul rând, trebuie să fie citibilă; preciziunea amănuntului, care în trecerea dintr'o limbă în alta devine adeseori parazitar, cade în planul al doilea. În serviciul unui astfel de principiu de ordin literar, credem a fi pus și o lungă experiență literară.

•
E. L.

Octombrie 1923.

Introducerea

INTRODUCERE

Contactul liceului românesc cu literatura latină reprezintă o suprafață prea mare. În ciclul celor patru ani ultimi se perindă, grăbit, pe dinaintea ochilor elevilor Cicero, în diferitele lui discursuri și disertațiuni filozofice inactuale, Cornelii Nepos, Sallustiu, Ovidiu, Titu Liviu, fără a mai aminti de Cezar, Virgiliu, Horațiu și Tacit. Cu metodele și mai ales cu posibilitățile noastre de asimilare, baza de contact este deci prea vastă; rezultatele unui astfel pe program extensiv nu puteau fi decât nesatisfăcătoare: o frunzăreală de câteva pagini prin opere de interes variat; o privire caleidoscopică asupra unei literaturi de calitate inegală, și, uneori, deadreptul mediocră; nici un fel de asimilare a spiritului necesar propriei noastre desvoltări intelectuale.

Nu învățăm limba latină pentru a scrie sau a vorbi latinește; n'o învățăm nici chiar pentru foloasele unei stricte discipline mintale: matematica sau alte limbi moderne ne-ar pune la

îndemână un exercițiu egal al facultăților noastre intelectuale. — Invățăm limba latină pentru nevoile noastre pur spirituale: mai întâi pentru stăpânirea cât mai sigură a limbii materne, în isvoarele, realitățile și posibilitățile ei, — ceiace ar reprezenta cadrul formal al expresiei unui suflet; și, în al doilea rând, pentru lărgirea, îmbogățirea acestui suflet însuși, prin conștiința de sine ce valorifică și prin absorbțiunea unui spirit identic ce hrănește... Cultura latină satisface deci o necesitate lingvistică de un interes mai obștesc și, totodată, și o necesitate ideală și de un caracter mai special pentru toți cei ce exprimă vreuna din manifestările esențiale ale sufletului românesc; fiind de aceeași substanță, aluatul sufletului nostru nu poate de cât dospî prin fermentul sufletului latin.

Nevoia lingvistică se satisface prin gramatică; asupra ei nu avem a ne opri aci. Spiritul latin nu se poate însă absorbi decât prin lentă pătrundere a celor mai reprezentativi scriitori ai geniului latin: problema cunoașterii literaturii latine este deci o problemă de intensitate și nu de suprafață. Cele câteva discursuri lipsite de interes ale lui Cicero, sau metamorfozele de caracter pur retorie ale lui Ovidiu, paginile răslețe din Cornelius Nepos sau Titu Liviu, impuse elevilor noștri pentru a obține o impresie de totalitate a literaturii latine, constituie un program de învățămînt bazat pe principiul suprafeței: îmbrățișează mult fără să pătrundă spiritul latinității în esența lui. Ar fi timpul să

se spună odată răspicat că, de pildă, **Catilinarele** lui Cicero sunt insuportabile, din pricina retorismului emfatic și a suficienței respingătoare; ar fi timpul să ne convigem că **Metamorfozele** lui Ovidiu sunt disertațiuni versificate ce n'au nimic comun cu poezia. A ne iniția într'o cultură prin astfel de producțiuni înseamnă a ne abate dela esențial și dela caracteristic, pentru a cultiva amănuntul sau a ne satisface o simplă curiozitate. Este deci o eroare fundamentală ce răstoarnă noimele învățământului clasic.

Geniul latin se rezumă în trei scriitori: Virgiliu pentru epopee; Horațiu pentru poezia lirică și, mai ales, satirică și Tacit, pentru istorie. Un program bine chibzuit, fixat pe principii adâncirii și nu al suprafeții, ar trebui să se limiteze la **Eneida**, la **Ode** și **Satire** și la **Analele** lui Tacit. Atât. Importanța reformei începe însă dela modalitatea studierii acestor scriitorii. Studiul lor nu trebuie mărginit la un număr determinat de versuri sau de paragrafe ce trebuie să fie, pe cât cu puțință, **integral**. Trebuie să cunoaștem **Eneida** în întregime (sau cel puțin cărțile I, II, IV, VI, IX), după cum trebuie să cunoaștem **Analele** în întregime, și pentru pătrunderea sufletului latin dar și pentru valoarea lor estetică și etică incomparabilă. Trebuie să absorbim aceste creațiuni ale geniului latin și, totodată, uman. Un an abia ajunge pentru o lentă pătrundere; să le acordăm deci câte un an, cu ore multe, și cu cercetări migăloase; numai ast-

fel spiritul străbun ne va fecunda prin ce are el mai bun. Și cum nu ne putem apropia de o creațiune literară fără o suficientă cunoaștere a limbii, Cezar ni se pare scriitorul cel mai indicat pentru deplina stăpânire a formelor gramaticale: să-i acordăm și lui un an pregătitor. Fixând deci în clasa V pe Cezar, în clasa VI pe Virgiliu, în clasa VII pe Horațiu și în clasa VIII pe Tacit, — stabilim un ciclu de valori potrivit și cu adevăratele scopuri ale învățământului literaturii latine.

* * *

Pentru a ajuta la cunoașterea acestor trei reprezentanți tipici ai geniului latin, după ce am publicat o traducere a **Analelor**, publicăm acum traducerea integrală a operei lui Horațiu.

Quintus Horatius Flaccus

QUINTUS HORATIUS FLACCUS

Viața lui Horatiu se poate rezuma în puține cuvinte.

În genere, viața oricărui scriitor se încheie la activitatea lui literară: biografia dispăre în bibliografie. Această fuziune se întâmplă cu atât mai mult la un poet, care, prin dispoziții sufletești, și apoi, probabil, prin atitudine voluntară, s'a ținut într'o rezervă și discreție desăvârșită față de ori ce activitate publică. Prietenia lui cu Mecena și cu August i-a adus, de sigur, un spor de prestigiu personal, dar nu i-a deschis măcar calea spre „cursul onorurilor“, prin care trebuia să treacă orice cetățean roman ce se destina carierei publice. Din umbra vieții de boem, poetul nu s'a scoborât în vâlmășagul câmpului lui Marte; în marginea măririlor omenești de o zi, el și-a realizat însă o o-

peră de artă ce i-a perpetuat amintirea, nu numai cât „pontiful se va urca pe Capitoliu însoțit de tăcuta vestală“, după cum spunea el, și nu numai pe malurile vijeliosului Aufid sau prin secetoasele ținuturi ale lui Daunus — ci două mii de ani și pe toate latitudinile globului terestru. Pontiful nu se mai urcă pe Capitoliu, — dar în toate continentele lumii tinerimea studioasă se pleacă încă peste versurile poetului pentru a le studia, iar oameni cu gustul format la eleganța lui etică și estetică își fac și acum dintr'însul un obiect de predilecție și chiar o călăuză morală.

* * *

Pentru a trage un cadru al vieții lui Horațiu, din care vor lipsi amănuntele semnificative, ne vom mărgini deci numai la câteva jaloane.

Horațiu s'a născut la 8 Decembrie 65 a. Chr. (689 de la fundarea Romei) sub consulatul lui L. Aurelius Cotta și L. Manlius Torquatus, în orașelul Venusia, de la hotarul Apuliei cu Lucania.

Tatăl său era un libert, fost sclav public al orașului, exercitând profesia de *coactor*, cumpărător la mezaturile publice, iar după alții și

da negustor de pește sărat, ceia ce nu l'a împiedecat de a-și cumpăra un ogor pe malurile Aufidului, la poalele Volturului, unde poetul și-a petrecut o bună parte a copilăriei: opera lui e plină de amintirea fragedă a acestor ținuturi muntoase, și, mai ales, valorificată de un viu sentiment al naturii, care nu putea veni de cât dintr'o lungă viețuire în sânul ei.

Incepută la Venusia, educația lui s'a continuat la Roma, unde, vânzându-și moșioara, tatăl lui Horațiu se mutase tocmai în vederea educației fiului său; de aici tânărul plecă la anul 44 la Atena, ca toți tinerii nobili ce-și desăvârșiau studiile în metropola Greciei. După asasinarea lui Cezar, M. Brutus se retrăsese și el la Atena, unde, urmând cursurile de filozofie ale lui Teomneste și Cratipp, își pregătia și o armată în Macedonia; prin ascendentul său asupra tinerimii romane, el făcea înrolări și în Atena. Tânărul Horațiu se văzu ridicat deodată la importantul rang de tribun al unei legiuni; în această situație improvizată a participat la lupta de la Philippi, și nu spre cinstea lui. Cu destul umor ne-a povestit el mai târziu (Oda VII, cartea II) cum a luat-o la goană, „părăsindu-și scutul nu tocmai bine“. Cu această luptă cariera militară a lui Horațiu se încheie și amestecul lui în luptele civile găsi un sfârșit fe-

ricit. Amnistia acordată soldaților lui Brutus și Cassius, îl aduse la Roma, potolit și umil. Tatăl său murise; veteranii îi împărțiseră moșioara; mai înainte de toate, tânărul trebuia să-și găsească un mijloc de trai; el nu se feri deci de a-și cumpăra un birou de grefier pe lângă questor. Pus oarecum la adăpostul mizeriei obișnuite a scriitorilor la Roma, el își începu cariera de poet. Debută prin versuri satirice; între 35—34 apărură prima carte de *Satire*; câțiva ani după aceea *Epodele* și cartea II a *Satirelor*. Varius și Virgiliu îl prezintară lui Mecena. Scena ne-a fost povestită de însuși Horațiu în Satira VI din Cartea I: Horațiu se intimidă, abia îngăimând câteva cuvinte, iar Mecena îi arată prea puțină atenție. Abia după nouă luni s'au reluat raporturile între dânsii, ce aveau să ducă la o prietenie immortalizată prin atâtea ode celebre ale lui Horațiu; renumele omului politic și mare ocrotitor al artelor ne-a venit astfel pe aripa versurilor poetului și trăește prin ele cu o actualitate pururi reînnoită. Prin Mecena, Horațiu ajunge și în familiaritatea lui August, care, oferindu-i postul de secretar particular, fu refuzat, ceea ce ne arată gustul de independență a poetului. Din legături de prietenie atât de puternice, Horațiu nu s'a ales de cât cu o vilă la Tibur, dăruită de

Mecena, și cu posibilitatea de a duce o viață liniștită închinată poeziei. Activitatea lui literară s'ar putea despărți în trei epoce firești:

1. De la 44—30 epoca *Epodelor* și a *Satirelor*.

2. De la 30—23 epoca primelor trei cărți de *Ode*.

3. De la 23—13 epoca *Scrisorilor* (după 23); a *Cântului secular* (17) și a cărții IV de *Ode* (13).

La sfârșitul anului 8 a. Chr., câteva luni după moartea lui Mecena, se stinse și Horațiu, în vârstă de 57 de ani; mormântul lui de pe Esquilin se afla alături de cel al marelui său prieten și protector.

* * *

Horațiu este expresia cea mai realizată a lirismului și satirei latine. Opera lui literară trebuie deci privită sub această dublă înfățișare.

Poporul roman nu era, de sigur, un popor liric și, s'ar putea zice, nu avea nici o înclinare specifică spre artă. În afară de istorie, elocință și drept, cultura și literatura lui s'au dezvoltat prin influența culturii grecești; poezia latină, și în deosebi, cea lirică, este deci o producție relativ artificială, tardivă și sporadică.

Plecând de la această constatare de fapt, poezia lui Horațiu, cu toată calitatea ei artistică eminentă, e caracterizată prin influența grecească (mai ales a lui Alceu, Safo, Stesichor, mai rar Pindar) și prin lipsa unui lirism profund, dacă înțelegem prin lirism, emoție și avânt, pe care Horațiu, ca bun Roman, le-a cunoscut prea puțin. Claviatura sufletească a poetului este deci mărginită la o sumă de sentimente medii; n'a cunoscut, de pildă, pasiunea, deși a fost un poet al amorului; dragostea lui s'a limitat în regiunile grației și ale jocului distractiv, evoluând spre obiecte diferite. Dacă avântul și amploarea sentimentului lipsesc, arta este însă pururi prezentă și, pentru noi, e expresia cea mai fericită a geniului latin, făcut din armonie, cumpătate, discreție. Arta lui Horațiu este și azi încă un obiect de studiu: cuvântul e plastic, concretizând ideea abstractă prin imagini și metafore proaspete și originale; fraza poetică e limpede și strofa grațioasă și șerpuitoare. Prin această artă, dar și printr'o atitudine sufletească, asupra căreia vom reveni, opera lui Horațiu, cu tot artificialul mitologic, cu tot convenționalul dinastic și civic, e vie încă și se citește cu grație.

Dacă avântul liric îi era refuzat poetului, spi-

ritul satiric și aptitudinea pentru morală și filozofie practică, își găsește în Horățiu o expresie mult mai francă ; și prin această latură poetul se integrează în geniul rasei sale. Mai greoi și oarecum mai suburban, în primele lui *Satire*, talentul i se desrobește și i se afirmă până la virtuozitate în *Scrisori*: poezia e întoarsă spre o liberă „causerie“ asupra unor probleme, mai ales de ordin moral, fără zadarnice discuții teoretice, ci viu ilustrată prin anecdote, prin cazuri tipice, prin fabule, prin un dramatism destul de caracteristic. Privim această operă ca partea cea mai originală a activității lui Horățiu ; îndărătul *Scrisorilor*, nu mai sunt modele grecești ci însuși geniul roman : lucid, practic, analitic și, mai ales, sarcastic.

Horățiu nu reprezintă numai o estetică ci și o etică. El fixează atenția cititorilor nu numai prin eleganța strofelor sale lirice sau prin spirit de observație și ironie —ci și prin atitudine față de viață : e un poet filozof, în sensul unei viziuni proprii și profunde asupra lumii.

Acțiunea bimilenară a poetului e datorită mai mult acestei calități filozofice : opera lui nu e numai un document estetic ci și o călăuză a vieții. Filozofia lui poate fi un loc comun, dar

puțini au simțit mai intim zădărnicia vanității omenești și, mai ales, puțini au sugerat-o în versuri atât de definitive. Tuturor celor răniți de viață, Horațiu le devine un neprețuit tovarăș și povățuitor, care sfâșie vălurile aparențelor, și nimicește pe toți falșii idoli ai măririlor lumești, îndărătul cărora, neostenit, el proiectează, spectrul sinistru al morții, implacabile și obștești.

Lectura asiduă a lui Horațiu este astfel o salutară imersiune în realitate.

Horăţiu în literatura română

HORAȚIU IN LITERATURA ROMÂNĂ

În literatura noastră, figura lui Horațiu a fost evocată în piesa *Fântâna Blanduziei* a lui Vasile Alecsandri, așezată în decorul unei ode a poetului latin. Nu credem fără interes să ne ocupăm aici de această piesă și de evocarea lui Horațiu.

Fântâna Blanduziei ne trezește o limpede viziune antică. Străbătând albăstrimile egeice, ne apropiem de ascuțișul capului Sunium: iată linia uscată a dealurilor pleșuve, și iată grația coloanelor templului Minervei desfăcute pe orizon ca niște albe degete. Nimic: o mare albastră, un pământ calcinat cu care se luptă câțiva sicomori, câțiva maslini și câteva svelte coloane. Ajunge. Icoana întregii antichități clasice răsare totuș mai vie decât ar răsări din brăcuitele volume ale învățaților și din mormanele glosselor

Îngrămădite peste viața plâpândă a veacurilor trecute.

Fântâna Blanduziei e un astfel de templu înălțat în vârful unui promontoriu, stropit de apele egeice și desprins pe un cer pururi albastru: un templu în care nu se mai slujește. Credința ce-i săpase statuetele a sburât de mult în amurgul zeilor antici... Ne vorbește totuși: în jurul coloanelor singuratice fâlfâie pacea unei concepții de viață, senină și ideală. O concepție care e mai mult în închipuirea noastră, de cât în realitatea lumii vechi. Simțim însă nevoia de a ne înșela... Simțim nevoia de a popula trecutul cu năzuințele tainice ale sufletelor noastre. Viața, pe care n'o putem trăi noi acum, o presupunem altă dată, împodobind-o cu toate visurile noastre deșarte de oameni osteniți și grăbiți, cu toată odihna, nepăsarea, libertatea, idealismul, cumpătarea, poezia, peste care greul car al vieții zilnice trece, strivindu-le în fragedelor încolțire. Ne putându-le trăi noi, le dăruim bucuros altora...

* * *

Cu puțină știință a vieții antice, și cu un mai puțin talent creator de viață, Alecsandri a isbutit să ne dea totuși o senină icoană a Romei imperiale. Nu e o aqua-forte. O aquarelă însă,

pe care o privești cu plăcere cu ochii ce-și adâncesc perspectiva în linia îndepărtată a veacurilor. Ceiace nu putuse face *Ovidiu*, o fac aceste trei acte firave, ca niște coloane ionice...

Ovidiu trecea peste măsura talentului lui *Alecsandri*: *Fântâna Blanduziei* e în îngrădirea acestui talent. În *Ovidiu* e o sfortare prea mare neisbutită; în *Fântâna Blanduziei* e o desfășurare leneșă a unui talent poetic ce se cunoaște pe sine și nu vrea să se întreacă.

În *Ovidiu*, *Alecsandri* se încercase să ne dea un caracter și o tragedie. Tragedia nu ieșea însă din caracterul lui *Ovidiu*; cadrele ei erau prea mari pentru un suflet ușuratic, lipsit de cutremurarea unei adevărate iubiri și, peste care tragedia căzuse cum ar cădea o casă pe spatele subred al unui trecător fără griji.

În *Fântâna Blanduziei* nu e nici o tragedie, nici încercarea de a ne zugrăvi un caracter furtunos. Evocarea unui neînsemnat colț al vieții romane, cristalizată în jurul unei ușoare iubiri, și un singur moment sufletesc al lui *Horățiu*; atât, și, în această îngrădire voită, deajuns. Întâmplându-se însă ca momentul sufletesc al lui *Horățiu* să fie și un moment adânc omenesc, poemul dramatic al lui *Alecsandri* își lărgeste însemnătatea.

Nimeni nu putea fi mai nimerit decât *Horățiu*

pentru idila melancolică din jurul celebrei fântâni. Pus într'o tragedie, Horațiu n'ar fi fost la locul lui. Intr'o idilă curmată de grăuntele de înțelepciune ce i-a înfrânat în totdeauna pornirile sburdalnice ale inimii, eroul lui Alecsandri întrupează nu numai o realitate omenească, ci și o realitate istorică...

Horațiu nu e poetul desfrâului ca Ovidiu. N'a cunoscut adevărata pasiune nici cât Catul, nici cât Propertiu. A cunoscut totuși dragostea fugară, senină și voioasă, din care nu țâșnesc versuri neperitoare, dar din care pot însă gălgâi sonoritățile cristaline ale unui isvor ce saltă pe prundiș... A premărit iubirea cu voioșia și optimismul ei sănătos și nu în rătăcirile și abaterile ei sgomotoase, ce nu pornesc din pasiune, ci din vițiu și neîndestulare...

Poet al plăcerilor cumpătate ale vieții, Horațiu a fost mai ales un poet al unei filozofii măsurate, al unei melancolii duioase ce smulge aripile încrederii îndrăznețe, dar nu smulge și poezia vieții, al unui trai liniștit, la adăpostul furtunilor și al patimilor, al unui optimism fără iluzii dar fără desnădăjduire, al unei filozofii mărginite la stricta realitate, la recunoașterea ei deplină, care nu ridică totuși orice bucurie...

Un astfel de poet ce caută oriunde plăcerea cumpătată, putând totuși renunța la ea fără scrâșniri, de oarece primește viața *așa cum e*, — se putea îndrăgosti la bătrânețe de tinerețea Gettei. Dragostea lui Horațiu nu are nimic supărător, ca dragostea lui Postumus : nu e libidinoasă. E o dragoste de poet încărunit cu inima veșnic tânără. Când tinerețea își cere însă drepturile ei mergând spre tinerețe și Getta iubește pe sclavul Gallus, Horațiu, firește, suferă. O clipă numai. Realitatea vieții îl cucerește repede. Cumpătarea și înfrânarea de sine, care sunt însăși ființa morală a poetului nostru, își câștigă drepturile lor. Necesitatea vârstei e tot atât de nemiloasă ca și necesitatea morții, pe care o cântase în odele și epodele lui. Înaintea ei își înclină capul... Și în această supunere e atâta duiosie și melancolie, atâta stăpânire și sănătate morală, în cât momentul sufletesc al lui Horațiu e un moment adânc omenesc al unei vârste ce apune, închinându-se unei alte vârste ce abia începe să răsară...

Fântâna Blanduziei nu e decât acest moment. Fără să fie o tragedie sau chiar o piesă de teatru, e un crâmpeiu de umanitate și, prin seninătatea formelor, mai ales de antichitate. De

altfel, prin firea lui senină, duioasă și optimistă, poetul dela Mircești era menit să înțeleagă pe poetul Tiburului, care cântase atât de frumos poezia mediocrității, a vieții rustice și a cum-pătării, și, fără a fi războinic, devenise, prin acelaș destin ironic, ca și Alecsandri, un poet al Curții, al războaelor, al mării patriei, — un poet, într'un cuvânt, național.

SATIRE

Cartea I

Cartea I de SATIRE a apărut între 35-34 a. Chr.

SATIRA I.

Satira I.

Această satiră e închinată lui Mecena; în ea se biciuiește lăcomia de bani. Data ei e nesigură.

Pentruce, scumpe Mecena, nu-i nimeni mulțumit cu soarta, pe care și-a făurit-o singur sau i-a dat-o Dumnezeu? Pentruce fiecare râvnește la soarta altuia?

— „Ferice de negustor!“, spune soldatul împovărat de ani și rupt de osteneli.— „Tot mai bună-i milităria!“, suspină, la rându-i, negustorul, când vânturile îi scutură corabia, „te lupți și, cât ai clipi, ori mori, ori birui!“.

Când, pela cântători, clientul îi bate la ușe, omul de legi râvnește la soarta plugarului. Purtat dela țară la Roma într'un proces, în care a dat și chezășie, plugarul îi socoate fericiți numai pe orășeni. Pildele de acest fel sunt atât de numeroase, încât și flecarul Fabius ¹⁾ ar osteni de ar voi să le înșire. Ca să n'o lungesc, iată

---

1) Q. Fabius Maximus, cavaler roman, autor de cărți stoice, și mare vorbaret.

unde voi să ajung. De ne-ar spune un zeu: — „lată-mă, sunt gata să vă împlinesc ce doriți; tu erai soldat, o să te fac negustor; tu erai om de legi, o să te fac plugar. Schimbați-vă rosturile și duceți vă pela treburile voastre.... De ce nu vă urniți?“ Nu vor; li s'a dat totuși puțința să fie fericiți în voe. Umflat de o dreaptă mânie, de ce nu le spune Jupiter că deacum înainte n'o să-și mai plece urechea cu atâta ușurință la dorințele lor?

Să nu privim însă lucrul numai râzând, cum fac glumeții, deși nimic nu te oprește să spui adevărul râzând: dascălii iscusiți împart deobicei zahăr copiilor ca să-i facă să învețe buchile. Să lăsăm totuși gluma și să vorbim temelnic. Plugarul ce ară din greu pământul, han-giul ce 'nșeală, soldatul, marinarii ce se primejduesc cutreierând mările, spun că se străduiesc ca să poată trăi tihniți, la bătrânețe, cu ce au agonisit, cum face și furnica. De pilda ei, mai ales, se slujesc: mică dar harnică, ea cară în gură cât poate ca să-și mărească grămada, pe care o înalță cu gândul la ziua de mâine. De îndată ce vremea se strică, la începutul anului, ea nu mai aleargă însă nicăeri: se hrănește din ce a agonisit; pe tine nu te întoarce totuși dela câștig nici arșița verii, nici iarna, nici focul, nici marea, nici ferul; nimic nu te poate opri! La ce să ascunzi, pe furiș, într'o groapă o mare grămadă de aur și de argint? — De o să iau mereu din ea, curând n'o să mai rămână nimic — Bine, dar dacă nu iei, în ce stă frumuseța comorii? De ai avea în arie o sută de mii de banițe de grâu, n'o să mănânci mai mult decât mine, dupăcum sclavului ce cară în spinare coșul cu pâine, stăpânul nu-i dă mai mult decât celor ce n'au

«cărat nimic. De trăiești potrivit cerințelor firii, spune-mi ce deosebire-i de ai o sută sau o mie de jugere ?

— E mai plăcut să iei dintr'o grămadă mai mare:

— De iau însă tot atât dintr'una mai mică, nu văd de ce te-ai lăuda cu hambarele tale mai mult decât mine cu panerele mele? Neavând nevoie decât de un ulcior sau de un pahar de apă, e ca și cum ai spune: „mai bine să-l iau dintr'un râu mare decât dintr'o fântână mică“. Surpându-și malul, năvalnicul Aufidus ²⁾ îi smulge însă și pe ceice râvnesc la mai mult decât le trebuie. Mulțumindu-te cu cât ai nevoie, nu bei nici apă tulbure, nici nu te îneci în valuri. Orbiți de lăcomie, cei mai mulți spun: „De oarece lumea te prețuiește după cât ai, n'ai nicio-dată deajuns“. Ce poți să le faci? Lasă-i să-și tragă amarul, pe care și-l fac singuri! Se spune că un zgârcit din Atena se mângâia astfel de vorbele lumii: «Lumea mă flueră; eu mă aplaud însă când îmi privesc bănetul din ladă“. Mort de sete, Tantal urmărește apa ce-i fuge dela buze ³⁾... De ce râzi? Schimbă-i numele și e povestea ta; adormi gâfâind pe sacii cu bani: nu te atingi însă de ei, cum nu te atingi de odoarele sfinte și-i privești ca pe niște tablouri. Nu știi ce-ți poate da banul? Cumpără cu el pâine, legume, o sticlă de vin, într'un cuvânt tot de ce nu se poate lipsi omul. A veghea însă mort de frică, a te teme zi și noapte să nu te calce hoțul, de foc, să nu-ți fugă sclavii cu banii, poate fi care

---

2) Aufidus, fluviu din Apulia; trecea pe la Venusia, locul de naștere al lui Horațiu.

3) Se cunoaște pedeapsa lui Tantal în infern: mort de sete și de foame, apă fluviului în care se afla fugia de câteori își apropia buzele de ea, iar roadele pomilor se înălțau în aer.

o plăcere? Mai bine sărac, decât părtaș la astfel de bunuri! — De boalești⁴⁾, răpus de friguri, sau de zaci la pat din alte pricine, ai cel puțin cine să-ți stea la căpătâi, să-ți pregătească leacurile, să-ți cheme doctorul ca să te redea sănătos dragostei copiilor și rudelor. — Nici nevasta, nici fiul tău nu țin însă să scapi; toți te urăsc: vecinii, cunoscuții, băieții și fetele. Punând banul mai presus de orice, te mai miri că nu-ți arată nimeni o dragoste, pe care n'o meriți? Natura ți-a dat rude, fără să te ostenești; zadarnic te-ai trudi însă să le păstrezi ca prieteni. E ca și cum te-ai sili să înveți un măgar să alerge la curse pe Câmpul lui Marte. Nu mai strânge; cu cât ai mai mult, cu atât teme-te mai puțin de sărăcie; dupăce ai agonisit ce doreai, nu te mai osteni ca să nu pățești ca Ummidius (povestea nu-i lungă): bogat de-și măsura banii cu banița și sgârcit de umbla îmbrăcat ca sclavii, el s'a temut până la urmă să nu moară de foame. Într'o zi, haină ca o Clitemnestra⁵⁾, o libertă l-a spintecat în două cu o secure.

— „Cum, mă sfătuești deci să trăesc ca Naevius ori ca Nomentanus?“⁶⁾. — „Pui alături lucruri ce se bat cap în cap; când îți spun să nu fii sgârcit, nu te sfătuesc să te faci risipitor și stricat; între Tanais și socrul lui Visellius⁷⁾ se deschide o adevărată prăpastie.

4) E argumentul avarului.

5) Clitemnestra, fiica lui Tindar, l'a ucis pe Agamemnon, soțul ei, cu o secure, în momentul întoarcerii lui de la asediul Troei.

6) L. Cassius Nomentanus, risipitor celebru.

7) Necunoscuți.

E o măsură în toate; sunt anumite hotare: dincoace sau dincolo de ele totul é rău.

Mă întorc de unde am plecat. Nimeni nu-i, așa dar, ca și sgârcitul, mulțumit cu sine; fiecare râvnește la soarta celorlalți; când ugerul caprei vecinului e mai plin decât ugerul caprei lui, se usucă de pismă; nu se gândește la cei mai săraci ca dânsul, ci se trudește să-i întreacă pe cei mai bogați. Oricât s'ar grăbi, îi stă însă în cale altul și mai bogat! E ca la curse: când caii pornesc în vârtej carele scoase din grajduri, vizitii se îmbulzesc peste cei dinainte și nici nu se uită la cei din urmă. Iată decé rar vom găsi un om ca să spună că a fost fericit și să plece dela masa vieții ca un oaspe sătul.

Ajunge; de teamă să nu mă bănuiești c'am furat din manuscrisele urdurosului Crispinus ⁸⁾, nu mai adaug nici un cuvânt.

---

8) Crispinus, filozof stoic, vorbăreț.

SATIRA II.

Satira II

Traducerea fiind făcută după ediția școlară, această satiră este considerabil trunchiată. E una din primele satire ale lui Horațiu.

Flautistele, șarlatanii, cerșetorii, comediantele, trândavii și toți cei ca dâșii sunt mârniți de moartea cântărețului Tigellius ¹⁾, căci era darnic. Ca să nu treacă drept risipitor, un altul, dimpotrivă, n'ar da unui prieten nevoie cu ce să se pună la adăpost de frig și de foame. De l-ai întreba pe un altul de ce-și toacă în chefuri averea părintească, de ce se împrumută ca să-și cumpere mâncăruri de tot felul, ți-ar răspunde că nu vrea să pară sgârcit și mic la suflet. Unii îl laudă; alții îl țin de rău.

Fufidius ²⁾ se teme să nu treacă drept risipitor și destrăbălat. Om cu moșii și cu bani dați cu împrumut,

1) Tigellius, cântăreț prețuit de Cezar și de August.

2) Fufidius, un cămătar.

el ia o camătă de cinci la sută ; cu cât datornicul se ruinează mai repede, cu atât el îl strânge de gât mai înverșunat. Umblă după polițele tinerilor ce abia s'au îmbrăcat cu toga virilă și n'au scăpat încă de jugul unui tată sgârcit. — „Doamne ! vor spune cei ce mă vor auzi, omul cheltuiește potrivit cu venitul lui“. El ? Nici nu-ți poți închipui cât de cumplit se canonește ; tată!, pe care l-a zugrăvit Terențiu în comedia lui ³⁾, ducând un trai nefericit, dupăce și-a isgonit fiul, nu s'a pedepsit mai cumplit decât dânsul.

De m'ai întreba acum : unde vrei să ajungi ? ți-ași răspunde : când proștii se feresc de un cusur, dau peste altul ; Rufilus miroase a parfum, pe când Gargonius duhnește a țap ⁴⁾.

---

3) E vorba de *Heautontimorumenos*, o comedie lui Terențiu, în care Menedem se pedepsește pentru că a fost prea aspru cu fiul sau.

4) Necunoscuți.

SATIRA III.

Satira III

Data probabilă a satirei e 36 a. Chr.

Toți cântăreții au un cusur : între prieteni, de-i rogi, nu voiesc în ruptul capului să cânte ; de nu-i rogi, nu se mai opresc. Acelaș cusur îl avea și vestitul Tigellius din Sardinia ¹⁾. Cu toate că la nevoie l-ar fi putut și sili, de l-ar fi implorat totuș în numele prieteniei lui și a tatălui său ²⁾, August n'ar fi stors nimic dela dânsul. Când îi venia însă poftă, cânta dela începutul mesei și până la sfârșitul ei: **Io Bacchus!** pogorând dela nota cea mai înaltă până la cea mai de jos a tetracordului. În nimic nu era statornic : când alerga ca și cum l-ar fi fugărit un dușman din urmă, când mergea ca și cum ar fi dus cu el odoarele Junonei ; uneori avea două sute de sclavi, alteori numai zece ; când nu visa decât de regi, de tetrarhi și de alte măririi, când spunea : „mie mi-ar ajunge:

---

1) M. Tigellius, cântăreț prețuit de Cezar și August.

2) A lui Iulius Caesar, tatăl adoptiv al lui Octav.

o masă cu trei picioare, o scoică cu sare curată și o togă, cât de proastă, numai să-mi ție de cald". De i ai fi dat un milion de sesterți acestui om atât de cumpătat și de mulțumit cu puțin, peste cinci zile nu i-ai mai fi găsit niciun gologan în pungă. Veghia nopțile până 'n zori și sforăia toată ziua; într'un cuvânt, nimeni nu se schimba mai iute ca dânsul. Ai putea să mă întrebi însă: — „Bine, dar tu n'ai nici un cusur?" — „Ba am; am însă altele, și poate mai mici". Maenius îl critica odată pe Novius în lipsă. — „Se vede că nu te cunoști, îi tăie vorba unul, sau crez poate că ai să ne înșeli. Te știm noi doar c ne ești!". — „Altă poveste, răspunse Maenius, eu îmi iert toate cusururile!" Iată o nătângă și nedreaptă dragoste de sine ce trebuie înfierată. Orb cu metehnele tale, pentruce te uiți cu ochi de vultur sau de șarpe la cele ale prietenilor? O s'o pățești și tu la fel: și ei au să-ți iscodească fără milă cusururile. Unul se supără iute³⁾, nu stie ce-i gluma oamenilor de acum. Ți-ar fi lesne să-ți bați joc de toga-i strâmbă, de părui-tuns prea țărănește, de încălțăminte-a-i ce abia se ține pe picior de largă ce-i; e însă om de ispravă ca nimeni altul, ți e prieten, și, sub învelișu-i necioplit, se ascunde o minte isteță. Cercetează te mai bine pe tine însuși, și vezi de natura sau deprinderea rea n'au semănat în tine năravuri, căci pe ogorul nelucrat cresc buruenile ce trebuiesc arse. Să nu uităm că îndrăgostitul e orb față de cusururile iubitei, sau chiar îi și plac, cum îi plăcea lui Balbinus⁴⁾ polipul Hagnei. Așa ar trebui

3) Probabil chiar portretul lui Horațiu.

4) Și Balbinus și Hagna sunt necunoscuți.

să fim și noi față de prieteni și să dăm frumosul nume de virtute acestei orbiri. Să nu ne fie silă de lipsurile prietenului, de le are, după cum nu-i e silă tatălui de lipsurile copilului⁵⁾. De-i sașiu, tatăl spune „că se uită puțin într'o parte“; de-i pipernicit ca stârpitura de Sisif⁶⁾, îl mângâie „puișorul“; de-i cu picioarele strâmbe, — „e puțin cam întors“; de nu se poate ținea pe călcâiele lui sucite, tatăl îl desmiardă: „schioapătă puțin“. Sgâr-citului să-i spunem și noi strângător; celui ce se laudă prostește, să-i spunem că vrea să fie pe plăcul prietenilor; de-și îngăduie prea mult, să-l ținem drept „sincer“ și „hotărît“; de i prea pornit, să-i spunem „iute“. Iată cum se fac prietenii și cum îi poți ține.

Noi, dimpotrivă, ponegrim și calitățile înseși; voim să murdărim vasul curat cu drojdia din fund. Prietenului cinstit îi spunem „mărginit“; celui cumpănit, îi dăm porecla de prost; pe cel ce se păzește de curse, ferecându-se din toate părțile, într'o lume plină de pismă și de bârfire, nu l numim cuminte și prevăzător, ci prefăcut și viclean. Când vreun stângaci (cum mi s'a întâmplat și mie adesea cu tine, scumpe Mecena) ne întrerupe, pentru nimica toată, din scris și ne tale firul gândirii, spunem „că-i cu totul lipsit de bun simț“. Ce grăbiți suntem să ne condamnăm pe noi înșine, — căci nimeni nu se naște fără cusururi; ești doar cu atât mai bun cu cât ai mai puține! Vrei să te iubesc? Cum-

5) Pasagiul ce urmează e celebru: a fost imitat după Lucrețiu și, mai târziu, folosit și de Molière în *Mizantropul* său.

6) Sisiphus e porecla unui pitic al triumvirului Marcus Antonius.

pănindu mi părțile bune și cele rele, apleacă-te spre cele bune, de-s mai multe : numai atunci te voi cântări și eu cu aceeași măsură. Ca să nu-ți văd bârna din ochi, nu te uita nici tu la paiul meu; de vrei să-ți iertăm păcatele, fă și tu la fel cu noi. Cât timp nu putem stârpi din rădăcină mânia și toate celelalte cusururi, de ce nu se slujește mintea omului de talerele sale pentru a nu pedepsi decât după mărimea greșelii ?

Pe când strângea farfuriile depe masă, un sclav și-a șters niște resturi de pește sau și-a lins sosul călduț ; de l-ai ținut pe cruce, oamenii cumiști te-ar crede mai nebun decât Labeon. Și, totuși, cu cât ești mai nebun în altele ! Un prieten și-a greșit atât de puțin, că, de nu i-ai trece o cu vederea, ai părea negru la suflet ; tu îl urăști însă și fugi de dânsul, ca datornicul de Ruso, la sosirea afurisitei zile a Calendelor ⁷⁾ ; neplătindu-i nimic din dobândă sau din capete, el trebuie să asculte, smerit ca un rob, dojenile amare ale cămătarului. Uu prieten mi-a murdărit la beție patul, sau a trântit de pe masă o farfurioară din vremea lui Evandru ⁸⁾ sau, fiindu-i foame, mi-a șters puiul pus dinainte-mi : o să mi fie el mai puțin drag pentru atâta lucru ? Ce ai face, de ar fi săvârșit un furt, de ar fi dat în vlieag o taină ce i-ai încredințat sau de nu s'ar fi ținut de cuvânt ? Cei ce cred ⁹⁾ că toate greșelile-s la fel, se încurcă de îndată ce trec la fapte ; bunul simț, morala și interesul, adevăratul temei al dreptății, sunt împotriva acestei păreri. Când

7) Calendele erau zile de scadență.

8) Evandru, regele Arcadie, ce s'a stabilit în Italia. Farfuria e deci de mare preț.

9) Filozofii stoici.

cele dintâi jivine s'au ivit, târându-se din pământ¹⁰⁾, ca o turmă mută și urită, ele se luau la luptă dela ghindă, dela culcuș: mai întâi cu unghiile și cu pumnii, apoi cu ciomegele și, în sfârșit, cu armele cu care nevoia i-a înarmat, până ce au născocit sunetele și cuvintele, prin care să-și tâlmăcească simțirea și gândirea; renunțând la război, au început de atunci să și clădească orașe, să statornicească legi pentru înfrânarea furtului, a hoției, a adulterului, căci, și înaintea Elnei, femeile au fost pricina războaelor; disputându-și ca pe o pradă femeia întâlnită, mulți au pierit fără s'o știr, cum e și cu taurii în cireadă: cel mai tare ucidea pe ceilalți. De cercetezi trecutul și izvoadele lumii, vezi că legile au ieșit din frica de nedreptate. Natura nu poate deosebi ce-i drept de ce i nedrept, după cum deosebește plăcerea de durere sau ce-i folositor de ce-i vătămător. Nici o filozofie din lume¹¹⁾ nu mi-ar putea dovedi că de am călcat în picioare un strat de varză din grădina vecinului, am săvârșit acelaș crimă ca cel ce a jefuit în timpul nopții odoarele sfinte ale zeilor. Să avem deci legi cu care să măsurăm pedeapsa după mărimea greșelei, ca să nu batem cu biciul pe sclavul ce n'a meritat decât trăgătoarea,— căci de a meritat o pedeapsă mai grea, nu mă tem că o să-l croești numai cu nuiua: tu¹²⁾, care pui furtul neînsemnat alături de hoția la drumul mare, și ne ameninți că, de te vom face rege, o să pedepsești greșelile de nimic la fel cu cele mari. Dacă numai prin faptul

10) Pasagiu împrumutat din Epicur.

11) Filozofia stoică susținea însă acest lucru.

12) Se adresează unui filozof stoic.

că-i filozof, filozoful e și bogat, și bun cismar, și frumos — este atunci și rege: de ce mai dorești, în cazul acesta, să devii ceiace ești de pe acum?

— „Se vede că nu cunoști învățătura dascălului nostru Chrisipp¹³⁾. Deși nu-și face singur încălțămintele și sandalele, filozoful e totuși cismar.

— „Cum?”

— „Și când tace, Hermogenes¹⁴⁾ e încă bun cântăreț. Chiar după ce și-a aruncat uneltele și și-a închis prăvălia, iscusitul Alfenus¹⁵⁾ e încă cismar; tot așa fiind adevăratul meșter în orice, — filozoful este deci și rege”.

Ștregarii de copii te trag totuși de barbă¹⁶⁾ și de nu-i gonești cu bățul, te prind în hora lor; spumegând de mânie, tu urli atunci, o cel mai mare dintre regi!

Să nu mai lungesc vorba: în timp ce tu, slăvite rege, te vei duce la baia săracilor, neîntovărașit decât de prostul de Crispinus¹⁷⁾, bunii mei prieteni mi-or trece cu vederea de le voi greși fără să vreau; la rân-

13) Chrisipp, șef al școalei stoice, după moartea lui Cleant, ce urmasa lui Zenon, fundatorul școalei.

14) Tigellius Hermogenes e altul de cât Tigellius.

15) Alfenus Varus, cismar din Cremona, a venit la Roma să studieze dreptul, și a ajuns vestit jurisconsult, și mai târziu consul. Acest consulat trebuie să fi fost recent, când a conșpus Horațiu această satiră.

16) Filozofii stoici purtau barbă lungă.

17) Crispinus filozoful stoic, de care a fost vorba și în satira I ca mare flecar.

dul meu, și eu o să le iert greșelile; biet muritor, voi trăi astfel mai fericit decât tine ca rege! ¹⁸⁾.

---

18) Ideile sunt aceste: Stoicii susțineau că toate greșelile sunt la fel; dreptatea și nedreptatea sunt principii abstracte; pedepsele trebuie să fie și ele la fel. De altminteri, aceste pedepse aveau să fie foarte severe, dacă stoicii ar fi ajuns să aibă puterea, adică de ar fi ajuns filozoful stoic rege. Horațiu îi pune pe stoici în contradicție: filozoful stoic n'are nevoie să dorească ceea ce are, — căci, după teoria lor, înțeleptul are toate calitățile; virtual, el este deci și rege. Este, însă, un rege de care-și bat joc copiii de pe stradă, trăgându-l de barbă.

SATIRA IV

Satira IV

Primele satire treziseră protestări. Horațiu, în această satiră, răspunde adversarilor săi. Data probabilă a satirei e 38 a. Chr.

Eupolis, Cratinus, Aristofan ¹⁾ și alți poeți ai vechei comedii ²⁾ înfierau fără teamă tot ce era vrednic de pana lor: un ticălos, un hoț, un stricat, un ucigaș, sau un om pătat de orice alt vițiu.

Luçilius ³⁾ e și el din școala lor; i-a imitat, schimbându-le doar măsura și ritmul; e glumeț, are duh, se exprimă însă în versuri greoaie. Iată-i cusurul: adesea dicta, jucându-se, — ca o mare ispravă! — câte

---

1) Acești trei scriitori sunt reprezentanții cei mai însemnați ai vechei comedii atice (veacul V a. Chr.). Noi n'avem piese complete de cât de la Aristofan.

2) Comedia veche atică se deosebia prin violente atacuri personale.

3) Lucilius, cavaler roman, născut la Suessa Aurunca (Campania) la 180 a. Chr. A fost un însemnat poet satiric.

două sute de versuri pe ceas. Deși curgea ca o apă noroioasă, găseai totuși într'însul lucruri ce meritau să fie culese; guraliv, nu se putea supune muncii scrului — firește, a scrisului îngrijit; că a scris mult, nici nu mai e vorbă! Crispinus⁴⁾ îmi și propune să facem o prinsoare: — „Ia-ți tăblițele; o să le iau și eu; să ne alegem un loc, un ceas, și paznici; să vedem cine o să scrie mai mult“. Noroc că mi-a dat Dumnezeu o fire închisă și sfoasă, și că m'a făcut rar și puținel la vorbă. De-ți place, fă tu ca vântul din foalele de țap ce sullă pân' ce focul înmoaie ferul! Ferice de Fannius⁵⁾! El își duce singur manuscrisele și bustul prin biblioteci; mie nu-mi citește nimeni versurile, și nici nu îndrăznesc să le declam în public: cum mulți o merită, satira place la puțin. Pe oricine l-ai lua din "mulțime, l-ai găsi ros de lăcomie sau de vreo ambiție deșartă. Unul tânjește după vase de argint; Albius⁶⁾ rămâne cu gura căscată în fața statuelor de bronz; altul schimbă mărfurile răsaritului pe cele ale apusului: pornește printre primejdii ca o pulbere luată de vârtej, de frică să nu-și piardă din ce are sau din ce dorește să mai strângă. E firesc deci să se teamă cu toții de versuri și să urască pe poeți. — „Fugiți! la o parte! e cu fân în coarne⁷⁾“, strigă ei. Ca să aibă de ce râde, nu-și cruță nici prietenii; de îndată ce a mângălit o foaie de hârtie, arde

4) Crispinus, filozof stoic, flecar.

5) Fannius Quadratus, un parazit al lui Tigellius Hermogere; deși poet mediocru își avea cărțile și bustul în bibliotecă Palatină.

6) Necunoscut.

7) Expresie proverbială. Se punea fân în coarnele boilor impungători.

de nărăbdare s'o citească copiilor și babelor ce se întorc dela pitărie sau dela izvor⁸. Iată acum ce o să le răspund pe scurt. Chiar dela început mă scot din rândul poezilor; nici tu n'o să susții că-i de ajuns să înjghebi un vers sau să scrii ca mine versuri prozaice ca să fii poet. Cinstea acestui titlu se cuvine omului de geniu, cu inspirație divină, ce rostește lucruri înalte. Unii⁸) s'au întrebat chiar despre comedie de-i poezie, întrucât inspirația și avântul nu se văd nici în fond, nici în formă și, de nu s'ar deosebi printr'un ritm anumit, ar fi proză curată.

— „Comedia ne reprezintă totuși adesea, îmi vei spune tu, un tată fulgerând împotriva fiului risipitor care, îndrăgostindu-se de o femeie ușoară, — nu vrea să se însoare cu o fată bogată și, mai mare rușinea, umblă beat cu torțe aprinse înainte de a se innopta⁹”. — Bine, dar de i-ar trăi tatăl, l-ar dojeni el altfel pe Pomponiu?⁹) Nu-i de ajuns deci să legi un vers din vorbe obicinuite, pe care de le-ai desface, ai vedea că orice tată le-ar rosti la fel ca și tatăl din comedie. Scoate din versurile mele, sau din cele ale lui Lucilius, ritmul și metrul; schimbă șirul cuvintelor, punându-le pe cele din frunte la coadă și pe cele din coadă în frunte, — și o să vezi că n'o să găsești în ele elementele risipite ale unui adevărat poet, cum le-ai găsi de ai desface, de pildă, aceste versuri :

8) Criticii din Alexandria.

9) Desfrânat necunoscut.

„După ce neagra Vrajbă sfărîmă uşorii de fer şi uşile Războiului“¹⁰⁾.

Să oprim însă aici discuţia ; voi cerceta altădată dacă şi satira e poezie sau nu ; acum să vedem numai de ai dreptate să crezi că acest gen literar e primejdios.

Răguşiţi, Sulcius şi Caprius¹¹⁾ se înverşunează să dea pretutindeni târcoale cu listele lor de pâri ; sunt spaima hoşilor ; omului cinstit, cu mâinile curate, nu-i pasă însă de dănşii. Chiar de ai sămăna cu hoşii de Caelius sau de Birrius¹²⁾, eu nu sunt însă nici Sulcius, nici Caprius : de ce să te temi atunci de mine ? Cărţile mele nu se găsesc nici prin librării, nici prin portice ; mâna poporului de rând şi a lui Tigellius Hermogenes¹³⁾ nu asudă deci pe ele ; nu le citesc decât prietenilor şi numai silit şi nu oriunde şi în faţa oricui. Mulţi îşi citesc însă poemele în mijlocul forului sau la bae, căci vocea răsună mai frumos într'un loc închis : gust de oameni seci, ce nu se întreabă de nu-s cumva lipsiţi de bun simţ sau de şi-au ales bine vremea¹⁴⁾.

Mi se va spune însă :—„Îţi place să muşti şi o faci orbit de patimă“.

10) Versuri celebre ale lui Ennius, imitate de Virgiliu în *Eneida*, VII, 620-622. E vorba de deschiderea uşilor templului lui Ianus.

11) Sulcius şi Caprius, doi avocaţi ce trăiau din acuzaţii ; acuzaătorii aceşti publici au devenit apoi sub Tiberiu o calamitate naţională.

12) Hoşi necunoscuţi.

13) De care e vorba în satira III.

14) Lecturile publice erau foarte răspândite pe vremea lui August. Poezii săraci, ne putând închiria o sală, îşi citeau poeziile la therme.

— „De unde îmi mai scoți și ponosul ăsta? Cine mă învinuește din cei ce au trăit cu mine? Cel ce-și bârfește pe la spate prietenul, cel ce nu-i ia apărarea când altul îl învinuește, cel ce umblă cu orice preț să stârnească râsul ca să treacă drept om de duh, cel ce scornește minciuni și nu poate ținea o taină încredințată, — acela-i Romane, om rău: ferește-te de dânsul!

Din cei doisprezece oaspeți întinși pe cele trei paturi ale mesei, se găsește adesea unul ca să facă tot felul de glume pe socoteala celorlalți, afară de a gazdei; când vinul desleagă limbile, îi vine chiar și gazdei rândul. Deși nu-ți plac oamenii răi, tu-l găsești totuși vesel, de duh, și sincer; — fiindcă am glumit că prostul de „Rufillus miroase a parfum și Gargonius a țap“¹⁵⁾, pe mine mă socioți însă pismaș și mușcător. De ți-ar pomeni cineva de hoțiile lui Petilius Capitolinus¹⁶⁾, tu l-ai apăra, cum ți-e obiceiul: „Capitolinus mi-a fost tovarăș și prieten din copilărie: de dragul meu a făcut multe îndatoriri. Mă bucur că trăește nesupărat la Roma; mă mir totuși cum de a scăpat de pedeapsă“. Iată adevăratul venin, iată adevărata fiere, pe care, după cât mă pot cunoaște, sunt sigur că nu mi le vei găsi nici în cărți, nici în inimă!

De m'am rostit totuși cu oarecare libertate și duh, am dreptul la îngăduința ta: bunul meu tată m'a învățat să mă feresc de cusururi, zugrăvindu-le pe fiecare prin pilde. Când mă îndemna la o viață tihnită și cumpătată și să mă mulțumesc cu ceiace mi-a agonisit el în-

15) Versuri din satira II.

16) Probabil un dilapidator celebru din epoca lui Horatîu.

suși : „Nu vezi, îmi spunea el, ce rău trăește băiatul lui Albius și cât de scăpătat e Baius ¹⁷⁾ ? Lecție nimerită cui ar voi să-și părăduască averea“. Când voia să mă abată dela dragostea femeilor ușoare : „Caută să nu sameni cu Scetanus“, îmi spunea. Și ca să nu mă incurc cu femei măritate, când puteam avea legături îngăduite : „Prinzându-l bărbatul, Trebonius ¹⁸⁾ s'a făcut de rușine“, îmi spunea el. „Filozofii ți-or lămuri de ce trebuie să umbli după ceva sau să te ferești ; eu mă mulțumesc să urmez tradiția celor vechi și, cât timp mai ai nevoie de o călăuză, să-ți apăr viața și cinstea. Mai târziu, când vei fi mai copt la minte și la trup, o să înnoți fără ajutor“. Cu astfel de învățături m'a crescut. De mă îndemna la ceva : „Fă-o, îmi spunea, ai o pildă“, și îmi arăta pe unul dintre oamenii cei mai vrednici de imitat. De voia să mă oprească : „Mai poți sta la îndoială că nu-i cinstit s'o faci“, îmi spunea el, „când vezi de ce nu ne rău se bucură cutare și cutare“. După cum înmormântarea vecinului sperie pe bolnavi și-i silește să se păzească de frica morții, tot așa rușinea altora ferește sufletele tinerilor dela păcate. Iată cum am scăpat de cusururile dăunătoare și n'am rămas decât doar cu câteva, atât de ușoare, că le poți ierta ; vârsta, sfatul unui bun prieten sau chiar îndemnul meu mă vor scăpa poate și de ele. Oriunde aș fi, în pat sau la primblare eu mă bat cu gândul : „Așa-i mai cuminte ; așa o să-mi prindă mai bine ; așa o să fiu pe placul

17) Necunoscuți ; probabil vecini de ai tatălui lui Horațiu.

18) Trebonius, ca și Scetanus, desfrânați necunoscuți.

prietenilor. Cutare n'a făcut bine: o să fiu și eu atât de neghiob ca să fac ca dânsul?"

Iată - ce gânduri îmi frământă mintea, și când am răgaz, îmi place să le aștern pe hârtie. E unul din micile mele cusururi: de nu mi-l ierți, o să-mi sară în ajutor oastea poeților, căci suntem cu mult mai numeroși decât îți închipui, și, ca și Evreii, te vom sili să treci în rândurile noastre. ¹⁹⁾

---

19) La Roma, Evreii erau cunoscuți prin solidaritatea lor de rasă și, mai ales, prin zelul lor de a-și face proseliți. La acest sectarism face aluzie și Horațiu.

SATIRA V.

Satira V.

În urma acțiunii lui Sextus Pompeius în Sicilia, dela 38 a Chr. Octav ceru lui Antoniu să vină la Brundisium, unde să se întâlnească cu dânsul. Întâlnirea nu avu loc. În primăvara următoare Antoniu veni la Brundisium cu 300 de vase; Octav se decise târziu să vină și el, și când veni, Antoniu nu mai era acolo. Cei doi cumnați s'au întâlnit între Tarent și Metapont, incheind un tratat ce a prelungit triumviratul până la 31 Dec. 33 a. Chr. Călătoria descrisă de Horațiu e călătoria făcută de Mecena, Cocceius Nerva și Fonteius Capito, trimiși de Octav ca să întâlnească pe Antoniu la Brundisium; ea a avut loc în primăvara anului 37.

Îeșind¹⁾ din marea noastră Romă, am poposit la Aricia, într'un mic han; ca tovarăși de drum am avut pe Heliodorus, un grec foarte învățat. De acolo ne-am dus la Forul lui Appius²⁾, plin de barcașii și de cârciumari

---

1) Prin poarta Capena pe *Via Appia*.

2) *Forum Appi*, e un port de îmbarcare pe un canal paralel cu *via Appia*.

hrăpăreți. Din lene, am făcut în două zile un drum, pe care drumeții grăbiți îl fac într'o zi; calea Appia e bură numai pentru cei ce nu se zoresc³⁾). Din pricina apei foarte rele mi-am pus pânțele la canon; înciudat, am așteptat pe tovarăși⁴⁾ să stea la masă. Abia se pregătia noaptea să învalue pământul în umbrele sale și să spuzească cerul cu stele, când sclavii⁵⁾ și barcagii și începură să-și arunce ocări: — „Trage aici!“ — „Ce-mi vâri trei sute în barcă?“ — „Ho! ajunge!“

Până să plătim, până să lege măgarul, trecu un ceas. Afurisiții de fânțari și broaștele ne-au speriat somnul; amețiți de vin, barcagii și călătorii cântau pe 'ntrecute de inimă albastră; oboșiți, călătorii începură, în sfârșit, să ațipească; legând de o piatră funia măgarului ce păștea, barcagii se puseră și ei să sfoiăe, întinși pe spate.

Ziua se ivise, când băgarăm de seamă că barca nu se mai urnia din loc. Mânios, unul din noi sări pe țarm și începu să croiască cu o nuia de salcie capul și șalele măgarului și ale barcagiilor; am debarcat, în sfârșit, pe la zece și mi-am spălat mânele și fața în undele tale, o, Feronia⁶⁾).

După ce am prânzit, ne-am mai târât încă trei mile ca să ajungem la Auxurul⁷⁾ cocoțat pe niște stânci ce îți iau privirea de departe. Aici urmau să sosească Mecena.

3) *Via Appia* era îngustă; trebuia să ții rândul.

4) Cei ce aveau să se urce în aceiași corabie.

5) Sclavii călătorilor.

6) Feronia e o veche divinitate italică asimilată apoi cu Junona. Fântâna aceasta există și acum.

7) Auxurul, oraș volsc cocoțat pe o înălțime; jos e orașul Terracina.

și bunul Cocceius⁸⁾, purtători ai unei solii însemnate și obicinuiți să împace pe cei doi prietini când se ceartă⁹⁾. Suferind de ochi, mi-i-am uns cu o alifie neagră. În timpul acesta au sosit Mecena și Cocceius, și cu dânșii și Fonteius Capito¹⁰⁾, un om bine crescut până 'n vârful unghiilor și cel mai bun prietin al lui Antoniu. Am părăsit bucuroși Fundi¹¹⁾ și pe pretorul¹²⁾ Aufidius Luscus, răzând de însemnele cu care se împodobia acest sec grețier: de roba lui pretextă, de laticlavă și de vasul de cărbuni¹³⁾. Osteniți, ne-am oprit apoi în orașul Mamurilor¹⁴⁾, unde Murena¹⁵⁾ ne-a găzduit iar Capito ne-a ospătat. Ziua următoare ne-a fost foarte plăcută, căci ne-am întâlnit la Sinuessa¹⁶⁾ cu Plotius, Varius¹⁷⁾ și Virgiliu,

8) L. Cocceius Nerva, frate cu Marcus, străbunicul Impăratului. Prieten și cu Octav și cu Antoniu, el negociase și pacea dela Brindisi (40 a. Chr.). Fost consul.

9) Cei doi prieteni sunt Octav și Antoniu.

10) C. Fonteius Capito, consul subrogat la 33 a. Chr.

11) La Fundi, Horațiu a stat numai la prânz.

12) Prin orașele, edilul însărcinat cu justiția lua numele de pretor, — spre marele haz al Romanilor.

13) Însemnele magistraților romani: *toga pretexta*, era tivită cu purpură; *laticlava* consta în două bande de purpură ce atârnavă până la genunchi; un vas purtativ cu cărbuni ce se punea pe un trepied, — însemnul pretorului urban.

Aufidius Luscus uzurpa toate aceste însemne ale magistraților din Roma.

14) Formiæ, de unde se trăgea familia Mamurra.

15) Murena, cumnatul lui Mecena. El nu era de față, (Formiæ era un oraș de vilegiatură) dar casa li s'a deschis din porunca lui; proviziunile de mâncare au fost scoase din vila lui Capito.

16) Sinuessa, azi Mondragona, orașel din Lațiu, pe *via Appia*.

17) M. Plotius Tucca care, împreună cu Varius, au publicat ediția postumă a *Eneidei*. — Ei sosiau acum dela Neapoli, unde locuia Virgiliu.

sufletele cele mai neprihănite, pe care le-a zămislit pământul și cu care sunt foarte prieten, Cum ne-am îmbrățișat și cât ne-am bucurat! Cu nimic n'ași putea asemăna un bun prietin.

Un mic conac de lângă podul Campaniei¹⁸⁾ ne-a adăpostit; oameni statului¹⁹⁾ ne-au dat lemnele și sarea cuvenite călătorilor: de acolo, măgarii ne-au lăsat la timp la Capua. Mecena se duse să se joace cu mingea iar eu și cu Virgiliu ne-am culcat; jocul cu mingea nu priește bolnavilor de ochi sau de stomac²⁰⁾. De acolo, ne-a primit conacul bogat al lui Cocceius, cu mult mai bine decât de am fi tras în cârciumile din Caudium²¹⁾... Povestește-mi acum, Muză, în puține cuvinte, lupta dintre măscăriciul Sarmentus²²⁾ și Messius Cicirrus²³⁾; povestește-mi din ce neam se trage fiecare și cum au ajuns să se încaere. Messius e din slăvitul neam al Oscilor; stăpâna lui Sarmentus trăește și acum²⁴⁾.

Acesta li-i neamul; acum se puseră la luptă. Sarmentus începu: „Susțin că pari un cal sălbatic» Noi râdem. La rândul lui, Messius zise: „Bine“. Dând apoi din cap: — „Ce ar fi de-ai mai avea cornul din frunte, când și

18) „Podul Campaniei“ pe Savo, despărția Lațul de Campania.

19) La acest conac, de popas, erau agenți însărcinați să aprovizioneze pe călătorii ce aveau o misiune oficială.

20) Horațiu suferia de ochi; Virgiliu de stomac.

21) Înainte trecuseră prin celebrul defileu al furcelor caudine.

22) Fost sclav al lui M. Favonius, devenit apoi sclavul, liberatul și măscăriciul lui Mecena.

23) Necunoscut.

24) Văduva lui Favonius.

ciuntit mă ameninți ?” O grozavă rană îi slușia, înadevăr, partea stângă a frunții păroase. După ce și mai bătu joc de rana ce-l desfigura, îl pofti să joace dansul Ciclopului²⁵⁾, pentru care nu mai avea nevoie nici de mască, nici de coturnul tragic. Cicirrus nu se lasă nici el mai pe jos, întrebându-l de și-a dăruit zeilor Lari lanțul de sclav²⁶⁾; că, măcar că ajunsese grefier, dreptul stăpâni-sei asupra lui rămasese neștirbit: îl mai întrebă, în sfârșit, cum de fugise odată dela stăpână-sa, când era atât de slab și de pipernicit că se putea sătura cu un pumn de făină. Am prelungit astfel foarte plăcut masa.

De aici am pornit-o deadreptul spre Benevent; din prea mare grabă, gazda era să dea foc casei, frigând pe jar niște sturzi slabi; scăpând din vatră, prin vechea bucătărie, flacărele erau să cuprindă acoperișul. Să fi văzut atunci pe oaspeții hămesiți și pe sclavii speriați cum se îmbulzeau să scape mâncarea și să stingă focul!

De cum ieșirăm din Benevent, Apulia începu să-mi arate munții cunoscuți, arși de vântul Atabulus²⁸⁾; și, nu i-am fi putut străbate, de nu ne-am fi odihnit într'un conac din apropierea Trivicului²⁹⁾; aici fumul vetrei, încinsă cu vreascuri ude și cu frunze, ne-a stors lacrimi din belșug. Făcând apoi în trăsură un drum de douăzeci și patru de mile, am poposit într'un orașel, al cărui

25) Un dans grotesc.

26) După liberare, sclavii își consacrau zeilor lanțurile.

27) La Benevent prânzire numai.

28) Atabulus e un vânt local.

29) Azi Treviso.

nume nu intră într'un vers³⁰⁾, deși-i ușor de descris: apa, lucrul cel mai ieftin de pe lume, aici se vinde; pânea e, dimpotrivă, atât de bună, încât călătorul cuminte o încarcă la plecare, căci la Canusium e pietroasă și fântânele n'au mai multă apă: acest oraș a fost întemeiat odinioară de viteazul Diomedea³¹⁾. Varius s'a despărțit aici cu părere de rău de prietenii lui mârniți. Osteniți de drumul lung și mai anevoios din pricina ploei, am sosit apoi la Rubi³²⁾.

Timpul s'a făcut a doua zi mai frumos dar drumul și mai rău până la Barium³³⁾, un oraș bogat în pește.

Gratia³⁴⁾, zidită de Nîmfele mârnoase, ne-a stîrnit apoi râsul și gluma, voind să ne facă să credem că pe altarul templului ei tîmâia arde fără flacără. Cread-o evreul Apella³⁵⁾. nu eu! Eu știu³⁶⁾ că zeilor nu le pasă de noi; și de se întîmplă minuni în natură, nu ei ni le trîmit din

30) E vorba de Asculum Apulum.

31) Lui Diomedea, eroul troian, venit apoi în Apulia, i se atribuie fondarea orașului Canusium.

32) Azi Ruvo.

33) Azi Bari.

34) Azi Torre d'Agnazzo, ultimul oraș din Apulia.

35) Nume de sclav sau de libert. Cea mai mare parte din Evrei erau liberi și locuiau peste Tibru.

36) Teoria epicureilor că zeii nu se amestecă în treburile oamenilor.

slava cerului³⁷). Brundisium fu apoi capătul călătoriei noastre. și al acestei lungi descrieri.³⁸)

---

37) Intregul pasagiu e împrumutat după Lucrețiu (V, 82), marele poet al filozofiei epicuree.

38) Horățiu a imitat în această satiră pe Luciliu, care a descris o călătorie până la Capua și strâmtoarea Siciliei.

SATIRA VI

Satira VI.

Satira e, probabil, din iarna anului 37, adică din epoca, în care Horațiu a fost primit printre prietenii lui Mecena.

Nici unul dintre Lidienii¹⁾ ce s'au sălășluit în țara Etrusclilor, nu e mai de neam ca tine²⁾, scumpe Mecena, și, deși bunicii tăi după tată, și după mamă au comandat odinioară mari legiuni³⁾, tu nu te uiți de sus, ca atâți alții, la necunoscuți ca mine, fiu de libert. Nu crezi că are vre-o însemnătate din ce tată te-ai născut, numai să fii om liber! Și ai dreptate: înainte chiar ca Tullius să fi ajuns rege, ridicându-se de jos, mulți alții au trăit cu cinste și s'au înălțat la mari dregătorii fără să aibă stră-

---

1) După legendă Lidienii, conduși de Tyrrhenus, s'au stabilit în Umbria.

2) Mecena pretindea că se naște din regi etrusci.

3) Nu legiuni romane, ci legiuni locale conduse de Cilnii (familia lui Mecena).

4) Servius Tullius era fiul unei sclave.

moși; și, dimpotrivă, deși din viața lui Valerius, izgonitorul din domnie al lui Tarquiniu Superbul, poporul n'ar fi dat doi bani pe Laevinus⁵⁾. Și doar știi bine cât de prostește înalță la cinste oameni nevrednici, și cât se ia după nume, ploconindu-se în fața titlurilor și a portretelor de familie! Ce ne facem noi⁶⁾ care nu împărtășim slăbiciunile poporului?

Să admitem că i-ar plăcea mai mult poporului să-l înalțe în onoruri pe Laevinus decât pe Decius⁷⁾, om nou; în acest caz, censorul Appius⁸⁾ m'ar izgoni din senat, de n'aș fi fiu de om liber: și cu drept cuvînt, pentru că n'am știut să rămîn la locul meu! Gloria tirăște însă, legați de strălucitoru-i car, și pe oamenii de rînd și cei de neam. La ce ți-a slujit, o Tillius⁹⁾, că ai luat din nou laticlava¹⁰⁾ părăsită odată, și că ai ajuns tribun? Ai mărit doar pisma ce te-ar fi cruțat, de ai fi rămas muritor de rînd. De îndată ce-și înfășoară pulpele în curelele negre¹¹⁾ ale senatorilor și-și prinde laticlava pe piept, nebunul aude numai decît în jurul lui: „Cine-i omul ăsta? al cui fiu

5) P. Valerius Laevinus, urmaș al lui Valerius Publicola, care a izgonit pe Tarquini.

6) Horațiu și Mecena.

7) Acest Decius e necunoscut. — Dacă poporul ar da funcțiile după naștere, Horațiu n'ar avea să se aștepte la onoruri.

8) Appius, censor în anul 50, de o severitate rară; a exilat din senat pe istoricul Sallustius și pe toți fiii de libertei.

9) Tillius, necunoscut.

10) Fiii de cavaleri purtau laticlava onorifică; de voiau să intre în senat, o lepădau pe aceea, înainte de a lua adevărata laticlavă senatorială.

11) O încălțăminte cu patru curele trecute peste pulpe, — pe care o purtau senatorii și patricienii.

e ?“ După cum tânărul lovit de boala lui Barrus¹²⁾ de a trece drept frumos, ori unde s'ar duce, ațîță curiozitatea fetelor ca să-l cerceteze cu deamănuntul, dorind să-l vadă cum e la față, cum e la pulpe, la picioare, la dinți, și la păr: tot așa și omul ce făgăduiește să ia asupra-și grija cetățenilor, a Romei, a imperiului, a Italiei și a templelor zeilor, îi silește pe toți să-l descoase al cui fiu e și de nu s'a născut cumva dintr'o mamă de rînd. — „Cum, tu, fiul lui Syrus, al lui Dama sau al lui Dyonisos¹³⁾, o să îndrăznești să arunci pe cetățeni de pe stîncă Tar-pee¹⁴⁾ sau să-i dai pe mîna calăului Cadmus ?“

— „Colegul meu Novius este însă cu o treaptă și mai jos de cât mine; el e ceiace era tatăl meu“¹⁵⁾.

— „Ei, și pentru asta te crezi un Paullus Aemilius¹⁶⁾ sau un Messalla¹⁷⁾ ? De s'ar întîlni în for două sute de căruțe cu trei dricuri¹⁸⁾, Novius ar putea țipa atît de tare ca să nu se mai audă cornurile și trîmbițele: el are cel puțin acest merit!“

Mă întorc acum la mine, fiu de libert; toți mă sfîșie: acum, fiindcă stau la masă cu tine, scumpe Mecena; odinioară, pentru că am comandat ca tribun o legiune¹⁹⁾. E

12) Barrus, un stricat.

13) Nume de sclavi.

14) Pedepasa aplicată aceloră ce nu se supuneau tribunilor.

15) Novius e libert, pe cînd vorbitorul e fiu de libert.

16) Din celebra familie Aemilia. Paulus Aemilius e învingătorul regelui Perseu al Macedoniei.

17) Ramură din familia Valeriilor.

18) Convoiurile mortuare erau precedate de muzicanți.—Novius domina sgomotul cu glasul lui.

19) La Philippi, Horațiu era în armata lui Brutus ca tribun militar.

totuși o deosebire: mi s'ar putea tăgădui cu dreptate gradul militar, nu însă și prietenia ta; tu ești chibzuit în alegerea prietenilor tăi și înlături pe nechemății ce se îmbulzesc. N'ași putea spune că întâmplarea mi-a dat fericirea de a-ți fi prieten; nu din întâmplare te-am întâlnit; bunul Virgiliu, mai întâi, și apoi Varius²⁰) ți-au spus cine sunt. Când am venit în fața ta, de-abia am putut îngăima câteva vorbe; sfiiciunea m'a oprit să-ți spun mai multe. Nu m'am lăudat căs fiul unui tată vestit și că mă preumblu pe moșiile mele pe un cal din Tarent; ți-am spus numai ce sunt. Mi-ai răspuns în puține cuvinte, după cum ți-i obiceiul; și am plecat. Ținând să mă numeri printre prieteni, m'ai chemat din nou după nouă luni. E mare cinste că ți-am plăcut: tu deosebești pe omul cinstit de nemernic, nu după strălucirea nășterii ci după felul vieții lui curate și după suflet. De nu găsești în firea mea decât mici cusururi ca niște pete pe o piele frumoasă, de nu mă poate nimeni învinui nici de sârcenie, nici de lăcomie, nici de alte patimi rușinoase, și, ca să mă laud, de duc o viață neprihănită și mă iubesc prietenii, — e mulțumită tatălui meu. Cu toate că n'avea decât un petec de moșie, el nu m'a trimis la școala lui Flaviu²¹), unde se duceau copiii bogați ai centurionilor îngîmfați²²), cu ghiosdanul și tăblița atârinate de brațul stîng, plătind câte opt ași la idele lunei; el s'a încumetat să-și trimeată băiatul la

20) Varius (cf. satira V) prietenul lui Virgiliu, i-a publicat după moarte, *Eneida*.

21) O școală populară din Venusia.

22) Coloniștii trimiși la Venusia.

Roma ca să învețe tot ce învață copiii cavalerilor și ai senatorilor. După felul cum umblam îmbrăcat și după sclavii ce-mi făceau loc prin mulțime, m'ai fi crezut, băiat de bani gata. Ținându-mă din scurt, tatăl meu însuși mă întovărășla la toți dascălii. Ce să mai spun? Mi-a ferit nevinovația — podoaba tuturor virtuților — nu numai de fapte, ci și de bănueli rușinoase; nu poate fi deci invinuit că n'a făcut din mine decât un biet pristav, sau un slujbaș de percepție, ca și dânsul; și chiar de m'ar fi făcut, tot n'aș fi avut de ce mă plânge; acum însă i se cuvine și mai multă laudă și recunoștiință din parte-mi. Cât voi fi în toată firea, nu mă voi căi de un astfel de tată, și n'o să-mi cer ertare, cum fac mulți, că nu-i vina lor de nu se trag din părinți de neam; departe de mine astfel de cuvinte și gânduri; de ne ar fi îngăduit să ne începem din nou viața, după un răstimp de ani, și să ne alegem părinții după deșertăciunea fiecăruia, mulțumindu-mă cu ai mei, eu nu mi-ași alege părinți împodobiți cu fasce și scaunul curul²⁴): smintit, poate, după părerea mulțimii, — cuminte însă după părerea ta, că nu voi să duc în spinare o povară prea grea cu care n'am fost deprins. Ași trebui îndată să-mi măresc starea, să mă ploconesc la mai mulți, și, ca să nu merg singur la țară sau la primblare, să-mi iau câțiva însoțitori, să am mai mulți sclavi, cai și chiar trăsuri. Pe când acum călare pe măgărușul meu, căruia bagajul îi roade spinarea și călărețul șalele, mă pot duce unde mi place până la Tarent, fără să mi se

---

23) Asul avea 6 centime; plata era deci foarte mică.

24) Scaunul curul e atributul magistraților superiori.

spună că's sgîrcit, cum ți se spune ție, Tillius, când te arăți, cogeamite pretor, pe drumul Tiburului²⁵) cu cinci sclavi, cu vasele de bucătărie și cu bolobocelul de vin²⁶). Iată cum, prea vrednice senator, trăesc mai cu înlesnire decât tine și decât atâția alții. Mă duc singur unde-mi place; întreb cum se vînd legumele și pânea. Seara, mă preumblu prin Circul, mișunînd de șarlatani, și prin For; mă opresc pe la ghicitori; de acolo mă întorc acasă la blîdul cu praz, cu năut și cu aluaturi. Cei trei sclavi îmi aduc mîncarea; pe masa de marmură albă două pahare și un ciat²⁷); alături, un taler și o cană cu o ceașcă — olărie de Campania²⁸). Mă duc apoi la culcare. A doua zi nu mă zoresc să mă scol de dimineață ca să trec prin fața statuei lui Marsyas²⁹), — ce nu poate suferi mutra celui mai tînăr dintre Novii³⁰). Stau în pat pînă la zece; mă primblu, apoi citesc sau scriu ce mi-a trecut prin minte; pun să mă frece cu untdelemn, nu însă cu untdelemn furat din lămpi ca murdarul Natta³¹). Când arșița soarelui mă îndeamnă să mă duc, ostenit, la bae, părăsesc Câmpul lui Marte și jocul

25) Drumul ce ieșia pe poarta Esquilină pînă la Tibur.

26) Ca să nu fie silit să poposească prin cărciume, Tillius își lua bucătăria cu el.

27) Ciatul e vasul cu care se lua vinul din crater ca să fie vărsat în pahare.

28) Olărie fără valoare.

29) În for era statua lui Silen; poporul spunea că e a lui Marsyas.

30) Acești Novii erau cămătari. Era așa de urât, în cât chiar lui Marsyas nu-i plăcea.

31) Avar necunoscut.

cu mînea. Gustînd uşor, atît doar ca ziua sã nu parã
prea lungã pîntecului gol, stau apoi liniştit acasã. Iatã
viaţa unui om lipsit de grijile nãpraznicei ambiţii, iatã
în ce'mi găsesc mîngãerea şi cum mã simt mai fericit
decît dacã bunicul sau unchiul mi ar fi fost questori.

SATIRA VII.

Satira VII

Satira aceasta, una din cele mai slabe, e poate prima operă a lui Horațiu, scrisă după întoarcerea lui de pe câmpul de luptă de la Philippi, 41 a. Chr.

Cred că toți urdușii și toți bărbierii¹⁾ cunosc chipul în care corcitu²⁾ Persius s'a răzbunat de balele și veninul proscrisului Rupilius Rex. Persius, un negustor bogat, cu treburi mari la Clazomene³⁾, se afla într'un greu proces cu Rex; era un om aprig, mai obraznic decât Rex, îngâmfat și mai rău de gură decât Sisenna și Barbus⁴⁾. Să ne întoarcem la Rex. Nu s'au putut împăca.— Cu oamenii puși pe ceartă se întâmplă ca și cu vitejii încăerați la luptă. Neînduplecata ură dintre Hector, fiul lui Priam, și inimosul Achile, nu s'a potolit decât odată

1) Flecari și pierde vară.

2) Persius era, probabil, jumătate grec, jumătate roman.

3) Oraș din golful Smirnei.

4) Necunoscuți.

cu moartea, din pricină că amândoi erau foarte viteji; de izbucnește însă lupta între doi oameni slabi sau nepotriviți în putere, cum s'a întâmplat cu Diomede și licianul Glaucus, cel mai slab se retrage dând daruri celui mai tare. Pe vremea când Brutus era pretorul bogatei Asii, începe deci lupta între Rupilius⁶⁾ și Persius, o pereche mai potrivită ca Bacchius și Bithus⁷⁾). Aprigi, ei se repezără spre tribunal; priveliștea era minunată.

Persius își expuse atunci procesul; întreaga adunare rîse. Lăudă pe Brutus; îi lăudă suita; pe Brutus îl numi soarele Asiei; iar pe ceilalți, afară de Rex, stele binefăcătoare; pe Rex „Cînele“, steaua blestemată de plugari; vorba lui curgea apoi ca un șuvoi, iarna într'o pădure neumblată. Acestui prăpăd de ocări îi răspunse Rupilius, amarnic și biruitor, ca un adevărat vier ascuns după copaci, de gura căruia nu-î rămâne trecătorului decât să plece după ce i-a strigat odată tare: „cucu!“⁸⁾. Stropit cu oțet italian⁹⁾, Grecul Persius izbucni: „Ne-ai obișnuit să ne scapi de regi¹⁰⁾, o Brutus, de ce nu

5) Pe la 43 a. Chr.

6) Acest Rupilius fusese proscris de triumviri, și se refugiase pe lângă Brutus, în Asia.

7) Gladiatori celebri.

8) Ca să-și bată joc de vierii ce au întârziat să-și culeagă via, trecătorii le strigau: cucu!, ca să le amintească că a venit cucul și că e, deci, târziu...

9) Spiritul italianului Rupilius.

10) Aluzie la asasinarea lui Cezar, și la alungarea Tarquinilor de primul Brutus.

ne sugrumi pe Regele¹¹⁾ acesta: crede-mă e de datoria ta¹²⁾.

11) Spiritul e bazat pe un joc de cuvinte: *Rex* (numele lui Rupilius) însemnând *rege*.

12) Ai obligația să faci ce a făcut strămoșul tău și ai făcut tu însuși, asasinând pe Cezar.

SATIRA VIII

Satira VIII

N'avem nici o dată cronologică.

Odinioară eram un trunchiu de smochin, lemn nefolositor; neștiind de-o să facă din mine un scaun sau un Priap,¹⁾ tâmplarul s'a hotărât, însfârșit, să mă facă zeu. Iată cum am ajuns zeu, spaima hoților și a pasărilor. Cu mâna opresc pe hoți, iar trestia împlântată în creștetu-mi sperie păsările și le împiedică să se așeze în această grădină nouă.²⁾

Aici aduceau odinioară sclavii, în cosciuge sărăcăcioase, cadavrele tovarășilor scoase de prin chiliuțe; aici era salașul obștesc de îngropăciune a sărăcimii, — a măscăriciului Pantolabus și a stricatului Nomentanus. Piatra de acolo ne arată că locul avea o mie de pi-

1) Priap, zeu cămpenesc.

2) Esquilinul, situat dincolo de incinta orașului, servise drept cimitir; Mecena îl transformase în grădini, în care își ridicase palatul.

cioare în lățime și trei sute în spre câmpie și că nu putea fi lăsat moștenire nimănui.³⁾ După ce a fost curățit, azi Esquilinul e locuit și te poți primbla pe tăpșanul bătut de soare, de pe care odinioară trecătorii priveau în câmpia înălbită de oase. Hoții și fiarele obișnuite să umble prin aceste meleaguri nu-mi dau atât de furcă și nu mă îngrijorează ca vrăjitoarele ce tulbură mințile oamenilor cu descântecile și băuturile lor; de îndată ce luna își arată frumosu-i chip, nu le pot stârpi, nici nu le pot împiedeca să nu adune de pe aici oase și ierburi otrăvitoare. Eu însumi am văzut-o pe Canidia,⁴⁾ cu rochia neagră suflecată, cu picioarele goale și cu părul despletit, cum urla împreună cu Saggana...; amândouă erau galbene de te speriau. La început au răcâit pământul cu unghiile și au sfâșiat cu dinții o mioară neagră; i-au vărsat apoi sângele într-o groapă din care ieșeau umbrele morților ce trebuiau să le răspundă. Mai aveau două păpuși, una de lână și alta de ceară⁵⁾: cea de lână, era mai mare, și părea că pedepsește pe cealaltă care stătea cerând iertare ca o roabă amenințată cu moartea. Una din vrăjitoare chema pe Hecate; cealaltă pe cruda Tisifone.⁶⁾ Șerpii și câinii Infernului începură atunci să alerge în toate părțile; ca să nu mai fie martoră, luna însângerată se ascunse

3) Cimitirele aveau o inscripție ce indica suprafața terenului ce nu poate fi înstrăinat.

4) Canidia, vrăjitoare, despre care atât a vorbit Horațiu în *Epode*.

5) Păpușa de lână reprezintă demonul morților; îndrăgostitul necredincios e reprezentat prin păpușa de ceară.

6) Una din Furii.

după niște mari morminte. Ce să-ți mai spun ? să-ți spun cum stăteau de vorbă umbrele cu Sagana, cu glasuri ascuțite și fioroase ; cum au ascuns, pe furiș, în pământ o barbă de lup cu niște dinți de șarpe vârgat ; cum păpușa de ceară s'a mistuit într'o flacără ieșită dintr'insa ; cum m'am răzbunat de spaima ce-am tras-o de pe urma celor ce au zis și făcut cele două vrăjitoare ? Plesnindu-mi o bucă, făcui un sgomot ca o beșică ce crapă : vrăjitoarele o luară atunci la goană în spre oraș. Te-ai fi prăpădit de râs de le-ai fi văzut, pierzându-și, Canidia dinții, Sagana peruca, și căzându-le din mâini ierburile și funiile fermecate de lână.

---

7) Aceste funii reprezentau legăturile ce trebuiau să unească pe îndrăgostiți.

SATIRA IX.

Satira IX

Satira e scrisă între 37—33; a fost imitată de Régner în *Pimpertun* și de Molière în *les Fâcheux*

Mergeam pe Calea Sacră, cufundat cu gândul, ca de obicei, în nu știu ce nimicuri, când de odată m'ajunse din spate un om, pe care care-l cunoșteam doar din nume. Apucându-mă de mână, mă întâmpină: — „Ce mai faci, dragă?” — „De ocamdată bine, îi răspunsei eu, și-ți doresc și ție după pofta inimei”. Cum se ținea după mine: — „La ce ți pot fi de folos?” — îl întrebai. — „Mă cunoști doar, îmi răspunse, sunt și eu cărturar!” — „Tocmai de acela îmi ești și mai drag”, îi răspunsei din nou. Sbătându-mă să scap, mergeam, când mai repede, când mă opream, ca să-i spun o vorbă la ureche sclavului; sudoarea îmi curgea din creștet până'n tălpi. — O, Bolanus,¹⁾ îmi ziceam în mine, ce bine-î de

1) Necunoscut; probabil un om violent, ce n'ar fi răbdat să fie plătit astfel.

tine cu firea-ți pornită“. Netulburat, el flecăria însă, laudându-mi ulițele, orașul. Eu tăceam mâlc. — «Strașnic ai mai vrea să scapi, îmi zise; o văd eu de mult: e în zadar; mi-ai încăput în ghiară și nu te las. Incotro te duci?» — „Nu-i nevoie să te ostenești; mă duc la un prieten; nu-l cunoști și stă și departe, peste Tibru, lângă grădinile lui Cezar.“²⁾ Tocmai că n'am nici o treabă și țin bine la drum; o să te întovărășesc până acolo.“ Plecai urechea ca măgarul nemulțumit că i s'a pus în spinare o sarcină prea grea. El începu din nou: — „De mă judec bine, n'o să mă iubești mai puțin de cât pe prietenii tăi Viscus și Varius³⁾; cine ar putea să scrie mai multe versuri de cât mine, și în mai puțin timp? Cine dansează cu mai multă gingășie? Când cânt, mă pismuește și Hermogene⁴⁾.» Era vremea să-i curm vorba: — «Ai mamă? ai rude să-ți poarte de grijă? — „N'am. I-am îngropat pe toți.“ — „Fericite de dânșii! Am rămas numai eu. Isprăvește-mă! Văd că mi se împlinește trista ursită, pe care mi-a prezis-o de copil o babă sabină, clătînându-și ulcica: — „N'o să-l răpună nici otrava, nici sabia dușmanului, nici junghiurile, nici oftica, nici podagra, ci o să-l dea gata un guraliv; — când s'o face mare, să se păzească de guralivi!“

Sosisem aproape de templul Vestei; trecuse de ora

2) Grădinile lui Cezar erau lângă Ianicul, pe malul stâng al Tibrului.

3) Viscus era un prieten al lui Horațiu; Varius e prietenul lui Virgiliu, și editorul *Eneidei*.

4) Cântărețul despre care e vorba și în *Satira III*.

nouă : din întâmplare, omul fusese tocmai chemat la un proces, pe care, de nu s'ar fi înfățișat, l'ar fi pierdut. — „De ții la mine, îmi zise el, dă-mi o mână de ajutor.” — « Să mor de te pot ajuta sau de cunosc legile. Și apoi ți-am mai spus că mă grăbesc.” — „Ce să mă fac? se chibzui el. Sunt pus în grea încurcătură: să te scap pe tine ori să pierd procesul?” — „Pe mine, rogu-te!” — „Nu se poate”, îmi răspunse el, trecându-mi înainte. Cum e greu să te lupți cu unul mai tare, îl urma. — „Ce fel se poartă Mecena cu tine? mă întrebă el. Iată un om cumpătat ce și-a făcut un cerc restrâns de prieteni și a știut să se folosească minunat de noroc! De ai voi să mă prezinți, ai găsi în mine un sprijin să te ajute din umbră. Să mor de nu te-ai scăpa de ceilalți!” — „La Mecena nu-i cum îți închipui; nu-i casă mai cinstită și mai străină de astfel de intrigi. Că-i unul mai bogat sau mai cărturar, nu-i nici un bănat: fiecare-i cu locul lui.” — „Mare minune îmi spui! Nu-mi vine să cred.” — „Așa-i cum îți spun”. — „Mă ispitește și mai mult să-i fiu prieten.” — „Ajunge să vrei; vrednic cum ești o să izbuțești; pe Mecena îl poți de altfel lesne cuceri, și tocmai de aceia pătrunzi greu la început la dânsul.” — „Dacă-i așa, n'o să mă dau îndărăt de la nimic; o să i mituiesc sclavii cu daruri; de m'o da afară azi, n'o să mă las: o să țin alt prilej; o să-i fiu calea la răspântii, o să-l însoțesc până acasă. Nimic nu ni-i dat fără trudă”. Pe când îmi vorbea astfel, iată că se ivi și prietenul Fus-

5) Un prieten al lui Horațiu, *Ode*, I, 22.

cus Aristius,⁵⁾ ce-l cunoștea bine pe guraliv. Ne oprirăm.

— „De unde vii? unde te duci?“ ne întrebă și ne răspunserăm.

Incepui să-l trag de haină, să-l pișc de braț: brațu-i rămase însă moale; îi făcui semne cu capul, îi făcui cu ochiul să mă scape; ticălosul îmi zâmbi, prefăcându-se că nu pricepe: îmi fierbea fierea în ficăți!

— «Uitasem: ziceai că o să-mi spui o taină.»

— «Mi-aduc aminte, o las pe altă dată. Azi e și treizeci a luni și Sabat⁶⁾: s'ar putea să ne punem rău cu Evreii tăiați împrejur?»

— «Nu-s superstițios,» îi răspunsei.

— „Sunt însă eu; ce vrei? om slab de înger, ca atâți alții! Iartă-mă: o să vorbim altădată.“

Ce pacoste pe capul meu și ziua de azi! Ticălosul plecă și mă lăsă sub cuțit. Întâlnindu-l din întâmplare, adversarul⁷⁾ guralivului îi strigă în gura mare:

— «Incotro, nerușinatule?» și, întorcându-se spre mine:

— «Vrei să-mi fii martor?»

6) Deci de două ori sărbătoare la Evrei.

7) Din procesul, despre care a fost vorba.

Intinsei urechea.⁸⁾ Târându-l apoi la judecată, se făcu sgomot ; lumea se strânse din toate părțile. Astfel m'a scăpat Apolon.

---

8) Il luă martor pe Horatiu, că adversarul nu vrea să se prezinte la proces. Cel ce accepta să servească drept martor, își întindea urechea ; celalt i-o atingea, în semn că s'au înțeles.

SATIRA X.

Satira X.

E una din cele din urmă satire, poate dela 35 a. Chr.

Am spus, negreșit, că versurile lui Lucilius șchiopătă¹⁾. Cine dintre admiratorii lui e atât de orb ca să n'o vadă! În aceeași satiră tot eu i-am lăudat însă spiritul, cu care a stropit Roma. Recunoscându-i acest merit, nu-i recunosc totuși și pe celelalte: altfel, aș trebui să admir și mimii lui Laberius²⁾ ca pe niște poeme frumoase. Nu-i de ajuns să trezești râsul pe buzele ascultătorului, — deși și acesta e un merit. Mai trebuie concizie; idea să curgă nestânjinită de cuvinte de prisos; stilul să fie când grav, când șigalnic; scriitorul să pară acum orator, acum poet, acum un om de gust ce-și cruță puterile, înfrânându-le de bună voe. În multe împrejurări

1) În satira IV.

2) Laberius, autorul unor mimi (piese realiste), a fost silit de Cezar să-i joace el singur, celace era o rașine pentru un cavalier roman.

grele gluma reușește mai bine decât violența. Prin ea isbuteau scriitorii vechei comedii³⁾; din pricina ei trebuie să-i imităm, deși nu i-a citit nici frumosul Hermogene, nici maimuțoiul ăsta⁴⁾ care nu știe recita decât versuri din Calvus și Catullus.⁵⁾ — „Lucilius a făcut însă un lucru minunat: a presărat cuvinte grecești printre cele latinești“. — „O, oameni numai cu spoială de învățătură, voi socotiți ca ceva greu și minunat celace a izbutit și Pitholeon⁶⁾ din Rodos!“ — „E totuș mai plăcut stilul ieșit din topirea a două limbi, ca un amestec de vin de Falern cu vin de Chio“.

— „Te întreb însă, când e mai plăcut acest amestec: în versuri sau în apărarea greului proces al lui Petilius?⁷⁾ Uitându-ți de țară și de străbunul Latinus, ai dori tu ca Pedius Publicola⁸⁾ și Corvinus⁹⁾ să pledeze, împestrițându-și limba strămoșească cu vorbe străine, cum fac Canusinii¹⁰⁾ cei cu două limbi? Deși născut de ceaștală parte a nării ionice, m'am încercat și eu să compun versuri grecești. Arătându-mi-se la miezul nopții, când visurile sunt adevărate, Quirinus¹¹⁾ m'a oprit însă,

3) Vechea comedie atică, reprezentată mai ales prin Aristofan.

4) Probabil un oarecare Demetrius.

5) Calvus și Catul, poeți, contemporani și dușmani ai lui Cezar.

6) Necunoscut.

7) Despre Petilius s'a mai vorbit și în satira IV; e, probabil, un dilapidator celebru.

8) Q. Pedius, nepot al lui Cezar.

9) E. M. Valerius Messala Corvinus.

10) Locuitorii din Canusium vorbeau latinește amestecat cu vorbe grecești.

11) Romulus.

grăindu-mi astfel : „De ai căra lemne în pădure, ai fi mai cuminte, decât de ai voi să sporești marea oștire a poetilor greci“.

Bombasticul Alpinus¹²⁾ sugrumă în versuri pe Memnon¹³⁾ și zugrăvește „capul mălos“ al Rinului, pe când eu îmi pierd vremea cu satire ce nu vor răsuna în templul Muzelor pentru a-și disputa premiul lui Tarpa¹⁴⁾ și nu se vor juca în repetate rânduri pe scenă. — Dintre contemporani, numai tu, Fundanius¹⁵⁾, poți scrie comedii plăcute, arătându-ne cum o femeie ușoară și cu Davus își bat joc de bătrânul Chremes.¹⁶⁾ Pollion ne cântă în trimetre vitejiile regilor ; ca nimeni altul, furtunosul Varius¹⁷⁾ reușește în măreața Epopee ; Muzele câmpenești i-au dat lui Virgiliu¹⁸⁾ gingășie și grație. Mai rămăsese satira, în care zadarnic s'au încercat Atacinul Varron¹⁹⁾ și alți câțiva ; în satiră puteam deci nădăjdui și eu să isbutesc, fără a-l ajunge totuși pe Lucilius, ce a creat o ; nici n'aș cuteza, de altfel, să-i smulg coroana, pe care prețuirea tuturor i-a pus'o pe frunte. Am spus numai că

12) M. Furius Bibaculus, poet, întâi dușman, apoi prieten al lui Cezar ; a scris un poem asupra cuceririi Gallei, celebru prin o descriere ridiculă a Alpilor.

13) Memnon, fiul Aurorei, ucis la Troia de Achile. Zeus i-a dat apoi nemurirea.

14) Sp. Maecius Tarpa a fost însărcinat de Pompei la 55 să aleagă piesele ce urmau să se reprezinte la inaugurarea teatrului său.

15) Fundanius, poet comic, prieten cu Mecena.

16) Personagiu dintr'o piesă a lui Terențiu.

17) Poet epic, prieten al lui Virgiliu.

18) În această epocă, Virgiliu nu începuse *Georgicile*.

19) Varon din Atax ; nu se știe nimic de satirele lui.

este un şuvoi mălos ce aduce cu el mai multe lucruri rele decât bune. Nu ai tu însă nimic de criticat chiar în marele Homer? Bunul Lucilius nu găsea oare nimic de schimbat în tragediile lui Accjus?²⁰⁾ Nu-şi bătea el joc de unele versuri nevrednice de talentul lui Ennius? Şi, totuşi, vorbind de el însuşi, nu se credea mai presus de cei criticaţi. Cetindu-i satirele, cine mă opreşte deci şi pe mine să cercetez dacă, din lipsa talentului sau din vina genului lor, n'a scris versuri mai bune şi mai armonioase decât un poet care, umplându şi cu orice cele şase picioare, e încântat că făureşte câte două sute de versuri înainte şi după masă? Acelaş talent mai năvalnic decât un fluviu, l-a avut şi etruscul Cassius²¹⁾; despre dânsul se povesteşte că a fost ars pe un rug ridicat din propriile lui cărţi. Mărturisesc că Lucilius a fost şi fin şi spiritual; mărturisesc că e mai cioplit decât Ennius, care s'a încercat cel dintâi în acest gen necunoscut de Greci, şi decât toţi vechii noştri poeţi; de ar trăi însă în zilele noastre, şi-ar pili totuşi multe din versuri, multe lucruri de prisos le-ar scoate, şi, punându-se să scrie, s'ar fi scărpinat îndelung în cap şi şi-ar fi ros unghiile până la carne. De vrei ca versurile tale să fie mereu citite, şterge şi îndreaptă mereu; mulţumeşte-te cu puşini cititori; nu te trudi să fii pe placul mulţimii. Nu cred să ai nebunia ca să râvnesti să-ţi înveţe şcolarii versurile! Eu n'o am. „Mi-e destul să m'aplaude cavalerii”, cum spunea odată cu mândrie Arbuscula,²²⁾ dispreţuind pe ceice o fluerau.

20) Poet tragic, contemporan cu Ennius.

21) Necunoscut.

22) Actriţă celebră.

Să-mi pese mie de ce spune ploșnița de Pantilius²³⁾? Sau să mă năcăjesc că mă bârfește pe la spate Demetrius? Sau că mă mușcă prostul de Fannius²⁴⁾ la masa lui Tigellius Hermogenes? Aprobe-mi versurile Plotius și Varius, Mecena și Virgiliu, Valgius și bunul Octavius²⁵⁾ și Fuscus,²⁶⁾ și laude-mi-le și cei doi Viscus, și, fără să mă măgulesc, te pot numi și pe tine, o Pollio! și pe tine, Messala, împreună cu fratele tău, și pe voi Bibulus²⁷⁾ și Servii, și pe tine, sincere Furnius și pe mulți alți prieteni și cărturari, pe cari-i trec sub tăcere. Ei aș dori să zâmbească la citirea versurilor mele și m'aș mâhni de le-ar plăcea mai puțin decât am tras nădejde. Cât despre tine, Demetre, și despre tine, Tigellius, vă puteți miorlăi cât vă place printre băncile școlărilor voastre!

Haide, băete, adaug-o și pe aceasta la cartea satirelor mele.

23) Necunoscut.

24) Filozof flecăr, *Satira IV*.

25) Octavius Musa, poet și istoric.

26) Aristius Fuscus, vezi *Satira IX*.

27) L. Calpurnius Bibulus, devenit partizan al lui Antoniu.

CARTEA II.

Cartea II a *Satirelor* a fost publicată la 30 a Chr.

SATIRA I.

Satira I.

C. Trebatius Testa e un jurisconsult, cu 25 de ani mai mare decât Horațiu : de aici și natura termenilor în care își vorbesc. Data satirei nu e sigură ; probabil a fost scrisă la urmă (30 a. Chr.) pentru a fi pusă în fruntea acestei cărți de satire,

Horațiu

Unii mă cred prea mușcător în satirele mele și mă învinuesc că depășesc marginile genului ; părându-li-se fără vervă, alții, dimpotrivă, își închipue c'ar putea scrie pe zi o mie de versuri ca ale mele. Povățuește-mă, Trebatius, ce-mi rămâne de făcut ?

Trebatius

Să-ți cați de treabă.

Horațiu

Mă povățuești deci să mă las de scris ?

Trebatius

Lasă-te.

Horațiu

Zău, c'ar fi mai bine ! Nu pot însă dormi.

Trebatius

De vrei să dormi bine, unge-te cu untdelemn și treci de trei ori înnot Tibrul ; seara, stropește-ți gâttelejul cu vin bun. De-i mai tare totuși patima scrisului, de ce nu te încumeteți să cânti faptele nebiruitului nostru împărat ? Truda ți-ar fi răsplătită cu prisosință.

Horațiu

Aș vrea, dar nu mă iartă puterile, moșule : nu-i dat oricui să cânte oștile înarmate cu lănci¹⁾, moartea Galilor cu sulița ruptă în rană, și prăbușirea Parților răniți de pe cai.

Trebatius

Ai putea, totuși, să-i cânti firea dreaptă și neclintită cum a făcut și Lucilius cu Scipion²⁾.

1) Armatele romane.

2) E vorba de al doilea African, P. Cornelius Scipio Aemilianus care a distrus Cartagina, prietenul poetului Lucilius.

Horatîu

La vremea potrivită, n'o să mă dau îndărăt. Stihurile lui Horatîu nu se vor duce la urechile împăratului decât când va avea răgaz să le asculte¹⁾. De-l linguşeşti când nu trebuie, se scutură şi nu te lasă să te apropii.

Trebatius

Ai nemeri-o mai bine decât să biciueşti în versuri satirice pe măscăriciul Pantolabus şi pe stricatul Nomentanus²⁾. Cine se teme să nu-i vină rândul, nu te poate suferi, chiar de l'ai cruşat pentru un moment.

Horatîu

Ce să fac? De cum i se urcă vinul la cap, Milonius³⁾ prinde să joace şi i se pare că vede un număr îndoit de lămpi; lui Castor îi plac caii; deşi a ieşit din acelaş ou, fratelui său⁴⁾ îi place lupta cu pumnii; câţi oameni, atâtea gusturi. Ca şi lui Lucilius, ce ne 'ntrecea însă pe amândoi,⁵⁾ mie îmi place să înşirui cuvinte în măsura unui vers. Ca unui bun prieten, el îşi încredinţa tainele cărţilor sale; de-i mergea bine sau rău, nu se spovedea altcuiva; bătrânul poet⁶⁾ şi-a zugrăvit astfel întreaga-i viaţă în operele

1) Octav era ocupat în Egipt şi în Asia.

2) S'a vorbit de ei în *Satira I*, 8.

3) Necunoscut.

4) Pollux.

5) Horatîu şi Trebatius.

6) Lucilius a murit la 77 de ani.

sale ca într'un tablou votiv ¹⁾ Pe urmele lui umbliu și eu... lucanul sau apulul, ²⁾ — nici eu nu mai știu ce sunt, — căci plugarul din Venusia ³⁾ ară de o parțe și de-alta a hotarului; o veche tradiție ne spune că, după izgonirea Sabinilor, el a fost așezat aici, ca să țină calea dușmanului ce-ar vrea să înainteze spre Roma, fie că ar porni cu războiul Apulii, fie că ar porni nedomoliții Lucani. Pana mea n'o să lovească niciodată pe nimeni fără pricină; ea o să mă apere ca o sabie ținută în teacă: de ce s'o trag, cât timp nu mă calcă tâlharii? O Jupiter, tată și rege al oamenilor, ruginească-mi arma nefolositoare, dar nu mă atace nimeni! nu râvnesc decât la liniște. Cine m'o zădări însă — mai bine m'ar fi lăsat în pace — căci amar o să plângă și o să ajungă de pomina Romei întregi!

Când se mânie, Cervius ⁴⁾ amenință cu legile și cu urna dreptății; pe dușmani, Canidia ⁵⁾ îi amenință cu otrava lui Albucius ⁶⁾; Turius ⁷⁾ te amenință cu amendă când o să te judece la tribunalul lui. Urmând îndemnului naturii, vezi cum, fiecare se apără, de ce se teme, cu ce are mai tare: lupul cu colții; taurul te împunge cu coarnele. Cine i-a

1) Tabloul votiv dăruit templelor reprezintă primejdia din care cineva a scăpat.

2) Fiind dela hotar, Horațiu nu știe nici el ce e Lucan sau Apul.

3) Orașul în care s'a născut Horațiu.

4) Cervius, un acuzator public.

5) Celebra vrăjitoare.

6) Albucius, un prieten al Canidiei.

7) Turius, judecător ce a fost corupt de Hortensius.

putut învăța dacă nu instinctul ? Dă pe mâna risipitorului Scaeva ¹⁾ pe prea bătrâna lui mamă : cucernicul lui braț n'o să săvârșească nici o crimă : mare minune, că lupul nu te lovește cu copita sau că boul nu te mușcă ! Mătrăguna, amestecată cu miere, o s'o răpună însă pe bătrână. Ca să nu mai lungesc vorba : de mă așteaptă o bătrânețe tihnită, de-și fâlfâie Moartea negrele-i aripi în juru-mi, bogat, sărac, la Roma, în surghiun chiar, de mi-o fi așa soarta, — eu voi stărui să scriu !

Trebatius

Teamă mi-e, fătul meu, că n'o să trăești mult și că unul dintre protectorii tăi o să te primească cam rece într'o bună zi.

Horatîu

Pentruce ? Când Lucilius a cutezat cel dintâi să scrie versuri satirice, smulgând vâlul frumos, sub care se ascundea uriciunea chipului, — oare Laelius ²⁾ sau Scipion Africanul ³⁾, ce și-a luat pe drept numele dela distrugerea Cartaginei, s'au supărat pe săgețile lui ? plânsu-s'au ei că

1) Scaeva și-a otrăvit mama.

2) C. Laelius, prietenul lui Scipion Emilian, consul la 140 a. Chr. A fost protectorul lui Lucilius.

3) Al doilea African.

a sfâșiat pe Metellus ¹⁾ sau că a împrășcat pe Lupus ²⁾ cu versuri de ocară ? Și n'a biciuit doar numai pe cei mari ci și poporul de rând; n'a cruțat decât virtutea și pe oamenii virtuoși.

Chiar după ce s'au retras departe de lume și din viața publică, virtuosul Scipio și cumintele Laelius obișnuiau zilnic să stea de vorbă și să se joace cu Lucilius, până să fiarbă legumele mesei. Deși nu-s nici atât de bogat, ³⁾ nici n'am talentul lui Lucilius, pismașii nu vor putea, totuși, tăgădui că și eu am trăit în prietenia celor mari: crezând că o să-și înfigă colții în ceva moale, o să și-i tocească în piatră — sau poate ai altă părere, învățatele Trebatius ?

Trebatius

N'am nimic de zis; bagă însă de seamă ca să nu te alegi cu vreun neajuns, de nu te-i ține de legi. Impotriva celor ce fac versuri de ocară, există o lege și o pedeapsă.

Horățiu

De-s rele, negreșit; dar de-s bune și-i plac Impăra-

1) Q. Caecilius Metellus, învingătorul Macedoniei, consul la 143; adversarul politic al celui de-al doilea Scipion Africanul.

2) L. Cornelius Lentulus Lupus, consul la 156; a fost atacat mereu de Lucilius.

3) Censul de cavalier (Lucilius era cavalier) era de 400.000 de sesterți.

tului? și dacă, fiind el însuși om cinstit, poetul nu înfie-
rează decât pe cei ce-o merită?

Trebatius

Invinuirea o să se prăbușească atunci sub greutatea
râsului, iar tu vei fi iertat.

SATIRA II.

Satira II.

Data acestei satire e puțin după 33.

— Ce mare virtute-i, feții mei, să te mulțumești cu puțin !

Acestea nu-s cuvintele mele ci povețele țaranului Ofellus, filozof fără sistem și fără învățătură. Nu le chibzuiți însă la masa bogată și printre farfurii pline și lumini orbitoare, când mintea nu vrea să mai asculte de judecată; chibzuiți-le pe nemâncate.

— Pentru ce pe nemâncate ?

— De-oi putea, o să te lămuresc. Judecătorul mituit deosebește cu greu dreptatea.

Ia fugărește un iepure ; ostenește-te, călărind un cal neîmblânzit ; de te-ai deprins cu viața trândavă a Grecilor și te trudesesc prea mult exercițiile romane, bate mingea pentru ca plăcerea jocului să te facă să uiți de oboseală sau, de-ți place discul, spintecă aerul cu el ; după ce oboseala îți va fi alungat mofturile, cu gâtlejul uscat și cu pânțele gol, mai disprețuește de poți hrana de rînd

și nu bea decât miere de Himet topită în vin de Falern ! Chelarul nu-i acasă și marea bătută de furtuni nu te lasă să prinzi pește : vei vedea cum pâinea și sarea îți vor astâmpăra ghiorăiturile mațelor ! Cum de s'a întâmplat minunea aceasta ? Plăcerea nu stă în aroma rară, ci în tine însuși ; caută gustul mâncării în osteneală. Buhavului de trai bun, nu-i mai plac nici stridiile, nici scarul, nici găinușa venită de așa de departe. De ți-ași pune pe masă un păun, cu greu te-ași mai putea face să mănânci dintr'o friptură de pui,—într'atât te iei după aparențe—ca și cum ar fi de vreun folos că păunul se vinde pe prețul aurului și că pe coada-i zugrăvită se desfășoară o minunată privesște ! N-o să-i mănânci doar penele mult lăudate ! De-l frigi, mai e oare atât de frumos ? Carnea acestor paseri nu se deosebește cu nimic ; ademenit de felurimea penelor, tu o alegi totuși pe cea a păunului ! S'o admitem ; dar cum știi că acest lup de mare a fost prins în Tibru și nu în larg, între podurile Romei și nu la gara fluviului ? Lauzi prosteste un bărbun de trei libre,¹⁾ cu toate că trebuie să-l tai în tot atâtea bucăți câți musafiri ai. Te iai și aici numai după aparență ; de ce nu-ți plac lupii de mare uriași ? Pentru că natura i-a făcut de la sine mari și pe barbuni mici. Rar pântecul lihnit nu se mulțumește și cu mâncarea cea mai obișnuită.—„Cât ași da să văd un mare bărbun întins pe o farfurie mare !” spune un mâncău, vrednic de hrăpărețele Harpii. Vânturi fierbinți, stricați mâncarea acestor hămesii ! Nici nu mai e nevoie ; cui i-a stricat

1) Libra avea 327 gr. 45.

beleşugul stomahul, îi pute şi mistreţul şi calcanul proaspăt; sătul, umblă doar după ridichi şi după salată de măcriş. Hrana săracului nu-i totuşi isgonită de la masa bogatului; şi azi se mai văd pe ea oăule ieftine şi maslinele negre. N'a trecut multă vreme, de când masa pristavului Gallonius¹⁾ îşi pierduse reputaţia pentrucă se servise morun. Pentruce? Erau pe atunci în mare mai puţini bărbuni? Nu. Bărbunii trăiau liniştiţi în apă, după cum berzele stăteau în cuiburi;—până ce un pretor²⁾ v'a învăţat să le mâncaţi. De-ar hotări un altul că scufundăcii fripţi sunt gustoşi, tinerimea romană s'ar supune şi a-cestei porunci, cum se supune oricărui sfat rău.

După părerea lui Ofellus, e o mare deosebire între a trăi cumpătat şi a trăi săracăcios; zadarnic te-ai feri de un păcat, de-i vorba să dai peste altul. Avidienus³⁾, poreclit pe drept şi „Cânele”, se hrăneşte cu masline de cinci ani şi cu carne sălbatică; din vin nu bea decât de-i oţetif. Când prăznuşte, în togă albă, ziua de după nuntă, sau ziua de naştere, sau altă zi de sărbătoare, dintr'o cană de două litre picură el însuşi peste varză un untdelemn nesuferit la miros; în schimb, nu cruţă oţetul vechi. Cum trebuie deci să trăiască omul chibzuit? Pilda cui s'o urmeze? E între ciocan şi nicovală, cum spune proverbul. Să trăiască cuviincios ca să nu sufere

1) Un pristav, împotriva căruia s'a ridicat Lucilius.

2) Sempronius Rufus, care tocmai n'a ajuns la pretură; a dat „edicte” de pretor numai mănăcişilor.

3) Un vecin al lui Ofellus.

din sgârcenie ; numai ținând drumul de mijloc, nu va trezi compătimirea. Impărțind sarcinile sclavilor, să nu se poarte cu dâșii crud ca bătrânul Albucius, ⁴⁾ dar nici așa de îngăduitor ca bunul Naevius ⁵⁾ ce-i lăsa să dea oaspeților apă soioasă ; și asta-i un cusur !

Iată acum foloasele unei hrane cumpătate : mai întâi sănătatea ; și ca să vezi cât strică omului mâncărurile prea felurite, adu-ți aminte de hrana simplă cu care e-rai odată atât de mulțumit ; de cum amesteci însă supele cu fripturile, stridiile cu sturzii, dulcele se face fiere, și simți durere la lingurea. Uite-i cât de galbeni se scoală cu toții de la o masă prea încărcată. Și nu numai atât : trupul îngreuiat de prea multă mâncare îngreue a doua zi și sufletul, această părțică a sufletului divin, și o leagă de materie.

Culcându-se după ce a îmbucat repede, omul cumpătat se scoală dimpotrivă voios pentru a se pune din nou la lucru. Se va hrăni totuși și mai bine în zile de sărbătoare, sau ca să-și întremeze trupul slăbit, sau la bătrânețe, când neputința vârstei cere o mai mare îngrijire. De te vei învăța de fânăr și când ești sănătos cu astfel de îngrijiri, ce-o să le mai poți adăoga, când te vei îmbolnăvi sau vei îmbătrâni ?

Bunicii noștri prețuiau mistrețul rânced, nu pentru că n'aveau miros, ci pentrucă își închipuiau că, chiar și stricat o să-l mănânce cu mai multă poftă musafirul so-

---

4) Un parvenit necunoscut.

5) Necunoscut,

sit mai târziu de cât cum îl mănâncă, chiar când e proaspăt, gazda ghiftuită. O de m'ași fi născut și eu printre eroii acelei vremi! Pui, negreșit, un temei pe bunul nume mai dulce urechei omenești de cât muzica.

Atunci, nu uita că, pe lângă risipă, toate mâncările aceste de calcani mari și toate aceste talere îți mai știrbesc și din nume; nu uita nici de mânia unchiului tău, de nemulțumirea vecinilor și a ta față de tine însuși și de dorința de a-ți pune capăt zilelor, — dorința de prisos, când nu mai ai nici o lețcae cu ce-ți cumpăra funia ! — „Dojana asta, îmi spui tu, s'o faci lui Trausius¹⁾), nu mie; numai cu veniturile averii mele s'ar îndestula trei regi“. — „Fie și așa, dar nu-ți poți întrebuința mai bine prisosul? Tu ești bogat, pe când alții sunt pe nedrept săraci! templele străvechi ale zeilor cad în ruină! De ce nu dai ceva din marea-ți avuție și patriei iubite? Îți închipui oare că numai ție o să-ți zâmbească norocul mereu? Vezi să nu te faci de râsul dușmanilor! Cine-i mai pregătit pentru vârtejurile soartei: cel ce și-a moleșit sufletul și trupul cu tot felul de lucruri de prisos, sau cel ce, mulțumit cu puțin, cu teama zilei de mâine, și-a făcut, cu chibzuială, pregătirile de război încă din timp de pace?

Ca să dai mai multă crezare vorbelor mele, voi adăuga că în copilărie l-am cunoscut pe Offelus; deși bogat pe atunci, nu era mai risipitor decât acum, când trăește

1) Necunoscut.

cu ce i-a mai rămas din [avere¹). Il poți vedea și azi în mijlocul turmei și al copiilor, arendaș al propriului său ogor dat altuia : — Niciodată, povestește el, n'am cutezat să mănânc în zile de lucru altceva decât legume și o felie de șuncă afumată. De se abătea pe la mine vreun musafir, pe care nu-l văzusem de mult, sau de intrerupeam lucrul din pricina ploaiei, și aveam la masă vreun vecin plăcut, nu ne ospătam cu pește cumpărat dela târg, ci cu un pui și cu un ied ; un ciorchine de trugure desprins din tavan, nuci și două smochine încheiau masa ; ne treceam apoi timpul bând ; pedepsele ni le plăteam în pahare ; înălțam rugăciune Cererei²) să ne dea roade imbelșugate ; cu băutura, ne înseninam astfel frunțile îngrijorate. De mi s'ar înrăi soarta, de mi-ar abate asupra mi alte furtuni, ce mi-ar putea lua ? Nu suntem oare, feții mei, tot atât de sănătoși de când noul stăpân s'a acuiat aici ? Natura nu i-a dat stăpânirea pământului nici lui, nici mie, nici altuia³) ; el ne-a izgonit pe noi ; pe dânsul o să-l izgonească risipa, sau neștiința chichițelor legii, sau moștenitorul ce-o să trăiască mai mult decât dânsul. Moșioara poartă acum numele lui Umbrenus⁴) ; înainte se spunea că e a lui Ofellus ; de fapt, ea nu-i a nimănui ;

1) După Philippi, Ofellus, cași Horațiu de altfel, fusese expropriat și acum era arendașul fostului lui ogor.

2) Se făceau la începutul mesei libațiuni zeiței Ceres.

3) Pașagiu inspirat din Lucilius.

4) Necunoscut. E veteranul căruia i s'a dat ogorul lui Ofellus.

numai folosul ei este acum al meu, acum al altuia. De
accea, feții mei, trăiți fără grijă și înfrunțați voinicește
restrîștea.

SATIRA III.

Satira III.

Această satiră e îndreptată împotriva stoicilor. Ea pare scrisă la 31 a. Chr.

Damasippus

Scrii atât de rar, încât nici de patru ori pe an n'ai nevoe de pergament; îți îndrepti mereu manuscrisele, și te superi pe tine nsuți că din pricina vinului și a somnului nu scrii nimic vrednic de laudă. Unde o să ajungi? Ai fugit de Saturnale¹⁾ aici²⁾; te-ai pus pe un trai liniștit. Citește-ne ceva la înălțimea făgăduelilor... Incepe... Cum, n'ai nimic?.. In zadar îți învinuești pana și-ți verși năduful pe bietul părete³⁾ ridicat anume pentru mânia zeilor și a poezilor. Văzându-ți mutra, aș fi crezut că o să scrii

1) Sărbătoarea ce avea loc la 17—19 Dec.

2) La țară, în Sabina.

3) Păretele de lângă patul, pe care poetul în timpul inspirației ce nu-i venia, îl lovia cu pumnul.

multe și minunate lucruri odată ce te vei adăposti, fără grijă, la sânul călduț al conacului. La ce ți-a folosit c'ai încărcat pe Platon peste Menandru¹⁾, că ai luat pe Eupolis²⁾ și pe Archiloc,³⁾ neprețuiți tovarăși? Ori poate încerci să potolești supărarea celor biciuiți de tine, ne mai scriind nimic? Nenorocitul, n'o să te alegi decât cu disprețurilor! Fugi de primejdioasa sirenă a lenei; altfel, o să trebuiască să renunți de bună voe la numele, pe care ți l'a câștigat hărnicia.

Horățiu

Pentru o povață atât de bună, zeii și zeițele, o Damasip, să te dăruiască cu un bărbier.⁴⁾ De unde mă cunoști însă atât de bine?

Damasippus

După ce mi-am pierdut toată averea sub porticul lui lanus,⁵⁾ scăpând de treburile mele, nu mi-a rămas decât să văd de ale altora. Înainte umblam după ligheanul în care tâlharul de Sisif⁶⁾ și-a spălat picioarele, după vreo sculp-

1) Poetul comic grec din comedia nouă atică.

2) Poet comic grec.

3) Poet satiric grec.

4) Damasippus era filozof stoic și avea deci barbă mare.

5) Un pasagiu acoperit, numit al lui lanus, ce dădea în for; acolo era ca un fel de bursă.

6) Rege mitic al Corintului, celebru prin prădăciunile lui. Damasippus era cumpărător de obiecte vechi de artă.

tură rău cioplită, după vreun bronz rău turnat. Ca adevărat cunoscător, dădeam pe o astfel de statuie o sută de mii de sestertii; nimeni nu se pricepea ca mine să cumpere cu câștig grădini și case frumoase. Din această pricină, negustorii din bâlciuri m'au și poreclit „răsfățatul lui Mercur“. 1)

Horatiu

Știam. Mă mir însă că te-ai lecuit de boala asta.

Damasippus

Vezi că o boală nouă i-a luat locul celei vechi, cum se întâmplă de obicei; durerea de cap sau de șale se mută la pântec; ajungând atlet, damblagiul ia la bătae pe doctor.

Horatiu

Fie; numai să nu pățesc și eu ca doctorul.

Damasippus

Fătul meu, nu te înșela singur: de-s adevărate teoriile lui Stertinius 2) și tu ești nebun, ca mai toți oamenii; dela dânsul am prins aceste minunate învățături, pe când mă îndemna să-mi las barbă ca toți filozofii și să mă întorc

1) Mercur ocrotia comerțul.

2) După filozofia stoică toți oamenii au un grăunte de nebunie.

vesel dela podul lui Fabriciu. ¹⁾ După ce m'am ruinat, voiam tocmai să mă arunc, cu capul acoperit, ²⁾ în Tibru, când îmi răsări el deodată, spunându-mi: — „la seama să nu faci o negliobie; o rușine fără rost te roade: ție-e teamă să nu treci drept nebun printre nebuni. Să vedem mai întâi ce înseamnă a fi nebun? De ai fi numai tu nebun, nici n'aș mai încerca să te împedec să-ți faci, voi-nicește, felul. După școala stoică a lui Chrisipp ³⁾ toți cei orbiți de prostie sau că nu cunosc adevărul, sunt nebuni. Printre dâșii intră și popoare și regi, afară de filozofi. Iată acum de ce-s nebuni ca și tine cei ce te fac nebun. Rătăcind într'o pădure din cărarea dreaptă, unii drumeți apucă la stânga, alții la dreapta; greșala e aceeași; se arată numai în chipuri felurite. Tot așa și tu ești nebun; cel ce râde de tine nu-i însă cu nimic mai cuminte; și el târăște după dânsul o coadă⁴⁾! Sunt nebuni ce se tem fără pricină. Unii se plâng că le stau în cale în mijlocul Câmpului lui Marte, focuri, stânci, râuri; un altfel de nebunie, întru nimic mai mică, este a celui ce se aruncă în mijlocul flacărilor și al fluviilor. În zadar îi strigă mama, sora, tata, soția, rudele: — „Ferește-te, aici e o groapă adâncă, o stâncă grozavă“... nebunul nu-i aude, cum n'auzia nici Fufius, pe când juca, beat, rolul Ilionei, pe cei o mie două sute de Catienus, strigându-i:

1) Un pod peste Tibru, de pe care mulți se sinucideau în fluviu.

2) Gest obișnuit la sinucideri.

3) Chrisipp, șeful școalei stoice.

4) Copiii atârnavă în glumă o coadă la spatele trecătorilor.

„Maică, te chem!“¹⁵⁾ Iți voi dovedi că toți oamenii sunt cuprinși de o nebunie la fel...

Sminteala lui Damasippus stă în a cumpăra statui vechi; negustorul ce i le vinde pe datorie e oare mai cuminte? De ți-ași spune: „Ia banii ăștia și să nu mi-i dai îndărăt niciodată“ — ai fi oare smintit de i-ai primi? n'ai fi mai de grabă smintit de n'ai primi un astfel de chilipir oferit de Mercur?¹⁶⁾ Scrie: „am primit dela Nerius zece mii de sestertii“;¹⁷⁾ de nu-ți ajunge, adaugă o sută de clauze născocite de vicleanul Cicuta¹⁸⁾ și alte o mie de obligații: ca un alt Proteu¹⁹⁾, blestematul de datornic va scăpa totuși din aceste lanțuri. De-l vei trage la judecată, o să-și bată joc de tine cu poftă, prefăcându-se după voe, în mistreț, în pasăre, în piatră, în copac²⁰⁾ De treci drept smintit când nu-ți merg treburile strună, și de treci drept om chibzuit când merg bine, atunci, crede-mă, Perellius e cu mult mai smintit când te supune la obligațiuni, de care nu te poți ține. Puneți-vă în

15) Iliona e o tragedie a lui Pacuvius. Actorul Catienus juca rolul umbrei lui Deipyl, care implora pe mamă-sa adormită, pe Iliona, rol jucat de Fufius. Acesta era însă atât de beat încât adormise deabinele. Catienus neputându-l scula cu rugăciunile lui, toată sala începu să strige cu dânsul „*Mamă, te chem*“.

16) Mercur, zeul chilipirului.

17) Unii interpretează astfel: „În zădar ai lua zece precauțiuni cum lua cămătarul Nerius, când dădea bani cu împrumut“.

18) Cicuta, porecla cămătarului Perellius, dela care se împrumuta Damasippus, prin intermediul bancherului Nerius.

19) Proteu, zeu marin, ce putea lua toate formele.

20) Ca Proteu, datornicul îi scapă creditorului.

rânduială toga²¹⁾ și ascultați-mă, voi toți pe câți vă roade ambiția, lăcomia de bani, sau vă mistue desfrâul, superstiția, sau alte boli sufletești. Veniți fiecare pe rând: o să vă dovedesc la toți că nu sunteți teferi. Doza cea mai mare de elebor²²⁾ li se cuvine sgârșiților; nu știu de n'ar fi bine să le dăm întreaga Anticyra.²³⁾ Staberius²⁴⁾ a poruncit moștenitorilor să-i sape pe piatra mormîntului cât le-a lăsat; de n'ar face-o, i-a obligat să dea poporului jocuri cu două sute de gladiatori, un ospăț în felul ospățului lui Arrius²⁵⁾ și tot grâul Africei. „Bună sau rea, asta-i voința mea din urmă; nu dau voe nimănui să mă critice“. Cred că asta i-a fost intenția lui Staberius.

Damasippus

Să vedem deci care i-a fost intenția, când a hotărît ca moștenitorii să-i sape pe mormânt averea ce le-o lăsa²⁶⁾

Stertinius

Cât a trăit, el a socotit sărăcia ca un mare păcat; de nimic nu s'a ferit mai mult decât de ea; de ar fi avut la moarte cu o lețcaie mai puțin, ai fi crezut că-și pierde

21) Atitudine naturală celui ce ascultă.

22) Leacul nebuniei.

23) Eleborul cel mai bun venia din Anticyra din Focida. Mai erau alte două Anticyre.

24) Necunoscut.

25) Q. Arrius, celebru printr'un ospăț funebru dat după moartea tatălui său.

26) După unii și aceste cuvinte sunt tot ale lui Stertinius, care se întreba singur după obiceiul filozofilor istorici.

din cinste. Virtute, nume, cinste, tot ce-i al omului și tot ce-i al Domnului, atârnă de bani ; bogatul e om cu vază, e drept, e viteaz.

Damasippus

Și înțelept ?²⁷⁾

Stertinius

Negreșit, și rege și orice-o voi. Staberius credea deci că o să i se ia în nume de bine averea, ca și cum și-ar fi strâns-o prin mijloace cinstite.

Damasippus

E vre-o asemănare între dânsul și grecul Aristipp,²⁸⁾ care a poruncit sclavilor să arunce în nisipurile Libiei sarcina de aur ce le îngreuiă mersul ? Cine-i mai nebun dintre dânsii?²⁹⁾

Stertinius

Nu poți scoate nici o dovadă dintr'un exemplu ce des-

27) După unii și aceste cuvinte sunt tot ale lui Stertinius.

28) Aristipp, filozof din Cyrena. Punea fericirea în plăcere fără a o despărți de virtute. Horațiu îl opune lui Staberius, ca să-și arate apol propria-i filozofie, a căei de mijloc.

29) Și acest pasagiu e după unii pus tot în gura lui Stertinius ca o întrebare ce și-o face singur.

leagă o întrebare înlocuind-o cu alta.³⁰⁾ Cu toții îi credem că n-îs în toată firea pe cei ce cumpără și strâng chitare, deși nu știu să cânte sau n'au nicio înclinare spre vreo artă; pe cei ce cumpără cuțite și calapoade, fără să fie cismari; sau pânze de corabie, deși nu pot suferi negustoria. Cu ce se deosebește însă de dânzii cel ce-și ascunde banii, neștiind ce să facă cu ei, și neîndrăznind să-i atingă ca pe un lucru sfânt? Culcat lângă o movilă de grâu, unul o păzește mereu cu un ciomag; e stăpânul ei, și moare totuși de foame, necutezând să ia un grăunte; sgârcenia îl face să se hrănească cu frunze amare. Are în pivniți o mie — ce zic o mie: trei sute de mii! — de butoaie de vin de Chios și de Falern vechiu, și bea totuși oțet acru; mai mult de cât atât, la 79 de ani, se culcă pe paie, deși-i putrezesc în cufăr covoarele și saltelele, în prada moliilor și a vermilor. Puținora li se va părea totuși nebun un astfel de om, pentru că cei mai mulți sunt atinși de aceeași boală. Moșule hain cu zeii, strângi tu ca să aibă ce risipi pe băutura fiul său libertul rămas moștenitor? ori ți-e frică să nu duci tu însuți lipsă? Cât de puțin ți-ai micșora însă avutul în fiecare zi, de ți-ai stropi varza cu un untdelemn mai bun, sau ți-ai spăla cu el capul murdar și nepieptănat! De te mulțumești cu puțin, pentru ce înșeli, furi, șterpelești de pretutindeni? Ești oare în toată firea? De te-ai pune să arunci cu pietre în trecători și chiar în proprii tăi sclavi, cumpărați cu bănișorii tăi, toată lumea, băeți și fete, ți-ar striga c'ai înebunit. De-ți gâtui nevasta sau îți otrăvești

30) Logica stoică oprește de a deslega o problemă prin prezentarea contrarului.

mama, mai poți fi tu oare zdravăn la minte? Pentru ce ai trece drept nebun, îmi răspunzi tu, când n'ai săvârșit omorul la Argos și nici nu ți-ai ucis mama cu sabia ca nebunul de Oreste.³¹⁾ Apoi îți închipui tu că Oreste a înebunit numai după ce și-a ucis mama și n'a fost urmărit de Furii înainte de a-și fi împlântat ascuțișul pumnalului în sânul mamei sale? Mai mult de cât atât : din clipa în care a fost privit ca nebun, n'a mai făcut nici o nebunie ; n'a mai cutezat să lovească cu sabia nici pe Pilade, nici pe soru-sa Electra ; s'a mulțumit doar să-i blesteme pe amândoi, numind-o pe Electra „Furie“ și pe Pilade cu toate ocările ce i-au venit mai iute pe limbă.

Sărac de tot aurul și argintul, pe care l'a ascuns în lăzi, Opimius³³⁾ bea la sărbători vin de Vei,³⁴⁾ dintr'un clondir de lut, iar în zilele de lucru poșircă ; într'o zi el căzu într'un leșin așa de adânc, încât moștenitorul lui și începu să sburde vesel în jurul lăzii cu bani și al cheilor. Credinciosul și iscusitul lui doctor își deșteptă însă astfel bolnavul : vărsându-i pe o masa adusă anume sacii de bani, porunci unor oameni să-i numere. Sgârcitul sări atunci ars în sus, iar doctorul îi spuse : — „De nu-i

31) Argumentul avarului e : paricidiul a dus la nebunie, dar asta la Argos, țară de legende, în care Oreste a înebunit după ce și-a ucis mama ; și-apoi el a ucis-o violent, cu sabia, nu delicat, cu otravă sau lațul. — Pasagiul e firește ironic.

32) O altă obiecție a avarului : Oreste nu era nebun când a ucis ci după ce a ucis. Stertinius îi răspunde : dinpotrivă, Oreste era nebun înainte de a o ucide, căci pe urmă n'a mai făcut nicio crimă față de Electra și Pilade.

33) Necunoscut.

34) Vin mediocru.

păzești ți-i suflă moștenitorul!" — „Dar ce eu nu trăesc?” — De ții să trăești, deșteaptă-te! hai scoală!“ — „Ce să fac?” — „De nu-ți hrănești pânțelele cu o mâncare mai bună, o să-ți sleiască puterea. Ce mai aștepti? Hai, iute, ia o ceșcuță cu orez.“ — „Cât costă?” — „Puțin.“ — „Cât anume?” — „Opt ași.“ — „Ce-mi pasă de-o să mor de boală, sau de jaf și de părăduire!”

Damasippus

Cine-i, așa dar, înțelept? ³⁵⁾

Stertinius

Cel ce nu-i nebun.

Damasippus

Și ce e sgârcitul?

Stertinius

De două ori nebun.

Damasippus

Și de nu ești sgârcit ești înțelept?

35) După aceeași interpretare tot dialogul ce urmează e un fals dialog. Stertinius își pune întrebările singur și își răspunde tot el.

Stertinius

Ba nici de cum.

Damasippus

Pentru ce, filozofule stoic ?

Stertinius

O să te lămuresc. Un bolnav (presupune că-ți vorbește Craterus³⁶⁾) nu suferă de stomac. — E sănătos deci și se poate scula ? — Nu, o să-ți răspundă Craterus, căci suferă amarnic de rinichi sau de șale. Tot așa cine nu-i nici mincinos, nici sgârcit jertfească un porc bunilor săi Lari ! De-i însă ambițios și râvnește la toate, apuce drumul Antecyreii,³⁷⁾ căci nu-i nici o deosebire de-ți arunci banii într'o prăpastie, sau de nu te folosești niciodată de ei.

Se spune că Servius Oppidius, bogătaș după cum îl socoteau oamenii din vremea lui, își împărțise la cei doi copii cele două moșii de lângă Canusium. Chemându-i la căpătâiul patului, el le vorbise astfel cu limbă de moarte : „Cum te-am văzut, Aule, ducându-ți în poala tunicii arșicele și nucile, ca să le dai sau să te joci cu ele ; iar pe tine, Tiberiu, numărându-ți-le și ascunzându-le, îngrijorat, prin colțuri, mi-a fost teamă să nu vă apuce o nebunie deosebită : tu să nu calci pe urmele lui No-

36) Craterus, doctor celebru.

37) Localitate celebră prin elebor.

38) Necunoscut.

mentamus³⁹⁾ iar tu pe cele ale lui Cicuta.⁴⁰⁾ De aceea, vă rog pe zeii Penați: feriți-vă, tu să nu micșorezi, tu să nu mărești bunul, pe care tatăl vostru l-a socotit îndesulător și mai mult decât care natura nu cere nimic. Apoi ca să nu vă ispitească pofta gloriei, o să vă leg printr'un jurământ : cine din voi va ajunge edil sau pretor, să nu mai poată „lăsa testament“⁴¹⁾ și să fie afurisit ! Să-ți irosești tu avutul, împărțind mazere, bob, cafeluță,⁴²⁾ pentru ca să te foști prin mijlocul cercului sau ca să ți se ridice o statuie după ce te vei fi curățat de moșiile și de banii părintești ? sau ca să stărnești poate aplauzele, pe care le stărnește Agrippa?⁴³⁾ Vulpe vicleană ce vrea să se asemene cu leul ! — „Pentru ce, fiu al lui Atreu, nu îngădui ca Ajax să fie îngropat ?“⁴⁴⁾

Agamemnon

Pentru că sunt rege.

Stertinius

Bine. Atunci nu-mi rămâne mie omului de rând decât să mă închin.

39) Risipitor celebru.

40) Cămătar.

41) Instabil, om ce nu poate lăsa testament sau fi luat ca martor.

42) Distribuții poporului în vederea alegerilor.

43) M. Vipsanius Agrippa, general vestit. Adică crezi tu că o să ajungi prin politică celebru ca Agrippa ?

44) Dialog închipuit cu Agamemnon.

Agamemnon

Și apoi poruncile mele sunt drepte. De-i par⁴⁵ cuiva nedrept, îi îngădui să spună fără teamă⁴⁶ tot ce are de spus.

Stertinius

Să-ți ajute zeii, o cel mai mare dintre regi, [ca să-ți aduci cu bine acasă flota, după ce vei fi cucerit Troia! Așa dar, îmi dai voie să te întreb și apoi să-ți răspund ?

Agamemnon

Întreabă.

Stertinius

Pentru ce Ajax, cel mai viteaz după Achile, putrezește pe câmp, cu toate că a scăpat de atâtea ori pe Greci?⁴⁵⁾ E pentru a fi pe placul lui Priam și poporului său, ca să-l vadă neîngropat pe cel ce a împiedecat pe atâția tineri Troeni de a fi îngropați în pământul patriei?

45) După moartea lui Achile, — Ulise și Ajax și-au disputat armele; fiind date lui Ulise, Ajax a înnebunit; în nebunie el a ucis o turmă de oi, crezând că omoară pe Agamemnon, pe Menelau și pe Ulise. Apoi se sinucise; ca să se răzbune, Agamemnon îi refuză onorurile înmormântării.

Agamemnon

Smintitul ăsta a ucis o mie de oi, strigând că mă ucid pe mine și pe strălucitul Ulise și pe Menelau.

Stertiniūs

Tu însuși, când, în locul unei junci, ai dus la altarul din Aulis,⁴⁶⁾ pe iubita-ți copilă, presărându-i pe cap orzul sărat, — erai oare în toată firea? ⁴⁷⁾

Agamemnon

Ce vrei să spui anume?

Stertinius

Măcelărind cu sabia o turmă de oi, ce nebunie atât de mare a săvârșit Ajax? Nu s'a atins doar nici de soție, nici de fiul său; i-a ocărât cum i-a venit pe Atrizi, dar nu s'a legat nici de Teucer,⁴⁸⁾ nici chiar de Ulise.

Agamemnon

Pentru a-mi putea porni corăbiile de la țărml dușmănos, eu am făcut bine că am împăcat pe zei cu sânge.

46) Port în Beoția.

47) Pentru a putea pleca flota greacă din Aulis, Agamemnon și-a jertfit fiica, pe Ifigenia, după indicația preotului Calchas.

48) Teucer, fratele vitreg al lui Ajax.

Stertinius

Da, dar i-ai împăcat cu sângele tău, smintitul.

Agamemnon

Cu sânge de al meu, negreșit ; eram însă în toată firea.

Stertinius

Cel ce, în orbirea patimii, își ia vedeniile drept lucruri aieve e privit ca smintit, fără să ținem seamă de o face din adevărată sminteală sau la mânia.

Ajax e nebun pentru că a ucis niște nevinovate oi ; ești tu oare în toată firea, când, cu bună știință, ai săvârșit o nelegiuire, pentru deșertăciunea unui zadarnic nume ? ⁴⁹⁾ crezi tu că o inimă plină de atâta trufie poate fi neprihănită ? De ai scoate la primblare, în lectică, o albă mioară ; de a-i îmbrăca-o ca pe o fetiță ; de i-ai da slujnice, juvaeruri ; de-ai numi-o Rufa sau Pusilla ; de ai soroci-o ca nevastă unui bărbat de seamă : pretorul ți-ar ridica drepturile cetățenești și te-ar pune sub supravegherea rușilor în toată mintea. De-ți jertfești fata în locul unei biete oi, ești oare în toată firea ? N-o să cuțezi s'o spui ! Sminteala este deci cu atât mai mare cu cât e mai răufăcătoare ; un criminal e un nebun furios : celui orbit de strălucirea zadarnică a gloriei, i-a luat mințile sângeroasa Bellonă⁵⁰⁾ cu bubuitul tunetului.

49) Pentru a cuceri Troia.

50) Bellona, zeiță italică a războiului.

Să ne oprim acum și la desfrâul lui Nomentanus; dreapta judecată ne dovedește că risipitorii nu-s în toată firea. De îndată ce a pus mâna pe o mie de talanți⁵¹⁾ din moștenire, a și dat poruncă să i se înfățișeze, dimineată, acasă pescarul, negustorul de fructe, păsărarul, negustorul de parfumuri, toată pleava uliței toscane,⁵²⁾ cârnățarul cu măscăricii, toată piața cu mahalaua Velabrului⁵³⁾. Și ce s'a întâmplat? — Au sosit în păr! Un codoș luă apoi cuvântul: — „Tot ce am eu și tot ce au aceștia acasă, e al tău; poți să ni-o ceri azi, mâne sau când vei voi“. Iată ce le-a răspuns tânărul nostru moștenitor: — „Tu dormi încălțat în zăpezile Lucaniei ca să pot avea eu la masă carne de mistreț; tu înfrunți furtunile mării ca să prinzi pește; eu sunt un leneș nevrednic de o avere atât de mare: împărțiți-o. Tu ia un milion de sesterti; tu tot atât; tu de trei ori atât“.

Pentru a înghiți dintr'odată un milion de sesterti, fiul lui Esop⁵⁴⁾ a topit în oțet o minunată perlă desprinsă dela urechea Metellei⁵⁵⁾; întrucât ar fi fost oare mai cuminte de ar fi aruncat-o într'o apă repede sau într'un canal? Pe fiii lui Quintus Arrius,⁵⁶⁾ o vestită pereche de frați, și adevărați gemeni în risipă, în nimicuri, și în stricăciune, obișnuți să mănânce numai privighetori foarte scumpe,—

51) Talantul prețuia vreo 6000 de lei.

52) Ulița toscană, ulița comercială a Romei.

53) Velabru, numele unui cartier între For și Capitoliu.

54) Esop, actor celebru.

55) Caecilia Merella, femeia divorțată a lui P. Lentulus Sphen-ther.

56) Despre Arrius a mai fost vorba în această satiră.

unde-i vom rândui? li vom însemna cu creta ca pe oamenii cumiți sau cu cărbune ⁵⁸⁾? De ți-ai găsi o plăcere clădind căsuțe, inhămând șoareci la un cărucior, jucându-te de-a soțul și nesoț, sau călărind pe o trestie lungă, deși ți-a crescut barba, ar însemna că nu ești în toată firea. Când te vei convinge, în sfârșit, că-i și mai copilăros să iubești; că nu-i nici o deosebire de te joci cu nisipul, cum făceai la trei ani, sau de te plângi disperat de dragostea unei femei ușoare, — te întreb de nu ți-ar rămâne atunci să faci ce a făcut odinioară Polemon ⁵⁸⁾ când s'a convertit? Iți vei lepăda tu semnele boalei, panglicele de la picioare, perinuțele de pus coatele, cravatele, cum și-a smuls el, beat fiind încă, cununele dela gât, numai la dojana unui filozof nemâncat?

De-i dai unui copil înbufnat fructe, el le respinge. — „la, puiule!“ — Nu vrea; de nu-i dai, vrea. Intrucât se poartă altfel îndrăgostitul dat afară, când stă pe gânduri de trebuie să se întoarcă sau nu într'o casă, în care s'ar fi întors, de nu l-ar fi chemat? Iată-l încremenit în prag ⁵⁹⁾ — „Să nu mă întorc acum când m'a chemat chiar ea? Ori poate a venit vremea să pun odată capăt suferințelor? M'a dat afară și acum mă chiamă: să mă întorc? Nu! chiar de m'ar ruga“

Iată ce-i spune însă sclavul mai cuminte decât dânsul: — „Stăpâne, în lucrurile ce nu cunosc măsura și norma, nu

57) Bila albă achita; bila neagră condamna la Atena.

58) Polemon, un tânăr desfrânat din Atena, intră încununat cu roze în sala în care Xenocrat vorbea împotriva necumpătării. Convertindu-se, urmă la direcția Academiei și muri la 270 a. Chr.

59) Pasagiul e luat dintr'o scenă a *Eunucului* lui Terențiu.

trebuie să te ții de măsură și normă. Așa-s vârtejurile dragostei: azi război, mâine pace; se schimbă ca furtuna și merg la întâmplare; de ai voi să le statornicești, n'ai reuși mai mult decât de ai voi ca să înnebunești cu măsură și rânduială.

Când te bucuri că ai ajuns tavanul cu sămburii scoși din merele Picenului,⁶⁰⁾ ești în toată firea? Când gângăvești cuvinte de dragoste din gura-ți fără dinți — crezi că ești mai cuminte decât cel ce-și clădește căsuțe de nisip? Unde mai pui că dintr'o astfel de dragoste poate ieși vărsare de sânge și sabia poate ațâța focul. Când, de pildă, nu de mult, Marius a ucis pe Hellas și s'a aruncat apoi în Tibru, mai era el oare în toată firea? sau, n'ar mind, ca de obicei, lucrurile cu vorbe deosebite, ce au de fapt acelaș înțeles, o să-l ierți de vina nebuniei, osândindu-l numai pentru omor?⁶¹⁾

Era odată un bătrân libert care, dimineata, pe nemâncate, dar după ce-și spăla mânele,⁶²⁾ alerga pe la răspântii,⁶³⁾ rugându-se: „Zeilor, făceți-mă nemuritor, atâta doar vă cer atâta doar vă cer! Vă e atât de ușor!“ Incolo, era teafăr, și la urechi și la ochi; în ceiace-i privește însă mintea, cred

60) Romanii aruncau sămburii în tavan; de-l ajungeau, credeau că sunt iubiți.

61) Fapta lui Marius e deci și o crimă și o nebunie; nu e nici o distincție între crimă și nebunie, — pe care o fac unii.

62) Înainte de a te ruga, trebuia să te speli pe mâni.

63) La răspântii erau mici capele ale zeilor Lari.

că stăpânul nu l-ar fi putut vinde decât doar de ar fi voit să aibă procese de pe urma lui.⁶⁴⁾

Și pe felul acesta de oameni, Chrisipp îl vâra în tagma numeroasă a lui Menenius.⁶⁵⁾

„Jupiter, tu care dai dar și alini durerile mari, se ruga mama unui copil ce zăcea de cinci luni, de-mi scapă copilul de friguri, în dimineța zilei ce ne vei rândui să postim,⁶⁶⁾ o să-l vâz gol în Tibru“. Dacă întâmplarea sau doctorul scapă copilul de primejdie, nebuna-i de mamă o să-l ucidă, ținându-l pe țărnul înghețat ori o să-i dea din nou frigurile. Ce boală i-a turburat oare mințile? Teama de Zei!

Damasippus

Iată ce arme mi-a dat, prietenește, Stertinius, acest al optulea înțelept,⁶⁷⁾ ca să mă pot apăra de m'ar ocări cineva. Cui mi-o spune nebun, o să-i spun și eu la fel; învețe să se uite la spate ca să vadă ce-i spânzură, fără să știe.⁶⁸⁾

Horățiu

Acum după ce ți-ai pierdut averea, filozofule stoic, dea domnul să-ți meargă negustoria mai bine! De vreme ce

64) Cel ce vindea un sclav trebuia să-i declare cusururile, altminteri putea fi dat în judecată.

65) Un nebun necunoscut.

66) Romanii nu posteau de cât în caz de nenorocire.

67) Înțelepții erau 7.

68) Coada, pe care i-o atârnavă copiii trecătorilor.

nu-i numai un fel de nebunie, de ce nebunie anume crezi tu că pătimesc? Eu mă cred teafăr.

Damasippus

Când Agave⁶⁹⁾ ducea în mâini capul tăiat al nenorocitului ei fiu, socoți tu că se credea nebună?

Horățiu

Recunosc că-s nebun, — mă închin în fața adevărului, — și încă nebun de legat! Spune-mi însă de ce anume nebunie mă socoți tu atins?

Damasippus

Ascultă : mai întâi te-ai pus pe clădit și prin asta te ieși după cei mari, deși nu ești decât de-o schioapă din creștet până'n tălpi⁷⁰⁾; mai răzi încă de mersul lui Turbo⁷¹⁾ când, fiind cu arme, pășește mai țănoș decât i-o îngăduie statura; întrucât ești mai puțin de răs decât dânsul? Se cuvine apoi să-l imiți pe Mecena în tot ce face, deși nu-i sa-
meni în nimic și ești cu atât mai prejos decât dânsul? Odată, în lipsa broaștei, copita unui vițel i-a strivit brotăceii; scăpând, unul dintre ei fugi să-i povestească mă-sei cum o năprasnică fiară îi strivise pe frați

69) Agave, mama lui Penteu, regele Tebei, ce se opunea cultului lui Bacus. Zeul se răzbună inspirând Agavei și surorilor ei un delir, în timpul căruia uciseră pe Penteu, fără să-și dea seama de ce fac.

70) Se știe că Horățiu era mic de stat.

71) Un gladiator.

săi. Ea îl întrebă : — „Cât era de mare? Era așa de mare?“ Și se umflă. — „De două ori mai mare“. — „Atunci, așa?“ Și se umflă din ce în ce mai mult. — „Nu, de-ai plesni tot n'ai ajunge-o“. Iată-ți un portret destul de asemănător. Ce să mai vorbesc și de versuri, adecă de ce să mai torn untdelemn peste foc? De-a făcut un om cuminte versuri, atunci ești și tu om cuminte. Și nici nu mai pomenesc de firea ta pornită.

Horățiu

Ajunge, ajunge!

Damasippus

De felul tău de viață mai presus de mijloacele tale.

Horățiu

Vezi-ți de treabă! Cruță, smintitule, pe unul mai puțin smintit de cât tine.

SATIRA IV.

Satira IV

N'avem nici o dată cronologică în privința acestei satire îndreptate împotriva celor se se preocupau de chestiuni culinare.

Horățiu

- De unde și încotro, Catius ?

Catius

N'am timp ; mă grăbesc să-mi intipăresc în minte niște învățături noi, mai înalte decât învățăturile lui Pitagora, Socrate și ale învățatului Platon.

Horățiu

Imi recunosc greșala : te-am întrerupt într'un moment nepotrivit : fii bun, te rog, de mă iartă. De ai pierdut vreo idee, în curând o să-ți vie în gând, fie de la sine, fie cu ajutorul artei¹⁾ : în amândouă ești tare.

---

1) E vorba de arta mnemotehnice.

Catius

Mă trudeam tocmai să găsesc mijlocul de a nu uita nimic, — căci sunt lucruri subtile, tălmăcite într'o limbă subtilă.

Horățiu

Spune-mi numele filozofului și de-i roman sau străin.

Catius.

Îți voi expune învățăturile din memorie ; nu-ți voi destăinui însă numele filozofului. Nu uita să dai la masă ouă de formă lungueață, mai gustoase și mai albe de cât cele rotunzi ; fiind mai vârtoase, ele cuprind o semință bărbătească. Varza crescută în pământ uscat e mai plăcută decât cea din grădinile noastre ; nimic mai searbăd de cât zarzavaturile dintr'o grădină prea des ădată. De-ți cade fără veste un oaspe, pe'nserate, ca să nu-și rupă dinții în găina bătrână, vâr'o de vie în Falern²⁾) amestecat cu apă ; astfel o să se frăgezească. Ciupercile de câmp sunt mai bune ; rău face cine se încrede în celelalte. Numai atunci o sa treci vara cu bine, când o să mânânci după masă agude negre, culese din copac înainte de a se lăsa căldurile. Aufidius își amesteca Falerul lui tare cu miere. Greșiă : în stomacul gol nu trebuie să vâri decât o băutură dulce ; stropește-ți-l deci mai bine cu mied.

2) Vinul cunoscut.

3) Poate M. Aufidius Lurco.

De 'ți mistue greu stomacul, scoica și stridiile obișnuite o să ți l descuie, precum și măcrișul: nu uita însă vinul alb de Cos. Scoicile se umplu la lună nouă; nu's însă bune în orice mare. Stridia din lacul Lucrin⁴⁾ e mai gustoasă de cât melcul de la Baiae; stridiile vin din lacul Circei; aricii de mare de la Misenum; plăcutul Tarent se mândrește cu scoicile lui larg deschise.

Să nu-și închipue nimeni că se pricepe în arta mâncării de n'a studiat mai întâi știința gingașă a gustului. N'ajunge să cumperi din piață peștii cei mai scumpi, de nu știi care, anume, trebuie gătiți cu sos, și care, prăjiți, ca să deschidă din nou pofta oaspelui sătul. De nu te mulțumești cu o carne searbădă, întinde pe talele rotunde, un mistreț din Umbria, hrănit cu ghindă; mistrețul din Laurent⁶⁾, îngrășat cu alge și trestie, e rău. Căprioarele din vii nu-s totdeauna gustoase; din iepurele plodș, cunoscătorul va alege umărul. Cercetarea firii și vârstei peștilor și a pasărilor e o știință, cu care nimeni nu s'a îndeletnicit înaintea mea. Talentul unora se mărginește la născocirea unei prăjituri noi. N'ajunge să te ostenești numai cu atâta lucru; e ca și cum te-ai îngriji ca vinurile să fie bune, fără să-ți pese de untdelemnul cu care-ți vei stropi peștele. Lasă afară, pe timp frumos, vinul de Massicum; de-i gros, aerul nopții o să-l subțieze și o să-i risipească mirosul ce strică nervilor; trecut însă printr'o strecurătoare de in, își pierde aroma. Cunoscătorul ce amestecă vinul de

4) Lac din Campania.

5) Circe, promontoriu din Campania.

6) Oraș din Lațiu.

Sorrento⁷⁾ cu drojdie de Falern, îl limpezește bine cu un ou de porumbiță; căzând la fund, gălbănușul ia cu sine toate necurățiile. Racli de mare prăjiți și melcii africani învioresază pe cel amorțit de băutură, căci lăptuca plutește pe deasupra stomacului ațâțat de vin; șunca și, mai ales, creerii îl întremează; îi sunt însă și mai binevenite mâncărurile fumegânde din cârciumele murdare.

E bine să cunoști prepararea a două sosuri. Sosul simplu e făcut din untdelemn de măslina dulci, pe care trebuie să-l amesteci cu vin gros și cu saramură de pește, dar numai din acea ce a umplut cu mirosu-i un vas din Bizanț⁸⁾. După ce totul a fost fiert, cu ierburi ducimate, și a fost lăsat să se așeze, îl presari cu șofran de pe muntele Corycus⁹⁾ și-l stropești cu untdelemn stors din teascurile Venafrului¹⁰⁾. Fructele din Picenum sunt mai gustoase de cât cele ale Tiburului; aceste sunt însă mai frumoase. Strugurii¹¹⁾ «venuculi» se păstrează bine în oale de lut; strugurii albi se păstrează mai bine afumați. Eu, cel dintâi, am servit fiecărui mosafir în farfurioare curate, struguri de Alba cu mere, drojdie și saramură, piper alb amestecat cu sare neagră.

E o nebulie să dai trei mii de sesterti la piață pentru a îngrămădi, pe o farfurie strâmtă, pești cărora le place să se simtă în larg. Te cuprinde scârba, când vezi cum, lingând vreo bucată furată, sclavul apucă pa-

7) Vin ușor.

8) La Bizanț, se prindeau thonii și se prepara saramura.

9) Corycus din Cilicia.

10) Venafru, munte din Campania.

11) O specie de struguri.

harul cu degetele soioase sau când murdăria s'a așezat pe fundul unui vas vechiu.

Sunt oare atât de scumpe măturile, cârpele, tărăța de lemn? Mai mare rușine să nu le ai! Doar n'ai să-ți curăți mozaicul cu o mătură murdară și n'ai să-ți acoperi pernele nespălate cu covoare tiriene! Cu cât cer mai puțină osteneală și cheltuială, cu atât lipsa ior e mai supărătoare de cât de ți-ar lipsi ceia ce nu poți găsi de cât la mesele bogate!

Horățiu

Invățătule Catius, te rog pe prietenia noastră și pe zei, adu-ți aminte să mă iei și pe mine, ori unde ar fi, ca să aud pe acest filozof: deși-i reproduci întocmai învățăturile, nu-i ești de cât un tâlmaciu; nu-mi poți fi deci tot atât de folositor ca dânsul. Mai pune înfățișarea și ținuta; — tu, ce-i dreptul, nu le prețuești, de oarece ai avut norocul să-l vezi; eu ard însă de dorința să mă apropii de acest izvor ascuns și să sorb învățătura vieții fericite.

SATIRA V.

Satira V.

La convorbirea dintre Ulise și profetul Tiresias, povestită de Homer (*Odiseea XI*) Horățiu adaugă și acest episod satiric. Data satirei e după 30 a. Chr.

Ulise

După ce mi-ai răspuns la celelalte întrebări, mai răspunde-mi, Tiresias, la ceva: prin ce artă și prin ce mijloace aș putea să-mi refac averea-mi pierdută? De ce râzi?

Tiresias

Nu ți-ajunge, vicleanule, că te reintonci în Itaca și ai să-ți revezi penații părintești?

Ulise

O, tu, ce n'ai mințit niciodată pe nimeni, vezi cât de gol și de sărac mă întorc, așa cum mi-ai prezis; acasă, peștorii nu mi-au cruțat nici pivnițele, nici turmele.¹⁾ Fără avere, nașterea și virtutea nu fac nici doi bani.

---

1) Lucruri cunoscute din *Odiseia*. E vorba de peștorii Penelopei.

Tiresias

De vreme ce mi mărturisești fără ocol că te îngrozești de sărăcie, află prin ce mijloace te-ai putea îmbogați. De primești în dar un sturz sau altă pasăre, să-ți sboare darul la casa¹⁾ în care o mare avere se află în mâinile unui stăpân bătrân: poamele dulci și toate trufandalele grădinii sa le guste, înaintea Larilor, acest bătrân mai venerabil decât Larii. De și-ar fi călcat jurământul, de ar fi de neam prost, pătat de sângele fratelui său, fost sclav scăpat, — să nu te ferești, de ți-o cere, să-l întovărășești, ținându-te în urma lui.

Ulise

Cum o să merg alături cu un nemernic ca Dama²⁾ ! Altfel m'am purtat eu la Troia ! Acolo m'am luat în totdeauna la întrecere cu cei mai viteji.

Tiresias

Bine. O să rămâi atunci sărac.

Ulise

Voi porunci inimii să rabde bărbătește³⁾ ; odinioară am îndurat lucruri și mai grele. Nu conteni deci, profete să-mi arăți cum sa-mi adun averi și grămezi de bani !

2) Nume de sclav sau de libert.

3) Adică Ulise se resemnează să lingusească pe cei bogăți.

Tiresias

Ți-am spus și-ți mai spun: caută să vânezi de pretutindenți testamentele bătrâniilor. De-ți scapă din cursă vreunul, viclean, după ce a mușcat din nadă, nu-ți pierde nădejdea; de te-ai păcălit, nu te lăsa de meserie. De se judecă în for o pricină, mare sau mică, ia apărarea bogatului fără copii, chiar de ar îndrăzni să tragă la judecată pe un om cinstit; de-i însurat și cu copii, nu-ți pese de cel ce are de parte-i numele nepătat și dreptatea. „Quintus sau Publius, zi-i tu (căci îi gădeli urechile ei, de-i spui pe nume), virtutea ta mi te-a făcut prieten: cunosc chichițele legii și pot să-ți apăr procesul. Mai iute mi-ar scoate cineva ochii, decât să-l las să-și rădă de tine și să te păgubească de un capăt de ață; o să am eu grije să nu pierzi nimic, nici să nu te ia nimeni în batjocură“. Îndeamnă-l să se ducă acasă și să-și caute de prețioasa lui sănătate; fă-te omul lui de încredere, stăruie și rabdă, fie că „tăcutele statui crapă de arșița lunii lui Cuptor“, fie că burtosul, ghiftuit de cârnați, Furius, „scuipă cu albă zăpadă Alpii înghețați“⁴⁾. Uită-te, vor spune cu toții, lovindu-și vecinul cu cotul, cât e de răbdător, de harnic și de stăruitor ca să-și apere prietenii? Peștele se grămădește și eleștaele se umplu.

Un altul, cu un copil bolnav, se răsfată în mijlocul unei mari averi; ca să nu-i trezești nici o bănuială, vâra-i-te cu încetul pe sub piele, în nădejdea că o să te lase

4) Parodii a două pasagii ridicule din poetul Furius.

ca al doilea moștenitor; dacă soarta trimete copilul pe lumea cealaltă, o să-i iei atunci locul rămas liber. De-ți întinde cineva testamentul ca să-l citești, nu uita să refuzi; depărtează totuși tăblițele, în așa chip, ca să zărești cu coada ochiului ce se cuprinde în rândul al doilea al paginii întâi. Află dintr'o ochire de ești singurul moștenitor sau de mai sunt și alții. Se întâmplă, ce i dreptul, ca un slujbaș de poliție, ajuns acum grefier, să păcălească pe corb, făcându-l să-și deschidă pliscul:⁵⁾ Coranus râde atunci pe socoteala lui Nasica, ce umblă după testamente.⁶⁾

Ulise

'Aiurezi⁷⁾? Ori îți bați joc de mine dinadins, vorbindu-mi în pilde neînțelese?

Tiresias

Fiu al lui Laerte, orice-ți voi spune se va împlini... sau nu! Marele Apolon mi-a dat darul prevestirii.

Ulise

Bine; spune-mi, totuși, de se poate, ce-i cu povestea asta?

Tiresias

• În vremea când o tânără odraslă a străvechiului neam

5) Aluzie la fabula „Vulpea și corbul”.

6) Coranus e ginerele lui Nasica. Deși mai bătrân decât socrul său, Nasica i-a dat fata ca să scape de plata banilor ce-i datoră. Lucrul s'a petrecut pe timpul lui August.

7) Ești în delirul profeției?

al lui Eneă va îngrozi pe Parți, și va stăpâni peste mare și uscat;⁸⁾ — ca să nu-și plătească datoriile, Nasica își va mărita lungăna-i de fată după Coranus. Iată acum ce o să faci ginerele: o să-i întindă lui socru său testamentul, rugându-l să-l citească; după multă codire, el o să-l citească în tăcere și o să vadă că nu i-a lăsat nimic, lui și alor săi, decât doar ochii ca să plângă. Îți mai dau apoi un sfat: de vezi că o femeie vicleană sau un libert duc de nas un bătrân zaharisit, intră și tu în horă cu dânșii; laudă-i ca să te laude și ei în lipsă.

Eram bătrân, când s'a întâmplat ce-ți voi povesti: o sgrifțuroaică de babă din Teba a lăsat prin testament ca să fie astfel purtată la rug: moștenitorul să-i ducă pe umerii goi cadavrul înăclăiat în untdelemn; trăgea nădejde baba să-i scape cel puțin moartă din mâni, căci, vie, n'o slăbise de loc!

Fii deci prevăzător, nu te da îndărăt dela lucru, dar nici nu te îmbulzi peste măsură. Bătrânii ursuzi nu se impacă cu flecarii, dar nici să nu taci tot timpul. Fii ca Davus din comedie: cu capul plecat, sfios, fă-ți loc, ploconindu-te. De se ridică vânt, îndeamnă-l să ia seama, să-și acopere neprețuitul lui cap; deschide-ți drum prin mulțime cu umerii; de-i vorbăreț, zpleacă-ți urechea; de se îngâmfă când îl lauzi, nu-l slăbi, până ce te-o ruga, cu mâinile la cer: „Ajunge!“; umflă burduful cu vorbe sforăitoare. Când te va scăpa de lungă-ți robie și grijă, și-l vei auzi cu urechile tale, zicându-ți: „Ulise e moștenitorul unei pătrimi de avere“, izbucnește din când în când: „Vai, am pierdut pentru totdeauna pe

8) E vorba de Octavian August.

dragul meu Dama! Unde o să-mi mai găsec un prieten bun și credincios ca dânsul?^a — și, de poți, varsă și câteva lacrimi, ca să-ți acoperi obrazul ce ți dă în vileag bucuria. Ridică-i, fără sgârceie, mormântul lăsat pe seamă-ți; vecinii să laude înmormântarea frumoasă. Dacă unul din ceilalți moștenitori e bătrân și tușește amaric, spune-i că de vrea să-ți cumpere o moșie sau o casă din partea ta de moștenire, ai fi bucuros să i le dai pe un preț de nimic.

Cruda Proserpina mă smulge însă : noroc și sănătate !⁹⁾

---

9) Scena se petrece în infern, — unde stăpânia Proserpina.

SATIRA VI.

Satira VI.

Data satirei e între 31—30 a Chr.

Atât și doream : un petec de moșie, o grădină, prin apropiere de casă, un izvor cu apă proaspătă, și, pe deasupra, o pădurice. Mai darnici, zeii mi-au dat și mai mult.¹⁾ Le mulțumesc. Nu mai doresc nimic, fiu al Maei,²⁾ decât ca să-ți statornicești pentru totdeauna dărrurile. De nu mi-am sporit averea prin mijloace neîngăduite și de n'o voi știrbi prin risipă și lene; de nu-ți cer prostește în rugăciunile mele : „o de-așl pune mâna și pe colțișorul ce-mi știrbește acum moșioara !“ sau : „de a-și găsi și eu o oală cu bani ca plugarul care, dând peste o comoară, și, îmbogățindu-se cu ajutorul lui Hercule,³⁾ și-a cumpărat țarina, pe care o lucrase

1) Mercur, zeul câștigului

2) Moșioara pe care i-a dat-o Mecena, în țara Sabină.

3) Hercule era zeul comorilor.

înainte cu plată⁴⁾ ; de-s mulțumit cu ce am, te mai rog doar atât : fă să mi se îngrașe turma și toate celelalte, afară de minte ; fii, ca de obicei, ocrotitorul meu cel mai statornic.⁴⁾

Departă de Roma, în munți și în cetățuia mea, ce-ași putea să cânt mai întâi în satirele și în prozaicele-mi stihuri ? Aici⁵⁾ nu mă roade nici ambiția, nici Crivățul de plumb nici primejdioasa toamnă, vameșul năprasnicei Libitine.⁶⁾

Părinte al dimineții,⁷⁾ ori, de ți-i mai drag, Janus, pe tine te invocă după rânduială cerească, oamenii, când își încep treburile vieții, — cu tine îmi voi începe deci și eu cântecul. La Romă, mă smulgi ca chezaș⁸⁾ : — „Hai, grăbește-te, să nu-ți ia altul înainte la datorie.“ Și fie că vântul svântă pământul, fie că iarna micșorează ziua viscoloașă, trebuie să mă duc. Și după ce, limpede și deslușit, mi-am luat îndatoriri ce ar putea să mă păgubească⁹⁾, mai trebuie să mă lupt și cu mulțimea, ocărându-i pe cei ce nu se mișcă din loc. „Ce vrei, smintitul? ce faci?“ — mă dojenește unul cu vorbe mânioase : „ce, o să ne împingi pe toți din calea ta fiindcă te duci

4) Tot Mercur a scăpat pe Horatîu și la Philippi.

5) La țară, unde se află acum Horatîu și unde, departe de grijile Romei, se poate ocupa cu poezia.

6) Zeița morții.

7) Janus e zeul dimineții și al oricărui început.

8) Trebuie să meargă la tribunal ca să garanteze pentru vreun prieten.

9) Dacă cel, pentru care a garantat, nu-și îndeplinește obligațiunile.

la Mecena, cu gândul numai la dânsul?" Mărturisesc că vorbele aceste îmi merg drept la inimă.¹⁰⁾ Abia am ajuns însă pe negrul Esquilin,¹¹⁾ și sute de treburi, toate ale altora, mă zoresc din toate părțile: „Roscius te roagă să-i dai o mână de ajutor la Puteal,¹²⁾ mâine dimineată înainte de opt". — „Grefierii te roagă, Quintus,¹³⁾ să nu uiți să mai treci odată azi pe la dânsii, pentru o chestiune de interes obștească, însemnată și nouă". — „Ai grijă ca Mecena să iscălească această petiție". De-i răspund: — „O să încerc", omul stăruie: — „Ajunge să vrei și se face".

Se vor împlini în curând opt ani, de când Mecena m'a primit în rândul prietenilor săi, nu pentru alta decât doar ca să mă ia tovarăș în trăsură ca să-mi spună pe drum nimicuri de astea: „Câte ceasuri sunt? Tracul Gallina e oare tot atât de tare ca și Syrus?¹⁴⁾ De nu te păzești, frigul dimineții începe să te piște" — și alte taine la fel ce se pot încredința oricui. Pisma crește, în timpul acesta, ceas cu ceas și zi cu zi. De am fost la teatru cu Mecena, sau de am bătut mingea cu el în Câmpul lui Marte, toți spun: „ce răsfățat e de noroc!"

Când vreo știre rea se răspândește din for până'n

10) Ii face plăcere să se știe de prietenia lui cu Mecena.

11) Pe Esquilin era palatul lui Mecena; înainte fusese aici un cimitir, de aici epitetul de „negru".

12) O parte a forului, unde era tribunalul pretorului.

13) Quintus e însuși Horățiu.

14) Horățiu făcuse parte odinoară din corporația grefierilor.

15) Doi gladiatori.

mahalale, toți cei ce mă întâlnesc mă întrebă: — „Știi, de sigur — căci ești în tainele zeilor! — ce ai mai auzit de Daci?“¹⁶⁾ — „Eu? nimic.“ — „Mereu ai să îți râzi de noi?“ — „Să mă bată dumnezeu de știu ceva!“ — „Pământurile făgăduite soldaților, o să le dea oare Impăratul în Sicilia sau în Italia?“¹⁷⁾ De le spun că nu știu nimic, ei se minunează ca de un om fără pereche, cu strajă la gură. Iată cum, nefericitul de mine, îmi pierd zilele, nu fără a suspina:

— „O moșioară,¹⁸⁾ când te voi mai revedea! când voi mai putea gusta dulcea uitare a acestei vieți neliniștite, luându-mă cu bucoavnele străbunilor, cu somnul sau lenevindu-mă ceasuri întregi? Când voi avea pe masă bobul, înrudit cu Pitagora,¹⁹⁾ și alte legume unse cu slănină? O noapți, și ospete vrednice de zei! Eu și cu prietenii mei stăm la masă înaintea căminului meu; sclavii sburdalnici se mulțumesc cu rămășițele mesei. Uitând de nesocotitele legiuri ale ospățului²⁰⁾, fiecare golește, după pofta inimii, pahare mai mari sau mai mici, băutorii cu cana, ceilalți cu paharele. Sfătuim apoi, nu despre conacul sau casa altora, nici despre felul cum dănțuește Lepos,²¹⁾ ci despre ceia ce ne privește mai de

16) Era teama de invazia Dacilor.

17) E vorba de pământurile făgăduite veteranilor războaelor civile.

18) Moșioara din țara Sabină.

19) Adepții lui Pitagora se hrăneau cu vegetale, cu excepția bobului, în care credeau că se poate incorpora un suflet de om.

20) La ospete, se alegea un „rege“, care impunea fiecăruia cât anume să bea.

21) Un dansator favorit al lui August.

aproape, și ar fi rău să nu știm; de stă fericirea în bani sau în virtute? de ne îndeamnă la prietenie inima sau interesul? ce-i binele? în ce stă fericirea cea mai mare?

În mijlocul acestor voroave, vecinul Cervius ne povestește istorii bătrânești, potrivite cu împrejurările. De laudă cineva, de pildă, averea lui Arellius, fără să știe câtă neliniște îi pricinuește, el și începe: — „Se spune că un șoarece de la țară a primit într-o zi ca oaspe în vizuina-i săracă pe un șoarece de la oraș: un vechiu oaspe pe un vechiu prieten! Neîndurat cu el însuși, și cruțător cu cele agonisite, el își deschise totuși baerele inimii ca să-și cinstească oaspele.

Ce să vă mai spun? Nu-și cruță nici năutul strâns nici semințele lunguețe de ovăs; îi aduse chiar în bot, boabe uscate de strugurl, și câteva fărime roase dintr-o bucată de slănină; se silia astfel să birue prin felurimea mâncărilor lipsa de poftă a șoarecelui de oraș, care de abia-i atingea bucatele; culcat în pae proaspete, șoarecele de țară ronțăia în timpul acesta grâu și neghină, lăsând bunătățile celuilalt. Într'un târziu, șoarecele de oraș grăi:

— „Ce plăcere găsești tu, prietene, să trăești ca vai de tine pe creasta acestei păduri stâncoase? Nu te-ai simți mai bine printre oameni și la oraș de cât în niște păduri sălbătice? Vino cu mine, crede-mă; tot ce e pe pământ e sortit morții; mare ori mic, almeni nu scapă de obștescul sfârșit: de aceea,

fătul meu, cât mai e cu putință, trăește fericit în sânul plăcerii, trăește, amintindu-ți cât e de scurtă viața.»

Cuvintele lui mișcară pe șoarecile de câmp; dintr'o săritură, ieși din vizuină. Plecară astfel împreună la drum, cu gândul să se strecoare în timpul nopții pe sub zidurile orașului. Se făcuse miezul nopții, când intrară într'o casă bogată. Cuverturi roșii, vopsite cu cărmâz, străluceau pe paturi de fildeș; rămășițele unui ospăț bogat din ajun se îngrămădeau, nu departe, în niște coșuri puse unele peste altele. După ce-și așeză oaspele pe o pătură de purpură, șoarecele de oraș și începu să alerge încoace și încolo, aducându-i mâncăruri, și, ca robii rânduiți cu această slujbă, i le gusta el mai întâi. Tolănit, șoarecele de câmp se bucura că-și schimbase soarta și se arată musafir vesel în mijlocul belșugului; un groasnic sgomot de ușă îi făcu însă să sară deodată din pat. Speriați, începură să alerge prin toată odaia, mai morți de spaimă, când casa întreagă se umplu de lătrăturile unor moloși.²³⁾ „N'am nevoie de o astfel de viață, zise atunci șoarecele de câmp, rămâi

23) Specie de câini mari.

cu bine ! Trăind la adăpost în pădurea și vizuina mea,
o să mă mu'țumesc și cu sărăcăcioasi-mi linte."

---

24) Fabulă din Babrius ; în franțuzește a scris-o La Fontaine :
Le rat de ville et le rat des champs.

SATIRA VII.

Satira VII.

Nici o indicație cronologică.

Davus

De mult te ascult și doresc să-ți spun câteva cuvinte ;
mi-e teamă însă, de oarece-s sclav.

Horățiu

Tu ești, Davus ?

Davus

Da, eu sunt Davus, sclavul prieten al sfăpânului, și
cel puțin atât de harnic încât să merite să-i dăruiești
viața.

Horățiu

Hai, ia-ți libertatea, pe care v'au îngăduit-o strămoșii
în luna lui Decembrie !¹⁾ Vorbește !

---

¹⁾ În Decembrie erau Saturnalele, la care sclavii erau priviți
cu drepturi egale.

Davus

Bălăcîndu-se în vițiu, unii și-l pun ca țintă ; cei mai mulți șovăesc însă : când caută binele, când se lasă ademeniți de rău. Adesea cu trei inele pe mîna stîngă, Priscus²⁾ nu mai purta uneori niciunul. Schimbăcios din fire, el își schimba toga la fiecă ceas ; părăsind un palat mareț, se înfunda de odată într'o cocioabă, de unde s'ar fi rușinat să iasă un libert mai curățel ; azi trăia ca un destrăbălat la Roma, mâine ducea viața de filozof la Atena ; toți Vertumnii³⁾ de pe lume îl prigoniseră la naștere. După ce o podagră binemeritată i-a înțepenit incheieturile, măscăriciul Volanerius⁴⁾ și-a pus un om cu ziua ca să-i strîngă⁵⁾ și să-i așeze zarurile în corn. Cu cât stăruia în vițiul lui, cu atît se simția mai puțin nefericit ; eu nu-l cred însă mai de plîns decît cel ce acum strînge hățurile, acum le lasă slobode.

Horatîu

N'o să-mi spui odată, spânzuratule, pe cine privesc obrăznicile astea ?

Davus

Te privesc pe tine.

Horatîu

Cum așa, blestematule ?

2) Necunoscut.

3) Vertumnus, zeul ce prezidează la orice schimbare și mai ales, a anotimpurilor.

4) Necunoscut.

5) De pe masa de joc.

Davus

Lauzi felul de viață a strămoșilor și, totuși, de ar voi vreun zeu să te strămute pe neașteptate în acele vremuri, n'ai primi-o niciodată, fie că nu crezi în morală, pe care o lauzi, fie că n'ai tăria ca s'o aperi; rămâi astfel înfundat în noroiul, din care în zadar dorești să te smulgi. La Roma, tânjești după viața de țară; la țară, schimbându-te, ridici în slava cerului orașul ce-ți lipsește. De nu ești nicăeri poftit la masă, tu-ți lauzi masa cu legume de acasă, spui că ești fericit și-ți place să nu fii silit să mergi pe la chefuri, — ca și cum nu te-ai duce nicăeri decât legat fedeleș. Să te poștească totuși numai Mecena, târziu, pe înserate: — „Ei, nu-mi aduceți mai iute lanterna⁶⁾? Nu mă aude nimeni?“, țipi tu de-ți ia auzul și te și duci.

După ce te-au acoperit cu ocări, pe care nici nu le pot reproduce, Mulvius și măscăricii lui se întorc acasă.⁷⁾ — „Bine ar fi putut spune el, eu recunosc că sunt robul pântecelui; îmi ridic nasul la mirosul de bucate, sunt slab de înger, trândav, și, chiar și mai mult, nu mă scoți din cârciume. Și tu ești însă ca mine, și poate și mai rău; atunci de ce să mă tot mustri, ca și cum ai fi mai de ispravă, și de ce să-ți acoperi păcatele sub vorbe frumoase?“ Și de-ți-oi dovedi că ești și mai nebun decât mine, cu toate că m'ai cumpărat cu cinci sute de drahme? Nu mă mai

6) Lanterna, cu care sclavul îl însoțea noaptea pe stăpân.

7) Mulvius e un parazit al lui Horațiu; negăsindu-l acasă (fusesse poftit la masă), îl înjură pe poet.

privi amenințător ; s'ăpânește-ți mânia și fierea, până ce-ți voi povesti ce mi-a spus portarul lui Crispinus...⁸⁾

— „Nu umblu după femeia altuia“, spui tu. Atunci nici eu nu-s hoț, fiindcă trec pe lângă argintăria ta fără s'o ating. Dar ia să nu te mai temi de pedeapsă, și să vezi cum o să izbucnească, neînfrănată, pornirea firească. E cu putință oare să-mi fii stăpân, tu, robul atâtor lucruri și oameni ? de te-ar atinge nuiăua pretorului⁹⁾ de trei și de patru ori chiar, tot nu te-ar putea desrobi de frița ce te roade !

Mai adaugă ceva tot atât de însemnat : dacă cel ce ascultă de un sclav îi devine, după legiurile voastre, locțiitor sau țovarăș¹⁰⁾, — atunci eu ce sunt ? Deși-mi poruncești, ești un biet rob al altora, ce te trag cum tragi o păpușă de sfoară. Cine-i deci liber ? Înțeleptul¹¹⁾ ce n'ascultă decât de dânsul, ce nu se teme nici de sărăcie, nici de moarte, nici de lanțuri ; ce-i destul de bărbat pentru a-și înfrâna patimile și a disprețui onorurile, închis în el, lunecos și rotund ca o ghiulea, pe luciul căreia nimic nu se poate opri ; împotriva lui soarta n'are nici o putere. Îți poți tu recunoaște măcar unul din meritele lui ? O femeie îți cere cinci talanți, te bate, te udă cu apă rece, te dă pe ușă afară și apoi te cheamă îndărăt. Scoate-ți gâtul din acest jug rușinos ; spu-

8) Facem aici o tăetură de vre o 25 de versuri.

9) Nuiăua cu care lictorul pretorului atinge pe sclavul ce se liberează.

10) Un sclav putea, la rândul lui, să-și cumpere și el un sclav ; și acesta însă aparținea ca proprietate stăpânului.

11) Înțeleptul e filozoful stoic.

ne-ți odată : sunt liber, liber ! Nu poți ! Un stăpân nemilos îți chinuește inima, îți îmboldește cu pîntenul osteneala, și te sucește cum îi place.

Când incremenești ca un prost în fața unui tablou al lui Pausias¹²⁾, întrucât ești mai cuminte decât mine, când înțepenesc, admirând luptele lui Fulvius, ale lui Rutuba sau ale lui Pacidelanus¹³⁾, zugrăvite în roș sau cu cărbune, de parcă-s aievea bărbații ce se luptă, încrucișându-și armele, se lovesc sau se feresc de lovituri ? Davus e un netrebnic și un gură-cască ; tu treci însă drept un bun cunoscător al pictorilor vechi. De mă las ademenit de aroma unei prăjituri, eu sunt un om de nimic ; ai tu însă tăria de suflet să te dai la o parte dela o masă bogată ? Grija pântecelui îmi aduce mai multe ponoase decât ție. Pentru ce ? Pentru că de pe urma ei eu mă aleg cu băta. Crezi tu însă că nu te paște și pe tine pedeapsa pentru că umbli după mâncăruri scumpe ? Nenumăratele ospete ți se înălesc în pântece, și picioarele-ți slabe nu mai vor să urnească un trup bolnav. Slavul ce, pe 'nserate, dă pentru un strugur o perie furată, e, negreșit, vinovat ; cel ce-și vinde însă avutul pentru a-și îndestula pântecelul, nu-l și el un sclav ? Unde mai pui că nu poți sta un ceas cu tine însuși și, neștiind cum să-ți petreci timpul liber, nu te gândești decât cum să fugi de tine ca un sclav fugar, cercând să ți înșeli grijile cu vin sau cu somn. În zadar ; grozavul tovărăș te urmărește și te ajunge din urmă.

12) Pausias, pictor din Sicyon, 370 a. Chr.

13) Gladiatori.

Horățiu

Unde-i o piatră ?

Davus

La ce nevoie ?

Horățiu

Unde-i o săgeată ?

Davus

Omul ăsta ori a inebunit, ori face versuri !

Horățiu

De n'o ștergi mai repede, te trimit, ca al noulea lucrător la moșioara mea sabiră¹⁴⁾.

---

14) Horățiu avea, probabil, opt sclavi la țară.

SATIRA VIII.

Safira VIII.

Satiră împotriva parvenților. Nici un indiciu cronologic. Fundanius e scriitorul comic, prieten cu Mecena.

Horățiu

Cum ai petrecut la ospățul bogatului Nasidienus? Poftindu-te eri la masă, mi s'a spus că ești acolo de la amiază.

Fundanius

Așa de bine, cum n'am mai petrecut în viața mea.

Horățiu

Spune-mi, de se poate, cu ce mâncăruri vi s'a stâmpărat mai întâi foamea?

Fundanius

La început ni s'a dat un mistreț din Lucania, prins, după cum ne-a spus gazda, pe un ușor vânt de miază zi. În jur, erau ridichi acrișoare, lăptuci, hrean, și tot

ce poate deschide pofta de mâncare a unui stomac ostenit, morcovi, saramură de pește și drojdie de Cos. După ce le-au ridicat, un sclav bine suflecat șterse masa de arșar cu o cârpă de purpură ; un altul strânse rămășițele de pe jos, ce puteau supăra pe oaspeți. Apoi ca o fecioară Ateniană,¹⁾ cu coșurile sfinte ale Cererei, înaintă negrul Hydaspes cu vin de Cecub, apoi Alcon cu vin de Chios, ce n'a văzut marea.²⁾ Stăpânul zise atunci : „De-ți place, Mecena, mai mult vinul de Alba sau Falernul de cât aceste vinuri, am de amândouă“.

Horatiu

Păcat de atâta risipă ! Mor însă de nerăbdare, Fundane, să aflu cu cine ai petrecut la masă?

Fundanius

Eu ședeam la capătul patului din dreapta, având ca vecin pe Viscus Thurinus ; lângă dânsul, de nu mă înșel, era Varius³⁾ ; Vibidius și Servilius Balatro⁴⁾, însoțitorii lui Mecena ședeau pe patul din mijloc ; la capătul patului din stânga, înaintea gazdei noastre, era Nomentanus, iar mai jos Porcius ce ne făcea să râdem, înfulcând dintr'o dată plăcinte întregi. Nomentanus era anume însărcinat ca să ne arate cu degetul bunătățile, pe care nu le-am fi băgat în seamă ; căci noi ceștialalți mân-

1) Ca o caneforă.

2) Nu e amestecat, ca de obicei, cu puțină apă de mare.

3) Poetul Varius, prietenul lui Virgiliu.

4) Aceștia sunt însoțitorii (măscăricii) lui Mecena.

cam pasări, scoici, pești, cu alt gust de cât cel cunoscut până acum; mi-am dat seama de îndată ce Nomentanus mi-a servit încă odată măruntae de pasăre și de calcan, de un gust cu totul nou pentru mine. Imi lămurii apoi că merele dulci se fac roșii, de-s culese la descreșterea lunii. Din ce pricină, o să ți-o spună el mai bine de cât mine. Vibidus zise atunci lui Balatro: „De nu l-om bea până să-l sărăcim, o să murim nerăsbunați“ și ceru pahare mai mari. La aceste cuvinte, gazda păli: de nimic nu se temea mai mult de cât de cei ce se întrec cu băutura, fie pentru că li se desleagă limba la bârfire, fie pentru că fierbințelea vinului tae gustul mănăcii. Vibidus și Balatro golesc amfore întregi în cupele lor alifane⁵⁾; toți le urmează pilda; numai oaspeții de pe patul din stânga nu se atinseră de vin. Ni se aduse apoi un țipar întins pe o farfurie, între racl de mare înotând în sos. Stăpânul se sculă atunci: „Când l'au prins era plin de pui; după ce a fătat, carnea țiparului nu mai e bună. Sosul e din untdelemnul celui mai bun teasc al Venafrului⁶⁾, din saramură de pești iberici, din vin de cinci ani, din podgoriile Italiei, turnat în timpul prăjirii, (după ce s'a prăjit, vinul de Chio e însă mai bun de cât oricare altul), apoi din piper alb, cu oțet din struguri de Metymn⁷⁾. Eu cel dintâi am pus să se prăjească iarba mare cu varza încă verde; Curtillus⁸⁾ a pus cel dintâi să se prăjească aricii de mare ne spălați,

5) Cupe mari, dela Alifae, oraș din Samnium.

6) Munte din Campania.

7) Oraș din Lesbos.

8) Gastronom necunoscut.

căci apa ce iese din coaja lor e mai bună ca orice saramură.

Pe când vorbia, draperia, ce ne atârna deasupra capetelor, se prăbuși peste farfurii, ridicând mai mult praf negru de cât ridică crivățul pe câmpia Campaniei. La început ne-am speriat; după ce am văzut că nu-i nici o primejdie, ne-a venit inima la loc. Cu capul în perne, Rufus se boccia ca și cum i-ar fi murit un copil în floarea vârstei, și nu știu cât ar fi bocit, dacă înțeleptul Nomentanus nu și-ar fi mângâiat astfel prietenul: „Vai, Soartă, ce zeu e mai năprasnic cu noi de cât tine? Mult îți mai place să-ți bați joc de bieții oameni!“ Varius abia își putea înăbuși râsul cu șervetul. Balatro, care ia totul la vale, începu și el: „Ce-i viața! nici odată nu-ți culegi răsplata ostenelilor. Pentru a mă primi bine, de pildă, cu câte nu te-ai trudit: ca pâinea să nu fie arsă, ca sosul să fie reușit, ca toți sclavii ce ne slujesc să fie dichisiți și sprinteni. Și, la urmă, te alegi cu necazuri ca cel de adinioara: o draperie ce se prăbușește sau un rânduș ce sparge, lunecând, o farfurie. Numai la cumpănă grea, se cunoaște însă geniul gazdei ca și geniul generalului: când totul merge bine, nu-l mai vezi.“ Nasidienus răspunse; — „Implinească-ți zcii orice dorință: ești om cumsecade și musafir plăcut!“ Apoi își ceru sandalele. Să fi văzut atunci cum toți își șoptiau, spunându-și taine la ureche.

Horatîu

Nici n'ași fi vrut să privesc altă comedie! Spune-mi însă de ce-ai mai râs pe urmă?

Fundanius

În timp ce Vibidius întreba de nu s'au spart și ulcioarele, de oarece nu i se mai dă de băut când cere ; în timp ce râdeam de astfel de presupuneri făcute de Balatro, iată că te întorci și tu, Nasidienus, vesel, ca și cum ai fi în stare să îndrepti vitregia soartei : în urma ta vin sclavii, aducând într'un taler întins bucăți hăcuite dintr'o cōcoară, presărate cu multă sare și făină ; ficați de găscă albă îngrășată cu smochine grase ; umeri desfăcuți de iepuri, mult mai gustoși de cât când sunt și cu șalele ; ne serviră apoi mierle prăjite, porumbei fără coapse, mâncăruri gustoase, dacă gazda nu ne-ar fi lămurit originea și felul fiecăreia. Ne-am ră-bunat, fugind cu toții, fără să fi gustat de loc din ele, cași cum, mai veninoasă de cât șerpia Africeii, Canidia le-ar fi suflat pe deasupra."

---

9) Rufus e Nasidienus.

10) Ca să plece să dea ordine.

SCRISORI

Scrisorile au fost compuse între 23—13 a. Chr.

Cartea I

SCRISOAREA I

Lui Mecena

Ca și prima odă, epodă, satiră și prima scrisoare e închinată lui Mecena. Nici o dată cronologică.

Tu, pe care te-am cântat în întâile mele versuri și te voi cânta și în cele din urmă, cauți să mă ispitești din nou în arenă, deși, după multe încercări, m'am retras din luptă. Cu vârsta¹⁾, mi-am schimbat și îndeletnicirile. Atârându-și armele la ușa templului lui Hercule, Veianius²⁾ trăește liniștit la țară pentru a nu fi silit să mai ceară, la capătul arenei³⁾, răsplata publicului.

1) Horățiu trecuse de 44 de ani.

2) Veianius, celebru gladiator, ce-și atârniase armele, ca *ex voto*, în templul lui Hercule.

3) Locul unde ședeau magistrații și eel ce dădea jocurile.

Un glas⁴⁾ îmi sună mereu în urechi : „Astâmpără-te : deshamă-ți calul îmbătrânit ca să nu se poticenească tocmai la urmă în râsul mulțimii“. Iată de ce mi-am luat rămas bun dela versuri și dela plăcerile poeziei ; un lucru mă mai ademenește : adevărul și datoria⁵⁾ ; e singura avere ce-mi strâng pentru ziua de mâne. Nu mă întreba însă ce călăuză mi-am luat sau la vatra cui m'am adăpostit⁶⁾ : ne ascultând orbește de nimeni, poposesc oriunde mă împinge furtuna. Uneori mă arunc cu înfrigurare în vârtoarea treburilor publice, apărând cu hotărîre virtutea ; al-teori, învățătura lui Aristipp⁷⁾ mă fură ; caut deci să stăpânesc viața și nu să mă las stăpânit de ea. Noaptea pare lungă celor ce nu pot dormi ; ziua, înceată celor ce muncesc din greu ; anul li se pare fără sfârșit copiilor ținuți din scurt de o mamă prea aspră ; greoi și neplăcut îmi pare și mie timpul ce-mi stânjenește dorința de a mă consacra filozofiei, știința de folos și săracilor ca și bogaților, și pe care de n'o vor studia, se vor căi și tinerii și bătrânii. Până atunci, îmi rânduiesc viața și mă mulțumesc cu cât am. De n'ai agera privire a lui Lynceu⁸⁾ nu înseamnă să nu-ți îngrijești ochii bolnavi ; de n'ai mușchii neînvinsului Glycon⁹⁾, nu înseamnă să nu-ți ferești corpul de nodoroasa podagră. De nu poți merge

4) Glasul conștiinței.

5) Adică studiul moralei.

6) Adică ce școală filozofică urmează.

7) Aristipp, discipolul lui Socrate, și precursorul lui Epicur, punea supremul bine în plăcere.

8) Lynceu e unul din Argonauți, cu o agerime de privire proverbială.

9) Atlet contemporan cu Horațiu.

mai departe, tot poți face câțiva pași. Lăcomia și nimerica sete de bani te chinuesc? Sunt cărți, cu care să-ți îmblânzești durerea și să-ți lecuești boala. Te roade setea de glorie? Ai mijloace ca să-ți alini suferința: citește de trei ori cu încordare o carte de morală. Ești pismaș, pornit la mânie, leneș, bețiv, desfrânat? Nimeni nu e atât de bolnav ca să nu poată fi ogoiat, de ascultă cu răbdare de sfaturi. A fugi de vițiu e o virtute; și cea dintâi înțelepciune e de a te cunoaște bine. Iți închipui că averea și onorurile sunt fericirea supremă; privește cu câtă trudă le dobândești, și cum, apucându-te de negustorie, te duci până 'n fundul Indiei; ca să fugi de sărăcie, o iei rasna peste mări, peste stânci și peste flacări. Nu vrei să ascuți de înțelepciunea ce te învață să nu te iei după aceste bunuri, râvnite prosteste. Ce luptător de bălci n'ar jindui la cununa jocurilor Olimpice, de ar nădăjdui că o poate dobândi pe neluptate? Argintul e mai puțin prețios decât aurul, aurul decât virtutea. Nu tot așa se aude și în piața templului lui Ianus¹⁰): „Imbogățiți-vă, cetățeni; banii sunt mai presus de virtute“; iată povața, pe care o cântă tineri și bătrâni, legănându-și cu stânga punga și tăblițele¹¹). Ești virtuos, inimos, elocinte, om de cuvânt; îți lipsesc însă șase sau șapte mii de sestertii până la patru sute de mii¹²): rămâi deci om de rând. Când se joacă între dâșii, copiii își spun totuși: „De te porți

10) De la un capăt la celălalt al pasagiului lui Ianus, unde era un fel de bursă.

11) Obiectele de care se serviau zarafii.

12) Censul de cavalier.

bine, o să te facem rege¹³⁾. O conștiință curată, care n'are de ce roși : iată zidul de aramă al înțeleptului. Spune-mi de-ți pare mai bună legea Roscia¹⁴⁾ ori cântecul copiilor ce face regi din cei mai destoinici,— cântec pe care l-au cântat odinioară și Curii și Camillii¹⁵⁾ ? Cine te povățuește mai cuminte : cel ce-ți spune : „de poți, îmbogățește-te pe calea cea bună ; de nu, pe orice cale numai să poți asculta lăcrămoasele drame ale lui Pupius¹⁶⁾ din întâile rânduri ale sălei¹⁷⁾ ; ori cel ce-ți dă sfatul și mijlocul de a înfrunța, liber și mândru, tirania soartei ?

De m'ar întreba poporul de ce n'am aceleași păreri cu dânsul după cum ne primblăm sub aceleași portice și de ce nu ni-s drage sau urâte aceleași lucruri, i-aș răspunde cu vorbele vulpii viclene către leul bolnav :

„Mi-i frică, de oarece urmele pașilor se îndreaptă numai în spre mine, și nu se întorc îndărăt¹⁸⁾).

Esti hidra cu o sută de capete. După cine și ce să mă iau ? Unii vor să se îmbogățească, luând în arendă

13) La jocurile de întrecere, copiii își alegeau un rege.

14) Legea lui Roscius acorda primele 14 rânduri din teatru cavalerilor (cu censul de 400,000 sestertii). Cu alte cuvinte această lege împărția pe oameni după avere, pe când copiii se clasează între dâșii după destoinicie.

15) Cântec străvechi cântat și de Curii și Camillii, când erau copii.

16) Autor necunoscut.

17) Din rândurile cavalerilor.

18) A te lua după popor, este a intra în peștera leului — a-ți pierde viața sau, cel puțin, libertatea.

veniturile publice¹⁹⁾; alții caută să momească sgârcenia văduvelor cu fructe și bunătăți²⁰⁾; alții prind în rețele pe bătrâni ca să-i păstreze la nevoie; mulți se îmbogățesc din camătă. Să zicem că fiecare e robul unei dorinți anumite; dar nu și le schimbă toți în fiecare ceas?

De a apucat un bogat să spună: „nici un golf pe lume nu-i mai plăcut decât Baiae²¹⁾”—atunci lacul ■Lucrin și marea pătinesc de pe urma dragostei stăpânului grăbit să clădească. De și-a schimbat gândul, din cine știe ce ciudățenie, lucrători, luați-vă mâine uneltele ca să vă duceți la Teanum²²⁾. De-i însurat, susține că nimic nu-i mai plăcut decât viața burlacului; de nu-i, se jură că numai însurații sunt fericiți. Cum să-l poți pune în lanțuri pe acest Proteu²³⁾ schimbăcios? Cu săracul, aceeași poveste: își schimbă bîrlogul, patul, baia, bărbierul; într'o barcă închiriată cască de plectiseală ca și bogatul ce se primblă în propria-i galeră. De mă vezi cu părul rău tuns de un bărbier nepriceput, zâmbești; de mi-i cămașa veche sub o tunică nouă sau de-mi atârnă toga într'o parte, zâmbești²⁴⁾. Și când, sguduit de sentimente potrivnice, sufletu-mi disprețuește ce-a dorit, și dorește din nou ce-a disprețuit, când șovăe și se contrazice în toate lucrurile vieții, darmă, clădește, face rotund ce-i pătrat, — atunci tu-ți închipui că nebunia mea-i obișnuită, și nu mai zâmbești! nu crezi că am nevoie de doctor și că prietenii

19) Publicanii.

20) Vânătorii de testamente.

21) Baiae, lângă Neapoli.

22) Teanum, la 30 mîie de Baiae, în interiorul uscatului.

23) Zeu marin ce lua felurite forme.

24) Mecena era foarte elegant.

trebuie să mă pună sub epitropie — tu, călăuza vieții mele, tu, ce nu i-ai ierta prietenului celui mai credincios o unghie rău tăiată.

Intr'un cuvânt, numai Jupiter e mai presus de omul înțelept²⁵⁾; el e bogat, liber, încărcat de onoruri, frumos și, însfârșit, regele regilor, și, mai cu seamă, e și sănătos... de nu-l necăjește guturaiul!

---

25) O maximă a stoicilor.

SCRISOAREA II.

Lui Lollius

Destinatarul, Lollius Maximus, e un tânăr, probabil fiul consularului M. Lollius. Data 26—23 a. Chr.

În timp ce tu declami la Roma, o Lollius, eu am recitat la Praeneste¹⁾ pe poetul războiului troian²⁾; mai limpede și mai bine decât Chrysipp și Crantor, el ne arată ce e frumos și ce e urât, ce e folositor și ce nu.³⁾ De ai vreme, ascultă-mă de ce cred astfel.

Această epopee, în care ni se povestește încăerarea Greciei cu Barbarii, într'o lungă luptă, în urma dragostei

---

1) Oraș în Lațiu, unde Horațiu era în vilégiatură.

2) Horațiu a recitat *Illada* și *Odisea*.

3) Horațiu pretinde că din Homer învața mai multe lecții de morală de cât din filozofi. Crantor e un filozof al Academiei.

lui Paris, ne zugrăvește deslănțuirea patimilor regilor și noroadelor. Când Antenor a fost de părere că trebuie înlăturată însăși pricina războiului⁴⁾ — ce i-a răspuns Paris? I-a răspuns că nu vrea să domnească, cu deasila, în pace și să trăiască liniștit⁵⁾. Nestor se străduiește să potolească cearta dintre Achile și Agamemnon: pe Agamemnon îl înflăcărează dragostea, și mânia pe amândoi de o potrivă; toate nebuniile regilor se sparg astfel în capul Grecilor.

Înăuntrul și dincolo de zidurile Troiei, sunt numai răsvrătiri, viclenii, crime, desfrâu și ură. — Pentru a ne arăta ce poate virtutea unită cu înțelepciunea, poetul ne dă, pe de altă parte, o nimerită pildă în Ulise; după cucerirea Troiei, el a cercetat nenumărate cetăți și obiceiurile multor oameni, și, pentru a-și aduce tovarășii în patrie, a infruntat atâtea nenorociri în largul mărilor, fără a se îneca în valurile potrivnice ale soartei. Cunoști cântecul Sirenelor și băutura fermecată a Circei; de s'ar fi lăcomit să guste din ea, cum i-au făcut tovarășii, ar fi ajuns și el, umil și nemernic, rob al unei stăpâne nerușinate, — câne murdar sau porc lăfăindu-se în noroi!

Cât despre noi, cei mulți și sortiți să ne hrănim din mana pământului, — noi suntem stricații pețitori ai Penelopei,⁶⁾ tinerii adunați în jurul lui Alcinous,⁷⁾ ce-și văd

4) Antenor și Enea au fost de părere ca Elena să fie dată îndărăt Grecilor. S'a opus însă Paris.

5) Caută deci nenorocirea cu lumânarea.

6) Ce trăiau din speranța că Ulise a murit și că Penelope le va ceda.

7) Feacienii regelui Alcinous duceau o viață de desfătări.

numai de ei înșiși, și se fălesc că dorm până la amiază și că-și alungă urâtul în cântecul lirei.⁸⁾

Ca să ucidă un om, hoții se scoală în puterea nopții ; ca să scapi cu viață, tu n'o să te deștepți? De n'alergi cât ești sănătos, o să alergi când o să fii bolnav de dropică ; de nu vei citi la lumina lămpii, de nu te vei îndeletnici cu studiul virtuții, pisma sau dragostea n'o să te mai lase să dormi nopțile. De te doare ochiul, te grăbești să scoți ceeace-l supără ; de ce lași pe la anul ca să-ți tămăduiești sufletul bolnav ? Lucrul început e pe jumătate și făcut ; îndrăznește să fii înțelept ; începe ! A amâna ceasul înțelepciunii înseamnă să faci ca țăranul din poveste care așteaptă să se scurgă râul : el curge însă și va curge de-apururi !

Toți aleargă după bani, după soții bogate dela care să aibă copii ; plugul brăzdează pădurile necultivate. De ai cât îți trebuie, nu dori mai mult. Palatele, moșiile, grămezile de aur și de argint nu alungă frigurile din trupul bolnav al stăpânului și grijile din sufletul lui ; sănătatea este bunul cel mai prețios, de voești să te bucuri de ce-ai agonisit. Palatul sau averea folosesc tot atât celui ros de dorință sau de teamă, ca un tablou bolnavului de ochi, cataplasmele bolnavului de podagră, sau ca armoniile lirei surdului. Vărsat într'un vas necurat, vinul se înăcrește. Nu umbla după plăcerea cumpărată cu prețul durerii, că e vătămătoare. Avarul e totdeauna sărac ; înfrânează-ți cuminte dorințele. Numai văzând cum se îngrașă alții, pismașul slăbește ; tiranii Siciliei n'au născocit

8) Horatîu scoate mereu comparații din Homer.

o tortură mai mare decât pisma. De nu-ți stăpânești mânia, îți va părea rău de tot ce-ai făcut din ciudă și pornire; când chemai silnicia în ajutorul unei uri nepotolite. Mânia e o scurtă nebunie; stăpânește-o: de nu ascultă, ea poruncește; înfrâneaz-o, încătușează-o! Călărețul își învață calul supus, și cu coarda mlădioasă încă, să meargă pe unde-i va arăta el drumul; cânele de vânat latră multă vreme în curte după pielea unui cerb, înainte de a se război în pădure.⁹⁾ Cât ești tânăr încă, deschide inima-ți curată învățăturilor; încrede-te în cei mai înțelepți decât tine. Vasul păstrează multă vreme mireasma, de care s'a pătruns mai întâi. De te oprești în drum, sau mi-o iei zorit înainte, nici n'o să te aștept, nici n'o să mă grăbesc să te ajung...¹⁰⁾

---

9) Un cerb împăiat servia la învățarea câinilor de vânătoare.

10) Filozofia lui Horațiu e la drumul de mijloc.

SCRISOAREA III.

Lui Iulius Florus

Tiberiu, fiul vitreg al împăratului, se afla în Asia, unde instala pe Tigrane pe tronul Armeniei. În suita lui era și Iulius Florus. Scrisoarea e dela începutul expediției, adică din 20 a. Chr.

Aș vrea să știu, scumpe Iulius Florus, prin ce meleaguri se războește Tiberiu, fiul vitreg al lui August: în Tracia, pe țărmul Hebrului¹⁾ înghețat, ori pe valurile mării ce desparte cele două turnuri vecine²⁾ sau pe câmpiile roditoare și pe colinele Asiei? Cu ce se îndeletnicesc cărturarii ce-l întovărășesc? Ași dori să știu cine-și va lua asupra-și să ne povestească faptele lui August? Cine va

---

1) Marița de azi.

2) Helespontul ce curge între turăturile de la Sestos și Abydos

trece urmașilor războaiele și tratatele lui? Ce mai face Titius³⁾? Curând o să ajungă în gura tuturor Romanilor; disprețuind isvoarele obișnuite, el s'a încumetat să se adape din izvorul lui Pindar. Iși mai aduce aminte de mine? se mai căsnește el, să introducă în poezia latină versurile poetului teban⁴⁾? sau se deslănțue și își înalță glasul până la tragedie? Ce mai face Celsus⁵⁾? L-am îndemnat și trebuie să-l mai îndemn să se folosească numai de mijloacele talentului său și nici să nu se atingă de scrierile adunate în biblioteca lui Apolon Palatinul⁶⁾. Să-și aducă aminte de pășania ciorei: când au venit păunii să-și ceară penele, și au despoiat-o de colorile furate, ea a stârnit râsul. Și tu ce mai pui la cale? În jurul cărei flori zbori ca o nestatornică albină? Nu-ți lipsește nici talentul, nici știința, nici fineța. În apriga apărare a proceselor, în comentarea dreptului civil sau în mânuirea versurilor drăgălașe, o să-ți câștigi întotdeauna cununa biruitorilor.⁷⁾ De ai putea lăsa la o parte îndeletnicirile ce-ți răcesc inspirația, ai merge pe căile înțelepciunii divine. Mari și mici, asta să ne fie ținta, de voim să fim folositori patriei și nouă înșine.

Mai răspunde-mi de ești în legături prietenești cu Munatius,⁸⁾ sau împăcarea voastră a fost ca o rană rău cu-

3) Poet necunoscut care, când imita pe Pindar, când voia să reinvie tragedia, cum făcea și Varius.

4) Pindar.

5) Celsus Albinovanus, secretarul lui Tiberiu.

6) Bibliotecă fondată de August pe Palatin în templul lui Apolon.

7) Florus era avocat, jurisconsult și poet amator.

8) Probabil fiul lui L. Munatius Plancus.

sută ce s'a deschis din nou? Chiar de vă ațâță la ceartă fierbinteala sângelui sau lipsa de experiență a vieții, ori unde ați fi, nu rupeți totuși o legătură frățescă; gândiți-vă că îngraș o juncă, făgăduită zeilor, în cinstea întoarcerii voastre.

SCRISOAREA IV.

Lui Albius Tibullus

Nici o dată cronologică. Tibul e poetul cunoscut.

Albius, nepărtinitor critic al *Scrisorilor* mele, ce faci prin meleagurile pedane¹⁾? pusu-te-ai să scrii un' poem care să întrecă versurile lui Cassius²⁾ din Parma? ori ră-tăcești tăcut prin pădurile înviorătoare, cu gândul la îndatoririle omului înțelept și bun? Nu ești un trup fără suflet. Zeii ți-au dat frumusețe, bogăție, și darul de a te folosi de ele. Ce mai poate dori o mamă fiului ei, când e înțelept, știe să spună ceea ce simte și se bucură de vază, de nume, de sănătate și de viața plăcută, pe care ți-o dă averea?

---

1) Pedum, localitate între Tibur și Praeneste.

2) Cassius, poet, unul din asasinii lui Cezar. A fost ucis de August.

În mijlocul nădejdilor și al grijilor, al temerilor ori al pornirilor, închipuește-ți că fiecare zi ți-a lucit pentru cea din urmă dată; clipa pe care n'ai așteptat-o, o să-ți pară atunci și mai dulce! Când vei voi să râzi, vino să mă vezi cât sunt de gras, de înfloritor, și de spilcuit, — un adevărat porc din turma lui Epicur!

SCRISOAREA V.

Lui Torquatus

Data probabilă 20 a. Chr.

De te mai poți întinde pe bătrâneștile mele paturi și de te mulțumești cu un biet blid de legume, te-ași aștepta, scumpe Troquatus, astăseară acasă. Vei bea un vin pus în amfore din timpul consulatului al doilea al lui Taurus,¹⁾ din podgoriile dintre mlaștinile dela Minturnae și costișele Sinuessei²⁾; de ai un vin mai bun, adu-l; de nu, supune-te. Căminul și întreaga-mi casă strălucesc de mult în cinstea ta; uită-ți de năzuinți, uită-ți de străduinți după căș-

---

1) Al doilea consulat al lui Taurus e din 26 a. Chr. Vinul era deci de 6 ani.

2) Erau din vecinătatea Falernului și a Massicului.

tig, uită-ți de procesul lui Moschus³⁾! Mâne, ziua de naștere a împăratului⁴⁾, e zi de sărbătoare și de odihnă; ne-tilburati, vom putea deci petrece o noapte de vară sfătuind prietenește. La ce-i bună averea, de nu te folosești de ea? E nebun avarul ce-și rupe dela gură de dragul moștenitorului; eu vreau să beau, și să împrăstii flori, de-ar fi să nu par în toate mințile.

Cât e de dulce să te amețești! Beția deslegă tainele; dă ființă visurilor; împinge la luptă pe fricos; ridică povara de pe sufletele celor mânăniți; dă toate talentele. Cui nu i-a deslegat limba paharul plin? pe ce sărman nu l-a înviorat?

Bucuros, voi purta de grijă ca patul să fie curat, ca fața de masă să nu-ți supere nările cu murdăria ei, ca să te poți uita în pahare și în farfurii ca într'o oglindă și ca să nu se strecoare printre prieteni nimeni care să dea în vileag ceea ce vom pune la cale. Și pentruca oaspeții să fie bine împerecheați între dâșii, pe lângă tine, o să poftesc pe Butra, pe Septicius, și poate pe Sabinus,⁵⁾ de nu-i poftit aiurea, sau de n'are și el musafiri. Poți să mai aduci și pe alții; mirosul de țap face însă neplăcute oșpețele prea înghesuite.⁶⁾

3) Moschus, retor din Pergam; acuzat de otrăvire, a fost apărat de Torquatus și de Asinius Pollio.

4) 23 Sept.

5) Necunoscuți.

6) Mirosul de aglomerație umană, de care vorbesc mereu satiricii latini.

Scrie-mi câți dorești să fim și, lăsându-ți la o parte toate treburile, strecoară-te pe ușa de din dos ca să nu te vadă clienții ce te așteaptă în anticameră.

SCRISOAREA VI.

Lui Numicius

Numicius e necunoscut. Scrisoarea e scrisă după 25 a. Chr.

Nepăsarea¹⁾, Numicius, e poate singurul drum ce duce la fericire și numai prin ea o poți păstra. Sunt oameni ce se pot uita fără nici o tulburare la soare, la stele și la înșiruirea, la date statornice, a anotimpurilor. Cu ce ochi să mai privim atunci roadele pământului sau ale mării ce îmbogățește pe îndepărtații Arabi și Indieni? ce să mai zicem de jocurile de circ, de aplauzele și de darurile pe care ți le dă dragostea poporului? În ce chip și cu ce sentimente crezi că trebuie să le privim?²⁾

---

1) Maximă atribuită lui Pitagora și adoptată de Democrit, Zenon, Epicur. Trebuie înțeleasă că nu se cuvine să te tulburi în fața fenomenelor naturale și să nu dai o importanță prea mare bunurilor pământești.

2) Răspuns : cu nepăsare.

De te temi să nu le pierzi, ești aproape tot atât de chinuit ca și cum le-ai dori; frica este deopotrivă de dureroasă de îndată ce te sperie gândul să nu îți se schimbe soarta pe neașteptate.

Bucurie sau durere, dorință sau teamă³⁾, înseamnă același lucru, de simțim fiori de gheață în fața a ceea ce ne-a deoșit sau ne-a înșelat nădejdea. De împingem prea departe dragostea de virtute, înțelepciunea însăși nu mai e de cât o nebunie. Mai tânjește acum după vase de argint, sau după obiecte de marmură veche, după statui și după tablouri! mai râvnește după purpura tiriană și după pietre prețioase! umflă-te că te sorb mii de priviri, când îți o cuvântare! du-te de dimineață în For și nu te întoarce acasă de cât seara, de teamă ca să nu strângă Mutus⁴⁾ mai mult grâu de pe moșiile nevastei: — ar fi o rușine ca unul ca dânsul, de neam mai de rând, să te întrecă în putere și ca lumea să-l pismuiască mai mult pe dânsul de cât pe tine! Timpul va da la iveală tot ce-i ascuns sub pământ, și va înghiți tot ce strălucește acum la lumina zilei.⁵⁾ După ce porticul lui Agrippa⁶⁾ și calea Appia te vor fi privit în deajuns — îți mai rămâne să te duci acolo unde s'au dus și Numa și Ancus⁷⁾.

De suferi de piept sau de șale, cată de te lecuiește.

3) Cele patru pasiuni după stoici.

4) Necunoscut.

5) Deci toate se prefac.

6) Porticul lui Agrippa din jurul templului lui Neptun, din Câmpul lui Marte.

7) Al doilea și al patrulea rege roman.

Vrei să fii fericit? (și cine nu vrea?). De-ți poate da fericirea numai virtutea, ia-ți, atunci, bărbătește, rămas bun dela toate plăcerile. De crezi însă că virtutea e o vorbă goală, după cum crezi că o duminică sfântă nu-i de cât o pădure oare care, dă fuga atunci la port, să nu-ți ia altul înainte mărfurile Cibyreii sau ale Bitiniei.⁸⁾ Rotunjește-ți o sumă de o mie de talanți, îndoeste-c, întreiește-c, împătrește-o! Banul, stăpânul lumii, îți dă, în adevăr, soție cu zestre, vază, prieten, neam și frumusțe; bogatului nu i lipsește nici o podoabă.⁹⁾

Bogat în sclavi, regele Capodociei n'are însă bani¹⁰⁾; tu să nu-i sameni! Rugat să dea cu împrumut o sută de hlamid¹¹⁾ pentru scenă, se spune că Lucullus¹²⁾ ar fi răsunat:

— „De unde să am atâtea? o să caut totuși și o să-ți dau câte voi avea“.

Puțin după aceia scrise că are cinci mii de hlamide: poate deci să le ia pe toate sau numai o parte.

O casă trece drept casă săracă, — de nu-i plină cu multe lucruri de prisos și neștiute de stăpân ce folosesc doar hoților. De te poate face fericit numai averea, pune-te de-o strânge; nu te lăsa! De stă fericirea în vaza de care te bucuri în ochii lumii, tocmește-ți

8) Cibyra, oraș din Licia, avea mine de fer: Bitinia avea păduri.

9) Textual: îl împodobesc și Grația și Elocința.

10) Archelau; poporul întreg era sclavul regelor.

11) Cu hlamidă se îmbrăcau pe scenă soldații.

12) Lucullus, generalul celebru prin bogăția lui.

atunci un sclav¹³⁾ ca să-ți șoptească numele trecătorilor, să-ți facă semn cu cotul, când trebuie să-ți întinzi mâna peste teșghea¹⁴⁾:

— „Acesta-i puternic în tribul Fabia; cestalalt în tribul Velina¹⁵⁾; în mâna ăstuia sunt fascele și scaunul curul; de nu mai vrea, ți le ia. Spune-le pe dată: *frate, taică*; ploconindu-te, adoptă-l pe fiecare după vârstă.“

De ne punem fericirea în mâncare, să pornim din zori unde ne chiamă pânțele: să pornim la pescuit sau la vânat ca, odinioară, Gargilius¹⁶⁾: de dimineață, trecea prin forul înșesat de lume cu lațuri, cu unelte de vânătoare, cu sclavi, pentru ca apoi un singur catâr să se întoarcă, în văzul tuturor, cu un mistreț... cumpărat! Să ne ducem la bae, cu pânțele plin încă de mâncare¹⁷⁾: să uităm ce se cuvine și ce nu, buni de stâlpul rușinii,¹⁸⁾ ca tovarășii lui Ulise din Itaca, ce au pus mai pre sus de patrie o plăcere oprită.¹⁹⁾

De ești de părerea lui Mîmnermus,²⁰⁾ că nu-i fericire fără dragoste și jocuri; — ține-te de dragoste și joacă!

13) Sclavul numit *nomenclator*, ce indica numele trecătorilor.

14) În campanie electorală, în cartierele comerciale.

15) Nume de triburi din Roma.

16) Necunoscut.

17) Pentru a ne reînoi foamea.

18) Textual: „De a fi însemnați pe ceara Cerită“.

19) Mâncând boii soarelui din Sicilia, ca pedeapsă, s'au înecat cu toții, afară de Ulise ce nu mâncase.

20) Poet grec din Colofon. Poezia lui cântă plăcerea.

Noroc și voce bună — de cunoști o filozofie mai cumințe, spune-mi-o și mie; de nu, ține te de a mea.

SCRISOAREA VII.

Lui Mecena

Nici o dată

Ți-am făgăduit că nu voi sta la țară decât cinci zile,
— și iată că, mițindu-te, m'am lăsat așteptat toată luna
lui August. De ții însă să trăesc și să fiu sănătos,
scumpe Mecena, cum mă ierți când sunt bolnav, iartă-
mă și acum, când mă tem numai să nu mă îmbolnăvesc:
a sosit vremea celor dintâi smochine și a căldurilor;
conducătorul pompelor funebre trece însoțit de negrii
lui ciocli; părinții se îngrijorează de sănătatea copiilor;
îndatoririle prieteniei, ostenelele forului aduc frigurile și
deschid testamentele.

Când iarna își va așterne zăpada peste ogoarele al-
bane, poetul tău se va pogori la mare,¹⁾ și, pentru a-și
cruța sănătatea, se va închide cu cărțile lui; cu voia ta,

1) La Tarent sau la Baiae.

te va revedea, iubite prietene, odată cu zefirii și cu cea dintâi rândunică.

Nu m'ai mbogățit cum dă Calabru' musafirului pere :

- „Mănâncă, te rog“.
- „Am mâncat de ajuns“.
- „Mai ia câte vrei“.
- „Mulțumesc“.
- „O să le facă plăcere copilașilor“.
- „Îți mulțumesc²⁾“.
- „Fă cum vrei. O să le dau atunci porcilor“.

Prostul și risipitorul dau ce nu le mai place ; când dai astfel, sameni nerecunoștința ; și pururi va fi așa ! Omul bun și cuminte e gata să ajute pe cei ce merită să fie ajutați ; el știe totuși deosebi banul adevărat de banul de hârtie. Ca să-mi cinstesc binefăcătorul, mă voi arăta vrednic de bunătatea ta ; de vrei însă să nu te părăsesc, redă-mi plămâni sănătoși, redă-mi părul negru pe fruntea mi îngustă ; redă-mi vorba dulce, și râsul voios de odinioară.

O vulpe subțire se strecurase odată, printr'o gaură strâmtă, într'un butoi cu grâu ; ghiftuită, zadarnic încerca să iasă afară. O nevăstuică îi strigă de departe :
— „De vrei să scapi din butoi, ieși slabă prin gaura strâmtă, prin care ai intrat slabă“.³⁾

2) Textual : „îți sunt recunoscător de dar, ca și cum aș fi plecat încărcat.“

3) La Fontaine : *La belette entrée dans un grenier.*

De mă privește și pe mine fabula, mă lipsesc de orice. Nu eu voi lăuda somnul săracului, după ce m'am ghiftuit de mâncăruri bune, și nu-mi voi da viața tihnită pe bogățiile Arabilor. Adesea mi-ai lăudat purtarea. Îți spun pe față „rege” și „tată”, și nu-ți spun altfel nici pe din dos: vezi de mă pot lipsi bucuros de darurile tale! Cu drept cuvânt a grăit Telemac, fiul răbdătorului Ullise, lui Menelau⁴): „Itaca nu-i potrivită pentru cai; n'are nici câmpii întinse, nici pășune multă; păstrează-ți deci darul, Atride; ți-e mai nimerit ție decât mie”. Omul cumpătat se mulțumește cu puțin; nu-mi mai place deci Roma măreață, ci singuraticul Tibur și liniștitul Tarent.

Se spune că harnicul și inimosul Filip,⁵) un iscusit avocat, se întorcea într'o zi dela treburi pe la ora două. Bătrâneța îl făcea să i se pară Carinele⁶) prea departe de For. Zărind în umbra unei bărbierii goale un om, ras de curând, ce-și curăța a lene unghiile cu un cuțitaș:
— „Demetre, zise el (astfel se numia sclavul isteț ce-l slujia), du-te, cercetează, și vino de-mi spune de unde-i omul acesta, cine-i, ce stare are, al cui fiu e și al cui client e?”.

Sclavul se duse, se întoarse și povesti:

— „Se numește Mena Volteius, e pristav, destul de sărac, om, altfel, de treabă, harnic sau leneș, după

4) Refuzând caii pe care-i oferia Menelau, *Odisea IV.*

5) L. Marcius Philippus, consul la 91 a. Chr.

6) Cartierul Carinelor nu era totuși departe de For; numa bătrâneța îl făcea pe Filip să i se pară departe.

nevoe, câștigă și cheltuește cu măsură ; are câțiva prieteni de teapa lui ; are și casă ; după ce și-a sfârșit treburile, se duce la circ și la jocurile de pe Câmpu lui Marte⁷.

— „Doresc să aflu chiar de la dânsul ceia ce-mi spui ; poștește-l la masă.

Lui Mena nu-i venia să creadă ; se minună în sine. Ce să-ți mai spun ? Răspunse :

— „Nu, mulțumesc“.

— „Cum, mă refuză el pe mine ?“

— „Te refuză nerușinatul ; nu-i pasă sau se teme de tine“.

A doua zi dimineață, luându-i-o înainte, Filip îl văzu el mai întâi și îl salută. Volteius tocmai vindea niște boarfe poporului de rând. El își cerú îndată iertăciune ; puse pe seama meseriei și a treburilor că nu venise de dimineață acasă și că nu-l văzuse el mai întâi.

— „Te iert, îi răspunse Filip, de vii să mănânci azi la mine“.

— „Voi veni negreșit“.

— „Vino atunci după ora trei ; și acum du-te și-ți cată de treburi“.

Venind la masă, el îndrugă verzi și uscate, până fu trimis să se culce. Ca un pește ce se îndeasă să muște din nada ascunsă, el începu să vină mereu, dimineața ca client, și seara era nelipsit la masă. Filip îl pofti chiar la țară de sărbătorile latine⁷). Călare, el nu mai conținea să laude pământul și cerul sabin. Filip se uita la el și zâmbia : și cum

7) Serbări, în care se serba unirea latină, pe muntele alban. Aveau loc în April și țineau patru zile.

nu căuta decât prilej de râs și de glumă, îi dădu șapte mii de sesterți și-i mai făgădui alte șapte mii cu împrumut, ca să-și cumpere o moșioară. O cumpără. Ca să nu te mai țin cu vorba, din orășan ajunsese țăran; nu mai vorbea acum decât de brazde și de vie; își curăța ulmii; dădea în brânci de muncă; îmbătrânia văzând cu ochii, umblând să se îmbogățească. Niște hoți îi furară însă oile; caprele îi periră de boală; recolta nu-i împlini speranțele; un bou se prăpădi în plug. Scos din fire de atâtea pagube, încălecă în puterea nopții și se duse deadreptul la Filip acasă. Văzându-l murdar și netuns, Filip îi zise:

— „Tare mă tem, Volteius, că ai ajuns prea lacom de bani, și ești atât de aprig că nici nu te mai cruți pe tine însuși.“

— „Zi-mi mai bine nefericit, stăpâne, de vrei să-mi spui pe nume. De aceia te și rog te implor, pe Geniu, pe dreapta și pe zeii, redă-mă vieții mele de odinioară“.

Când vezi că locul părăsit e mai bun ca cel pentru care l'ai schimbat, e mai cuminte să te întorci de unde ai plecat.

Fiecare să se încalțe pe măsura piciorului său.

SCRISOAREA VIII.

Lui Celsus Albinovanus

Data : toamna anului 20 a. Chr.

Du, te rog, Muză, lui Celsus Albinovanus, prietenul și secretarul lui Neron, urările mele de voe bună și de prosperitate. De te întreabă ce mai fac, spune-i că, deși n'am lăudat atât, nu trăesc nici mai cuminte, nici mai bine : grindina nu mi-a bătut viile ; căldura nu mi-a ars măslinii, nici molima nu mi-a intrat în turmele din pășunile îndepărtate, — bolnav mai mult cu suflul de cât cu trupul, nu vreau însă nici să ascult, nici să urmez nimic din ce m'ar putea lecu ; mă supăr pe credincioșii mei doctori ; mă 'nfurii pe prietenii ce vor să mă smulgă din lânzezeala ce mă doboară ; alerg după ce mă vatămă și fug de ce cred că mi-ar putea fi de folos ; mă schimb ca vântul ; când sunt la Roma tânjesc după Tibur, și la Tibur, după Roma.

Intreabă-l apoi, Muză, cum o duce cu sănătatea, cum îi mai merge, și de se împacă cu tânărul principe,¹⁾ și cu suita lui. De-ți spune „Bine!“, felicită-l mai întâi; nu uita apoi să-i șoptești la ureche aceste cuvinte: — „După cum te vei purta cu norocul, Celsus, așa ne vom purta și noi cu tine.“²⁾

1) Tiberiu avea 22 de ani.

2) Se vede că Celsus era cam amețit de cinstea de a întovărăși pe Tiberiu.

SCRISOAREA IX.

Lui Claudius Nero

Bilet de recomandație către Tiberiu, din timpul în care acesta se pregătea pentru expediția lui în Orient.

Septimius e poate singurul om ce-și închipue că ții la mine, o Claudius. Când mă roagă și mă silește prin stăruința lui să ți-l recomand ca vrednic de încrederea și casa unui principe, ce nu se înconjoară de cât de oameni destoinici când își închipue, că mă bucur de buna ta prietenie, el vede și știe, de sigur, mai mult de cât mine însu-mi despre trecerea mea. I-am dat, ce-i dreptul, tot felul de cuvinte ca să mă ierte; m'am temut totuși să nu par că mă fac dinadins mai mic, tăinuindu-mi trecerea, pentru a nu-mi sluji de cât mie. Ca să mă feresc de ponosul unei invinuiți mai grele, mi-am luat sarcina de a-ți bate la ușă. De mă ierți că mi-am lăsat la o parte sficiunea, ia-l pe Septimius în suita ta, și crede-l om de ispravă.

SCRISOAREA X.

Lui Fuscus Aristius

Data necunoscută.

Noi, cărora ne place viața de țară salutăm pe Fuscus, căruia nu-i place de cât viața de oraș! Numai în acest singur lucru ne deosebim cu totul; încolo, suntem ca niște gemeni cu suflete de frate: ce nu-i place unuia, nu-i place nici celuilalt; avem aceleași gusturi, ca cei doi porumbei din fabulă. Tu nu-ți părăsești cuibul; pe mine mă încântă pâraele de la țară, stâncile acoperite cu mușchi, și pădurile. Ce vrei? Nu trăesc și nu mă simt bine de cât când am părăsit orașul, pe care tu-l ridici în slava cerului. Ca sclavul fugit din casa preotului, mi-e silă de prăjiturile sfinte; mi-e mai dor de pâine de cât de plăcintele unse cu miere. ¹⁾

De se cuvine să trăim potrivit naturii și de trebuie,

---

1) Plăcintele din casa preoților.

înainte de toate, să ne căutăm un loc pentru casă, — cunoști tu vreun loc mai plăcut de cât la țară?

Unde sunt iernele mai călduțe? unde o boare mai plăcută potolește arșița Câinelui și a Leului,²⁾ de îndată ce acesta e pătruns de razele soarelui? unde grijile pismașe te lasă mai mult să dormi? Iarba miroase sau strălucește mai puțin de cât marmura libică? Apa care e gata să pleznească în țevă, prin mahalălele orașului, e oare mai curată de cât apa ce șerpue murmurând la vale în pârae? Chiar și în mijlocul feluritelor voastre coloane, voi sămănați o adevărată pădure; prețuiți numai casele cu privirea spre câmpii întinse: ori cât ai alunga deci natura cu furca, ea se întoarce, biruitoare, îndărăt, înfrângând pe încetul disprețul nemeritat.

De nu poți deosebi purpura sidonică de lână văpsită la Aquinum⁴⁾ nu vei păgubi mai mult și mai simțit de cât de nu vei putea deosebi adevărul de minciună. Cu cât prosperitatea te va bucura mai mult, cu atât și răstriștea te va sgudui mai puternic; când îți place un lucru, nu te lepezi bucuros de el. Fugi de măriri! Sub un acoperiș sărac poți duce o viață mai fericită de cât regii și prietenii regilor.

Fiind mai puternic, cerbul a isgonit pe cal din pășunele, în care pășteau; învins după o lungă luptă, calul ceru ajutorul omului și se supuse frâului. Intorcându-se biruitor, el n'a mai putut însă să scape de călărețul din spate și de frâul din gură. Renunțând de teama sără-

2) Constelații din luna Iulie.

3) Casele din Roma aveau parcuri, deci imitau așezările de la țară.

4) Aquinum în Lațiu.

ciei, la libertatea, mai prețioasă de cât aurul, nefericite, ți-ai ales și tu un stăpân, căruia o să-i slujești pe vecie; n'ai știut să te mulțumești cu puțin! O avere nepotrivită e ca o încălțăminte: de-i mai mare de cât piciorul, te poticnești în ea; de-i mai mică, te strângă. Numai mulțumindu-te cu soarta, scumpe Aristius, vei trăi fericit; de ți-o părea că adun mai mult de cât trebuie și că nu mă opresc, muștră-mă! Banul e sau stăpân sau slugă; e mai bine totuși să tragi tu funia de cât s'o tragă el. Îți scriu aceste rânduri lângă ruinele templului Vacunei⁴⁾: sunt fericit în toate privințele, afară doar că nu ești și tu cu mine.

---

4) Vacuna, zeiță sabină. Probabil că avea un templu la Tibur.

SCRISOAREA XI.

XI

Lui Bullatius

Bullatius e necunoscut. Data necunoscută. Sub forma de sfaturi, probabil că Horățiu își mărturisește propria-i neliniște și neputință de a sta într'un loc.

Cum ți-au părut, Bullatius, Chiosul și vestitul Lesbos, elegantul Samos, și Sardesul, capitala lui Cresus, și Smirna și Colofonul¹⁾? Își merită renumele ori nu? Nu sunt mai pe jos decât câmpul lui Marte și decât Tibrul? Ți-a plăcut vreunul din orașele lăsate de regele Atalus²⁾, — sau dragostea ta pentru Lebedos³⁾ nu vine decât din sila de mare și de atâtea călătorii? Știi doar ce-i Lebedosul! Un sat mai pustiu decât Gabii⁴⁾ și decât Fidene⁵⁾; aș voi totuși să locuiesc acolo; uitând de ai mei,

1) Port la marea egeică.

2) Din regatul lăsat Romanilor de regele Atalus.

3) Oraș din Ionia.

4) Oraș din Lațiu.

5) Săt pe via Salaria.

și uitat de dânșii, aș voi să privesc de departe cum se sbuciumă marea.⁷⁾ De te prinde ploaia pe drumul⁶⁾ dela Capua la Roma, și de te adăpostești într'un han, learcă de apă și plin de noroi, n'o să-ți vie în gând să-ți petreci viața de acum înainte în han; și de ai tremurat de frig, n'o să-ți închipui cuptoarele și băile ca singurul mijloc al unei vieți fericite; de te-ai luptat cu puternicul Crivăț în largul mării, n'o să-ți vinzi corabia după ce ai trecut marea egeică.⁸⁾ Pentru omul cuminte Rodosul și frumoasa Mitilene sunt ca o manta calduroasă în timpul verii, ca o haină ușoară în timpul vânturilor iernii, ca o bae în Tibru în timpul iernii, ca focul în luna lui August. Cum ți-e cu putință și norocul îți zâmbește, — de departe, dela Roma, trebuie să lauzi Samosul, Chiosul și Rodosul!

Primește cu recunoștință clipele fericite pe care ți le vor da zeii; nu lăsa pe altădată plăcerea; ori unde ai fi, o să poți spune atunci că ai trăit fericit. Numai judecata și înțelepciunea alungă mâhnirile, nu țărmlul de pe care poți privi în largul mării; a alerga peste mări, înseamnă a-ți schimba numai orizontul nu și sufletul. O stearpă hăr-

6. Pe *Via Appia*.

7. Aceasta numai pentru moment, într'un acces de mizantropie.

8) Ideea e: poți avea preferinți momentane, dictate uneori de nevoe, dar apoi revii la starea obișnuită.

nicie ne ostenește ; alergăm după fericire pe corăbii și pe quadrige. Fericirea, pe care o cauți, este totuși aici, la Ulubri, — de ești înțelept.⁹⁾

---

9) Sătuleț lângă mlaștinele Pontine.

SCRISOAREA XII.

Lui Iccius

Tot lui Iccius i-a dedicat Horafiu și Oda 29 din cartea I.
Data ; 20 a. Chr.

De ai ști să te folosești cuminte, o Iccius¹⁾, de tot ce strângi de pe moșiile siciliene ale lui Agrippa, nici Jupiter nu ți ar putea da un mai mare belșug! Nu te mai plânge deci: nu-i sărac cine are ce-i trebuie. Ai poftă de mâncare, nu suferi de piept, nici de picioare; nici avuțiile regale n'ar fi în stare să-ți dea mai mult de cât atât! De te hrănești numai cu ierburi și cu urzici în mijlocul atâtor bogății, atunci, de sigur, că nu ți-ai schimba felul de viață chiar de te-ar auri dintr'o-

---

1) Acest Iccius administra domeniile lui Agrippa din Sicilia. Era și lacom de bani și în acelaș timp se ocupa cu speculații filozofice și astronomice.

-dată râul curgător al Soartei : fie că banul nuschimă firea omului. fie că pui virtutea deasupra tuturor lucrurilor.

Să ne mai mirăm că Democrit²⁾ și-a lăsat ogoarele și recoltele pe seama vitelor, în timp ce, desrobot de legăturile cărnii, sufletu-i înaripat îi sbura departe, — când tu însuși, în mijlocul acestei grozave molime după câștig, lăsând la o parte grijile mărunte, nu te îndeletnicești de cât cu lucruri înalte : ce putere înfrânează forța valurilor ? cine rânduiește anotimpurile ? cine cârmuește mișcarea stelelor : întâmplarea sau zeii ? ce ne ascunde discul întunecat al lunii și ce ni-l arată din nou ? de unde vine armonia atâtor lucruri nearmonice ?³⁾ Cine are dreptate : Empedocle⁴⁾ sau geniul lui Stertinius ?⁵⁾

De te hrănești cu pește, sau cu praz și ceapă : e treaba ta ! Primește însă bine pe Pompeius Grosphus,⁶⁾ și ajută-l bucuros, de-ți cere ceva : n'o să-ți ceară de cât ce se cuvine. E atât de ușor să-ți faci prieteni din oameni cum se cade, când sunt la vreo strâmtorare ! Și ca să nu duci lipsa știrilor în privința treburilor publice,

2) Filozoful materialist din Abdera ; ca să se poată ocupa mai liber cu filozofia, și-a scos ochii și și-a părăsit averea și ogoarele.

3) Toate aceste teorii de fizică generală erau privite de Romani ca expresia cea mai înaltă a filozofiei.

4) Empedocle, filozof din Agrigent, care explica lumea prin principiul atracției și al respingerii.

5) Filozof stoic, de care Horațiu și-a bătut joc.

6) Lui Grosphus i-a dedicat Horațiu oda 16 din cartea II.

voi adăoga : Vitejia lui Agrippa a doborât pe Cantabri ;⁷⁾ cea a lui Tiberiu pe Armeni ; în genunchi, Phraates⁸⁾ a primit legea și poruncile Impăratului și Belșugul de aur își revarsă roadele peste Italia din cornu-i plin.

7) Popor din Spania ; zdrobit de Agrippa la 19 a. Chr.

8) Regele Parților.

SCRISOAREA XIII.

Lui Vinius Asella

Scrisoare fictivă ce însoțește volumul de poezii trimis
lui August. Horațiu era în Sabina și August la Roma.

După cum ți-am mai spus și pe'ndelete la plecare,
Vinius, prezintă-i lui August volumele mele sigilate:
de-i sănătos, de-i voios, și, mai ales, de ți le cere. Nu
greși prin prea mult zel și nu dăuna cărței printr'o
stăruință ne la locul ei. De-ți pare prea grea povara
manuscriselor mele, arunc-o mai degrabă de cât s'o
prezinți stângaciu cui te-am rugat; nu-ți fă de răs po-
recla părintească de *Asina*¹⁾ ca să nu ajungi de pomină.
Ia-o voinicește peste dealuri, peste râuri și peste vi-
roage; când vei ajunge la capătul ostnelilor, adu-ți a-
minte să nu-mi duci cartea subsuoară, cum își duce țara-
nul mielul, sau bețiva de Pyrria²⁾ ghemul de lână fu-

1) Adică de măgar; trebuie să ducă deci conștiincios povara.

2) Sclavă dintr'o piesă a lui Titinius; beată fiind, își ascun-
dea rău un ghem furat.

rată, sau musafirul sărac sandalele și pălăria. Și, mai ales, nu povesti tuturor că ai nădușit, ducând versuri ce o să desfate o clipă ochii și urechile Impăratului! Ori cât de mult te-ar ruga cineva, vezi-ți de drum. Și, acum, du-te sănătos; bagă de seamă să nu te poticnești și să nu strici ce ți-am încredințat. ³⁾

---

3) Tonul scrisorii face aluzie la un măgar ce duce o sarcină.

SCRISOAREA XIV.

Vechilului

Scrisoare tot fictivă.

Vechile al pădurilor și al moșioarei, în sânul căreia mă regăsesc pe mine însumi, dar pe care tu o disprețuiești, deși-i locuită de cinci familii și trimite de obicei la Varia¹⁾ cinci capi de familie: — să cercetăm de-mi smulg eu mai bine spinii din suflet de cât îi smulgi tu din ogoare, și de prețulesc eu mai mult de cât moșia.

Deși din prietenie pentru Lamia,²⁾ mâhnit din pricina fratelui său pe a cărui moarte o jelește, sunt silit să stau la Roma — rûpând toate zăgazurile ce-mi stau în drum, gândul și sufletul îmi zboară, totuși, la tine. Eu cred că fericirea e la țară, tu, că-i la oraș; pismuind soarta altuia, și-o urăști pe a ta; amândoi nu suntem în toată

---

1) Varia, municipiu de care depindea moșioara lui Horațiu.

2) L. Aelius Lamia (cf. Ode I, 26).

firea, că ne legăm de locuri nevinovate : vina e în noi ; nu putem fugi de noi înșine. Pe când erai sclav la oraș, râvneai după viața de la țară ; la țară, tânjești acum după oraș, după circ și băi. Știi cât de statornic sunt în gusturile mele, și cât mă mânănește, când afurisitele de treburi mă poartă pe la Roma. N'avem aceleași gusturi, — de aici și deosebirea dintre noi : ce ți se pare ție pustiu și neprimitor, celui ce simte ca mine i se pare plăcut, și nu poate suferi ceea ce tu găsești frumos. Cârciumile murdare și lupanarele, iată ce te face să jinduești după oraș ; și-ți mai pare rău că în acest colțișor de pământ se găsesc mai degrabă piperul și tămâia de cât strugurii ; prin apropiere nu-i nici o cârciumă, unde să poți găsi vin și nici vreă cântăreață din flaut, ca să-ți cânte, pe când tu, topăi amețit. În schimb, trebuie să lucrezi ogoare înțelenite de mult, să îngrijești de boii desjugați și să-i hrănești cu ierburi cosite. De plouă, altă belea pe lenea ta : trebuie să ferești șuvoiul cu diguri să nu se reverse peste pașiștele înșorite.

Iată ce ne tulbură înțelegerea. Odinioară îmi plăcea să mă îmbrac bine și să-mi parfumez părul ; știi ca începeam de la amiază să beau Falern ; acum îmi place masa la repezeală și să mă oțihnesc în iarbă lângă un izvor. Nu mi-e rușine că am petrecut ; mi-ar fi însă rușine să nu-i fi pus capăt petrecerii. Aici, la țară, nimeni nu se uită pieziș la fericirea mea ; nimeni n'o înveninează în ascuns mușcând o din pismă. Vecinii zâmbesc când mă văd răsturnând brazdele și pietrele. Tu ai voi să-ți jeli tainul zilnic cu ceilalți sclavi la Roma ; râvnești să fii printre dâșii : în timp ce șiretul meu de rânduș te pismuește că ai pe mână le nnele, turma și grădina !

Greoiul bou vrea să aibă șea; calul dorește să are,
Cred că e mai bine ca fiecare să se țină, voios, de
meșteșugul lui.

SCRISOAREA XV.

Lui C. Numonius Vala

Data probabilă 23 a. Chr.

Cum e, scumpe Vala,¹⁾ iarna la Velia²⁾?, cum e vremea la Salern³⁾?, ce fel de oameni sunt pe acolo și cum e drumul?

Căci Antonius Musa⁴⁾ susține că n'am nevoie de apele dela Baiae⁵⁾; de altfel, m'a și certat cu ele, punându-mă să iau dușuri reci în mijlocul iernii. Baiae se plânge că toată lumea a început să-i părăsească păduricile de mirt și apele sulfuroase atât de bune la boalele de nervi; ea-i mânioasă pe toți bolnavii ce se caută de durere de

1) Necunoscut.

2) Colonie ionică în sudul Italiei.

3) Salern, oraș din Campania.

4) Doctor celebru; a scăpat pe August, rău bolnav, cu hidroterapie rece. De aceia ieșise la modă băile reci.

5) Baiae, stațiune de vară.

cap și de piept la izvoarele Clusiuului⁶⁾ și se duc la Gabii⁷⁾ sau în împrejurimile lor atât de reci. Trebuie să ne schimbăm, vai! locul și să împingem calul dincolo de hanurile cunoscute,

— „Încotro apuci? Nu mă duc nici la Cumae, nici la Baiae“, o să zică mânios călărețul, trăgând de hățul stâng; căci urechea calului e în frâul gurii.

Care din aceste două orașele are mai din belșug grâu? Beți apă de ploae, sau din izvoare de apă proaspătă? Nu te mai întreb de vinurile locului; la mine, la țară, mă mulțumesc cu orice vin; când mă scobor însă la mare, caut un vin bun și vechiu, ca să-mi alunge grijile și să-mi verse o dulce înviorare în vine și în suflet și să-mi facă chef de vorbă. În care din aceste două ținuturi sunt mai mulți iepuri sau mistreți?, în ce mare sunt mai mulți pești sau arici, — ca să mă întorc acasă gras ca un Feacian.⁸⁾ Scrie-mi-le toate pe șart și te voi crede pe cuvânt.

După ce și-a mâncat moștenirea rămasă dela mamăsa și dela tată-său, Maenius a ajuns măscăriciu, fără iesle statornice, ci rătăcind ici și colo. Când era nemâncat, nu mai făcea deosebire între prieteni și dușmani: pe toți îi improșca, fără milă, cu ocări; era spaima și biciul pieței; în lacomu-i pantece vâra tot ce găsia. Când nu putea stoarce nimic sau prea puțin dela cei ce-i sprijineau vițitul sau dela cei ce se temeau de dânsul, mânca farfurii întregi de mațe

6) Clusium (Chiusi) în munții Etruriei.

7) Gabii, tot acolo.

8) Feacienii, supușii proșperi ai regelui Alcinous, din *Odisea*.

și de carne stricată de miel, de s'ar fi săturat și tref urși. Ca și censorul Bestius⁹⁾, spunea el atunci, că pân-tecele risipitorilor ar trebui înfierat cu fierul roș. De-î cădea însă în ghiară o pradă mai bună, nu se mai ale-gea nici praful din ea.

— „Pe Hercule, declara el, nu mă mir de cei ce-și pierd averea pe mâncare: ce-l mai bun pe lume decât o potârniche, o prepeliță grasă sau decât o burtă de scroafă ?“

Și eu sunt ca Maenus ; la nevoie, mă mulțumesc cu o viață tihnită și cumpătată, resemnându-mă cu sărăcia când mi se întâmplă însă să fiu la o masă bogată, tot eu zic că numai voi știți să trăiți cuminte și bine, vo ce v'ați cumpărat moșii roditoare !

---

9) Vreun risipitor, care, după ce s'a corectat, cerea pedepse aspre împotriva mîncăcioșilor.

SCRISOAREA XVI.

Lui Quinctius.

Nici un indiciu cronologic.

Ca să nu mă întreb, bunule Quinctius, dacă moșia mea e bogată în ogoare sau în masline, în grădini cu pometuri, sau în pășune sau în ulmi înconjurați de viță, — am să ți-o zugrăvesc, amănunțit, în forma și așezarea ei.

E închisă între niște coline ce s'ar îmbina, de n'ar fi despărțite de o vale umbroasă; când răsare soarele, o privește din dreapta; când apune, îi încălzește partea stângă. Clima e minunată. Prin măcăciunișuri cresc coar-nele roșii și prunele; stejarii dau din belșug ghindă turmei, iar mie umbră; ai crede că s'a mutat aici Tarentul cu verdeața lui.¹⁾ Mai e și un izvor ce și-a dat numele unui pârâu, mai rece și mai limpede decât Hebru.²⁾ ce udă Tracia; apa lui e bună la dureri de cap

---

1) Port sudic, iubit de Horațiu.

2) Marița de azi.

și pentru stomac. Iată dulcele adăpost, cu adevărat plăcut, ce-mi dă sănătatea în luna lui Septembrie.

Tu, prietene, ești fericit, de ții să fii așa cum se aude. Întreaga Romă te crede demult fericit: mă tem însă să nu te bizui mai mult pe părerea altora, decât pe înțelepciune și pe virtute; când ți se spune că ești sănătos și că arăți bine, mă tem să nu-ți ascunzi frigurile în vremea mesei, până ce încep să-ți tremure și degetele unse de mâncare. Dintr'o rușine rău înțeleasă, proștii își ascund rănile în loc să le îngrijească.

De te-ar lăuda cineva pentru răsboaale, pe care le-ai purtat pe mare și pe uscat, și ți-ar gădila urechile cu astfel de cuvinte: „Jupiter ce veghiază asupra ta și a Romei, să ne lase în îndoială, dacă fericirea poporului ți-i mai scumpă ție decât îi e lui fericirea ta!“³⁾— ai recunoaște, negreșit, în ele laudele cuvenite lui August. Când îngădui însă să ți se zică înțelept și om desăvârșit, spune-mi: te recunoști tu sub aceste laude? Îmi place și mie, ca și ție, să fiu numit înțelept și om cuminte; poporul, ce-ți dă azi astfel de laude, o să ți le ia însă îndărăt mâine, de va voi, după cum tot el ia fascele consulare dela cel căruia i le-a dat fără să le merite.— „Dă-mi-le îndărăt, spune el, sunt ale mele“. I le dau și mă retrag plouat. De-mi va spune însă că sunt un hoț, un om fără rușine, c'am găduit pe tată-meu, — mă voi simți eu atins de aceste ocări mincinoase, sau voi îngălbeni? Laudele ca și insultele neadevărate nu pot face plăcere sau nu pot speria decât pe stricat și mincinos. Care este deci omul bun? Este oare cel ce respectă hotă-

3) Versuri de Varius în cinstea lui August.

rile Senatului și legile țării; este oare cel prin a cărui sentință se judecă multe și mari procese? și a cărui garanție și mărturie sunt precumpănitoare în toate chestiunile? Toți cei din casă și vecinii știu însă că acest om are un suflet josnic, îmbrăcat în aparențe înșelătoare. De mi-ar spune sclavul meu:

— „N'am furat, nici n'am fugit“, i-aș răspunde:

— „O să-ți ai răsplata: n'o să fii bătut cu trăgătoarea“.

— „Nici n'am ucis pe nimeni“.

— „N'o să te mănânce ciorile pe cruce“.

— „Sunt om cinstit și de ispravă“, — atunci eu tăgăduesc și protestez: și lupul șiret se ferește de gropi și uliul de lațurile întinse și peștele de nada ascunsă. Oamenilor cinstiți nu le place vițitul de dragul virtuții; tu nu faci însă rău numai de frica pedepsei; de ai trage nădejde că n'ai să fii prins, cum le-ai amesteca pe toate de-avalmă! De furi dintr'o mie de banițe de bob numai una, paguba-t mai mică, nu însă și crima.

Unul trece drept om cinstit: forul și tribunalul întreg se uită la dânsul, de ori câte ori sacrifică zeilor un porc sau un bou, strigând cu glas tare: — „*Tată Janus! o Apolon!*“; — mișcând numai din buze, ca să nu fie auzit, el adaugă însă:

— „Scumpă Lavernă,⁴⁾ fă-mă să pot înșela; fă-mă să par drept și virtuos; aruncă un vâl peste păcatele mele, și un nor peste toate vicleniile mele“.

4) Laverna, zeița protectoare a hoților.

Nu văd întru cât e mai bun și mai slobod de cât un sclav, avarul ce se apleacă să ridice un gologan ținut în pământ⁵⁾? A dori înseamnă și a se teme: de te temi, nu ești însă om liber. Ți-ai pierdut armele și ai părăsit postul virtuții, de te trudești și te ostenești să te îmbogățești. De poți să-ți vinzi prinsul de război, nu-l ucide; fă din el un sclav folositor: îți va lucra din greu, îți va păzi turmele sau îți va ara pământul; va călători pe mare după treburi, înfruntând furtunile iernei; va supraveghia aprovizionarea, va căra grânele și proviziile.⁶⁾

Adevăratul om cinstit și cuminte e cel ce va îndrăzni să zică:

— „Penteu, Rege al Tebei,⁷⁾ la ce pedeapsă nevrednică mă vei sili?”

— „Îți voi lua bunurile“.

— „Adică turmele, pământurile, mobilele, banii? Poți să mi-le iai!“

— „Îți voi pune cătușe la mâni și la picioare, sub paza unui crud temnicer.“

— „Numai să vreau și însuși zeul îmi va deslega cătușele“.

5) Copiii, ca să rădă de avari, fixau în pământ un ban.

6) Omul lacom e ca prizonierul pe care nu-l ucizi, dar îl pui la munci grele.

7) Scenă din *Bacantele* lui Euripide. Dionisios apărură în fața lui Penteu sub forma unui preot; Penteu îi făcu fel de fel de amenințări; Dionisios răspunse că poate să-l pună la orice cazne căci îl va scăpa zeul.

Cred că a vrut să spună: „Voi muri!“ 8) Moartea e sfârșitul tuturor lucrurilor.

---

8) Aici „zeul“ e moartea, pe care înțeleptul și-o poate da când vrea. În piesa lui Euripide era Bacus.

SCRISOAREA XVII

Lui Scaeva

Nici un indiciu cronologic.

Deși n'ai nevoie de sfaturi ca să știi cum să te porți cu cei mari, ascultă părerea unui prieten, — care, la rândul lui, mai are nevoie să învețe. Sunt ca un orb ce ar voi să arate altuia drumul. Vezi totuși de nu găsești ceva în vorbele mele, care ar putea să-ți fie de folos.

De-ți place să te lenevești, să dormi până'n ziuă, de nu-ți place praful, sgomotul roților și cârciumile, te sfătuiesc să te duci la Ferentinum¹⁾; nu-s fericiți numai bogații și nu-i o nefericire să trăești și să mori neștiut de nimeni. De vrei însă să-ți ajuți pe ai tăi și să-ți faci singur drum în viață, pune-te bine cu bogații. — „De s'ar fi mulțumit numai cu legume, Aristipp n'ar fi avut legături-cu regii²⁾).

1) Oraș din munții Etruriei.

2) Cuvintele lui Diogene. Aristipp stătea la masa regelui Dionis din Siracusa.

— „De ar fi știut să trăiască cu regii, Diogene, care mă critică, nu s'ar mai mulțumi numai cu legumele“.

Spune-mi de partea cui crezi că-i dreptatea ; sau, ca mai tânăr, ascultă-mă pe mine pentru ce e mai bună părerea lui Aristipp.

Iată cum răspundea el mușcăturii filozofului cinic : — „Eu îmi sunt propriul meu măscărici ; tu ești măscăcăriul poporului ; rolul meu e mult mai frumos și mai demn. Am venit la curte, ca să mă preumblu, să fiu purtat în trăsură, și să mă hrănească un rege. Tu cerșești orice, umilindu-te față de cel ce-ți dă, deși crezi că n'ai nevoie de nimeni.“

Aristipp se mulțumia cu orice împrejurare, cu orice situație și cu orice avere ; chiar când râvnia mai mult, se împăca totuși cu ceea ce avea. M'ași mira însă, de ar putea face față unei altfel de vieți, cinicul îmbrăcat în sdrențele virtuții. Cel dintâi n'are nevoie de o haina de purpură ; îmbrăcat ori cum, se va arăta prin locurile cele mai umblate, deopotrivă de demn, de-i îmbrăcat bine sau rău ; celalt va fugi dinaintea unei halamide de Milet, ca de un câne turbat sau de un șarpe ; va muri de frig de nu-i vei da sdrențele ; dă-i-le îndărăt și lasă-l să dospească în prostia lui !

A conduce treburile publice, și a aduce la Roma prizonieri dușmani, înseamnă să te ridici până la tronul lui Jupiter, și să te înalți până'n slavă ; nu-i o glorie mică să fii pe placul acestor oameni ! Nu ori cui e îngăduit să ajungă la Corint.³⁾ — Unul nu s'a mișcat din

3) Traducerea unui proverb grec.

loc, crezând că n'o să ajungă la țel; — prea bine! Cel ce a ajuns, nu s'a purtat însă mai bărbătește?

Aici și nu aiurea e nodul discuției: unuia i se pare povara prea grea față de slabele lui puteri; altul o înșfacă și-o duce. Sau virtutea e o vorbă goală sau gloria și răsplata se cuvin omului întreprinzător.

Nu vorbi de sărăcia ta în fața bogaților; tăcând, câștigi mai mult decât cerându-le: e o deosebire între în a primi cu sfiiciune și în a smulge cu obrăznicie. Aici este însă punctul principal, aici-i miezul chestiunii. — „Soră-mea n'are zestre, mama-i săracă; nu pot să-mi vând moșioara, și nici nu pot trăi din venitul ei“.

De spui astfel, e ca și cum ai striga:

— „Dați-mi să mănânc!“.

Un altul se îndeasă și el:

— „Dă-mi și mie o felie!“

De ar putea corbul mânca tăcând, ar avea o porție mai mare și n'ar mai trezi pofta pismașilor.⁴⁾

De te duci ca tovarăș de drum la Brundisium sau la plăcutul Sorrento, nu te plânde de grijile drumului, de înțepăturile frigului, de ploi, sau nu te boci că ți s'a spart cufărul și ți s'a furat punga; altfel, o să aduci aminte de șireteniile femeii ușoare, care se plânde, când că i s'a pierit un lăntușor, când o brățară, de nu mai dai în curând nici o crezare chiar pagubelor și durerilor ei adevărate. De te-ai păcălit odată nu-ți mai dai osteneala să ridici din uliță pe cel ce și-a rupt cu adevărat piciorul. Poate să plângă, poate să se jure pe sfântul nume al lui Osiris:

4) Aluzie la fabula *Vulpea și Corbul*.

5) Osiris, zeu egiptean. Șarlatanii erau mai ales din Orient.

— „Credeți-mă, nu glumesc ; hainilor, ridicați-mă că m'am stălcit“ !

— „Păcaleşte pe altul!“ îi vor răspunde cei din prejur !

SCRISOAREA XVIII.

Lui Lollius

Data e după 20 a. Chr.

De te cunosc bine, iubite Lollius, firea ta sinceră te va împiedica să-te scobori de la prietenie la lingușire. Pe cât se deosibește o matronă de o femeie ușoară, pe atât se deosibește un prieten de un viclean lingușitor. Există însă un cusur protivnic acestuia, dar aproape și mai mare: bătăria și sinceritatea necioplită. Pentru că se tund până la piele și nu se spală pe dinți, unii se cred reprezentanții independenței de caracter și ai adevăratei virtuți.¹⁾ Virtutea e între aceste două cusururi; e deopotrivă depărtată de amândouă.

Grăbit mai mult de cât se cade ca să se ploconească patronului, lingușitorul de pe patul din fund²⁾ tremură în

1) Filozofii stoici și clinici.

2) Paraziții ședeau de obicei la masă pe patul din fund, cu patronul.

fața celei mai mici mișcări a lui ; îi repetă cuvintele și i se pare însemnat ori ce ar fi spus, ca un copil ce-și recită lecția înaintea unui dascăl sever sau ca un actor ce joacă un rol mărunț. Celalt³⁾ e gata de luptă pentru ori ce nimic ; înarmat, se războește pentru toate fleacurile :

— „De cât să nu mă crezi pe cuvânt și să nu pot spune pe șleau celace socot, mai bine renunț la o nouă viață de mi s'ar da ca răsplată“...

Și despre ce se discută oare?... dacă Docilis e mai priceput de cât Castor⁴⁾... sau de-i mai bine să iei pe calea Minucia sau pe calea Appia, când te duci la Brindisi !

Cel ce-și toacă averea în legături de dragoste sau în jocuri de noroc ; fălosul ce se îmbracă și se dăchesește mai mult de cât îi îngăduie mijloacele ; avarul, pe care setea de bani îl chinuește ; cel ce se rușinează și se îngrijește de sărăcie, — cu toții, nu trezesc de cât ură și silă în prietenul bogat, și adesea de zece ori mai vișios de cât dânșii. De nu-i urăște, el îi dojenește ca o mamă ce vrea ca fata ei să fie mai cuminte și mai virtuoasă de cât dânsa. Și aproape are dreptate, când te spune :

— „Nu te lua la întrecere cu mine: averea îmi îngăduie orice nebunie ; tu ești sărac ; ai nevoie de o viață mai strânsă ; nu te pune cu mine !

De voia să-i facă rău cuiva, Entrapelus⁵⁾ îi dărula haine-

3) Omul necioplit ce vrea să treacă drept sincer.

4) Gladiatori.

5) Pe numele adevărat P. Volumnius, cavaler roman, prieten al lui Antoniu.

bogate. Socoteala nu era rea : odată cu hainele lui frumoase, omul își făcea și planuri și speranțe noi ; dormia în timpul zilei ; punea plăcerea mai pe sus de datorie ; se încurca în dobânzi la bani luați cu împrumut ; și, la urmă, ajungea gladiator sau rândaș la calul unui zarzavagiu !

Nu iscodi nici odată tainele bogatului ; și de ți-le încredințează el, nu le da în vileag nici chiar la beție sau la mânie ; nu-ți lauda gusturile, criticându-le pe ale lui ; nu te pune să faci versuri, când el vrea să meargă la vânătoare. Așa s'a stricat prietenia celor doi frați gemeni, Amfion și Zethus⁶⁾, până ce a âmuțit lira lui Amfion, nefiind pe placul aprigului său frate. Amfion s'a înclinat în fața gustului lui Zethus ; înclină-te și tu în fața dorințelor unui prieten bogat ! Când își scoate la câmp caii încărcăți cu rețelele etolice⁷⁾ și câini, scoală-te și tu iute, ia-ți rămas bun de la Muza nărăvașe, pentru ca să mănânci ca și dânsul mâncarea câștigată în sudoarea frunții. Vânătoarea e îndeletnicirea cea mai iubită a Romanilor ; prin ea câștigi slavă, sănătate și putere, mai ales, că ești atât de voinic de ai întrece un câne din goană, sau un mistreț în putere. Unde mai pui, că nimeni nu umblă cu armele cu mai multă mlădiere ca tine ; știi cum te aplaudă privitorii când te lupți în câmpul lui Marte ! Tânăăr încă, ai înfruntat greutatea armatei în războaiele împotriva Cantabrilor⁸⁾, sub conducerea unui general ce ne-a smuls steagurile din temp-

6) Ambii erau fiii Antiopei cu Jupiter.

7) Rețele de prins mistreți, cum se practica în Etolia.

8) Expediția lui August din 26 — 25.

lele Parților și care desăvârșește acum cucerirea lumii.

Și ca să nu te retragi și să lipsești de la vânătoare, ceiace ar fi de neertat, cu toate că-ți dai osteneala să nu faci nimic care să treacă măsura, te ții de jocuri copilărești pe moșia tatălui tău. Armatele își împart floatele; conduși de tine, sclavii reprezintă lupta de la Actium. Fratele tău e în fruntea armatei dușmane; un lac reprezintă Marea Adriatică; și lupta continuă până ce Biruința încununează pe unul din generali. De crede că-i împărtășește gusturile, la rândul lui, prietenul îți va aproba din toată inima distracțiile.

Să-ți mai dau un sfat, de mai ai nevoie de un sfătuitor; ia seama la ce spui despre fiecare și cui îi spui. Ferește-te de cei ce te iscodesc, căci sunt și vorbăreți; urechile mereu deschise, nu păstrează cu credință taina; odată rostită, vorba sboară fără să se mai întoarcă.

De-l recomanzi pe cine-va, bagă de seamă să nu roșești de păcatele lui. Recomandăm adesea oameni ce n'o merită; de te-ai înșelat cu unul, nu-l apăra mortlș; numai așa o să poți lua partea, temelnic, împotriva calomniilor, a unui om pe care-l cunoști bine și care se bizue pe sprijinul tău; când îl încolțește dintele calomniatorului Theon⁹⁾, nu vezi că o să-ți vie în curând și ție rândul? când casa vecinului arde te privește și pe tine; lăsat în voie, focul de obicei crește în putere.

A cultiva prietenia oamenilor puternici pare plăcut numai celorce nu-i cunosc; cine-i cunoaște fuge de ea. Când plutești în largul mării, bagă de seamă să nu se

9) Calomniator necunoscut.

schimbe vântul și să te aducă îndărăt. Celor triști nu le place veselia ; celor veșeli, tristețea ; harnicilor nu le place lenea ; leneșilor activitatea și hărnicia ; celor ce beau nu le place ca oaspele să refuze paharele oferite, chiar de s'ar jura că se teme că n'o să poată dormi din pricina vinului. Alungă-ți nourii de pe frunte ; sfiiciunea trece adesea drept prefăcătorie și de ești tăcut pari mohorit. Citește în fiecare zi cărțile înțelepților ; ei o să-ți spună cum să trăești liniștit, ca să nu te tulbure și să te urmărească lăcomia pururi nesatisfăcută, frica și năzuința după lucruri puțin folositoare. Ei îți vor spune dacă virtutea e un rod al științii sau un dar al firii ; îți vor arăta ce micșorează grijile și dă mulțumirea sufletului : onorurile, averea sau cărăruia tainică a unei vieți retrase ? Cât despre mine, când mă duc să mă odihnesc pe malurile Digentei¹⁰⁾, pârâul din care se adapă satul înghețat de frig al Mandelei¹¹⁾, știi tu, scumpe prietene, la ce mă gândesc și ce doresc ? Să rămân cu ce am și chiar cu mai puțin ; să trăesc pentru mine, cât mai am de trăit, de mi-o da Dumnezeu zile ; să am pe un an întreg cărțile și hrana ce-mi trebuie și să nu tremur pentru ziua de mâne. Dela Jupiter ajunge să cer ceiace dă și ia : viața și averea ; cât despre înțelepciune, îmi voi dobândi-o eu însumi.

10) Azi Licenza ; curgea pe lângă moșioara lui Horațiu.

11) Azi Bandela.

SCRISOAREA XIX.

Lui Mecena

Una din cele dintâi scrisori ale lui Horațiu.

De ar fi să ne încredem în bătrânul Cratinos¹⁾, învățatule Mecena, versurile celor ce beau numai apă nu pot plăcea multă vreme, nici nu pot dăinui. De când Bacus a rânduit pe poeții cu un grăunte de nebunie printre Satiri și Fauni, neprihănitele Muze au început și ele, de dimineață, să miroase a vin. Cântând vinul, Homer a fost învinuit ca bețiv ; chiar taica Ennius²⁾ nu se punea să cânte războaiele înainte de a fi băut. „Dau Forul și Tribunalul dela Puteal pe seama băutorilor de apă ; nu îngădui oamenilor serioși să cânte³⁾“. După ce am decretat aceasta, poeții s'au și luat la întrecere să bea în timpul nopții, și să duhnească a vin peste zi. Ajunge oare să imiți pe Caton, încruntându-ți mutra, mergând cu pi-

1) Scriitorul comic atenian.

2) Vechiul poet epic roman.

3) E edictul imaginar al unui pretor la intrarea lui în funcție.

cioarele goale sau purtând toga strâmbă, — ca să ai și virtutea și firea lui? Râvnind la elocința lui Timagene⁴⁾, Iarbita a plesnit de gelozie: voia să treacă și dânsul tot atât de bine crescut și elocinte! Un model, ușor de imitat prin cusururi, ne înșală. De ași îngălbeni dintr'odată, imitatorii mei ar bea *cuminul* ce te îngălbenește. Imitatori, turmă de sclavi, de câte ori purtarea voastră mi-a răscolit fierea sau m'a făcut să rid!

Eu, cel dintâi, mi-am pus piciorul liber pe o cărare necunoscută încă și n'am pășit pe urmele altuia; eu, cel dintâi, am arătat Lațului iambii poetului din Paros; am luat dela Arhiloc numai metrul și mișcarea, nu însă și ideile și nici violența cu care a urmărit pe Lycamb⁵⁾; nu-mi smulge-ți frunzele coroanei pentru că m'am ferit să-i schimb măsura și cadența versurilor; și energica Safo și-a rânduit muza după metrica lui Arhiloc; și Alceu a făcut la fel; se deosebește însă prin idei și înălțuirea lor: el nu caută să necinstească pe un socru prin versuri de ocară, și nici nu împletește un laț în jurul gâtului unei logodnice, printr'o poezie murdară⁶⁾. Pe Alceu eu l'am făcut cunoscut Romanilor: nimeni nu-l imitase înaintea mea. Aducând cântece noi, mă bucur c'a ajuns în mâni și sunt citite de ochi atât de distinși.

Vrei să știi pentru ce nerecunoscătorului cititor îi plac

4) Timagene retor alexandrin; un alt retor Codrus, poreclit Iarbita, a murit de apoplexie, pe când voia să rivalizeze cu Timagene, într'o ședință de declamație.

5) Se cunoaște ura cu care a urmărit Arhiloc pe Lycamb, ce nu voise să-i dea fata; tata și fata au trebuit să se sinucidă.

6) Ca Arhiloc.

versurile mele acasă, unde le laudă, și pentru ce le critică de îndată ce a pășit pragul casei? Pentru că eu nu umblu să cumpăr aprobarea nestatornicei gloate, dându-i de mâncare sau împărțindu-i haine vechi. Pentru că nu sunt nici ascultătorul nobililor noștri poeți, nici nu-s răsbunătorul lor; pentru că nu mă scobor în cenaclurile gramaticilor și prin amfiteatre. De aici toate nemulțumirile! De zic:

— „Mi-e rușine să recit versuri nevrednice de un auditor numeros și să dau greutate unor fleacuri“.

— „Glumești, îmi răspund ei, și-ți ții versurile pentru urechile lui Jupiter. Te crezi desăvârșit, și-ți închipui că numai tu urzești miera poeziei.“

Le ași putea răspunde cu glume, dar mă tem să nu mă sfâșie cu unghiile lor ascuțite.

— „Nu-i locul să ne batem“ le zic „cer pace; gluma adesea aduce ceartă și mânie, mânia aduce și ea dușmănie crâncenă, și războiu pe viață și pe moarte“.

SCRISOAREA XX.

Cărți sale

Probabil ultima scrisoare din această carte.

Carte, pari a privi spre statuile lui Vortumnus¹⁾ și Janus, ca să fii expusă în librăria fraților Sosii²⁾, cu foile lustruite cu piatră ponce.

Nu-ți mai plac cheile și sigiliile ce plac sficiunii: gemeni că numai puțini te cunosc și năzuești să fii dată în public, — deși nu te am zămislit cu scopul acesta! Du-te unde râvnești să te duci; odată trimisă, n'o să te mai poți întoarce!

— „Ce am făcut, biata de mine? ce am voit?“ o să spui tu de te-o supăra ceva. Și știi doar cât de repede te închide cititorul plictisit!

1) Zeul schimbării anotimpurilor. Statua era la sudul Forului, nu departe de cartierului afacerilor, *vicus Tuscus*.

2) Librării timpului.

De nu mă orbește mânia pentru ce mi-ai făcut, —
Roma o să te prețuiască, cât timp vei fi nouă încă.

Când vei începe să fii murdărită de mânilor gloatei te vor mânca trândavele molli, sau vei fugi la Utica, sau, strânsă, vei fi trimisă la Ilerda³⁾. Voi râde atunci pentru că nu m'ai ascultat, ca țăranul mânios ce și-a împins într'o prăpastie măgaru-i neascultător. La ce să-ți mai dai osteneala să scapi pe cineva fără voia lui? Te mai poate aștepta și o altă soartă: un bătrân bâlbâit te va lua ca să învețe cu ajutorul tău să citească pe copii din fundul mahalalelor.⁴⁾

Dacă pe-o vreme frumoasă se vor aduna însă în jurul tău mulți curioși, spune-le că, fiu de libert⁵⁾ și cu puțină stare, mi-am întins aripile din cuib: cu cât o să-mi scobori nașterea cu atât o să-mi mărești meritul; spune-le că am plăcut frunțașilor străluciți ai Romei și căpetenilor armatei; arată-mă mic de statură, înalbit de timpuriu, îndrăgostit de soare, iute la mânie și ușor de împăcat. Și de te va întreba cineva și de vârsta mea,

3) Utica în Africa, Ilerda în Spania.

4) Ceia ce s'a întâmplat. Încă din timpul lui Juvenal, operele lui Horațiu a devenit școlare.

5) Despre tatăl său au vorbit în *Satire*, I, 6.

spune-i c'am împlinit 44 de ani când Lollius și-a luat coleg pe Lepidus⁶⁾).

---

6) La 21 a. Chr. Lollius a fost ales cu August care a refuzat. După multe competiții s'a ales Lepidus în locul vacant.

Cartea II

SCRISOAREA I.

I

Lui August

Scrisoare, în care se discută chestiuni literare. Scrisoarea e scrisă probabil cam pe la 13 a. Chr. și, în orice caz, e una din ultimele lucrări ale lui Horațiu.

Când singur duci povera atâtor de multe și de mari treburi, când ocrotești cu armele Italia, o împodobești cu pilda virtuților tale și o înfrânezi prin legi, ași păcătui împotriva binelui obștesc, o Cezar, de-ți-ași răpi timpul cu o scrisoare prea lungă.

Romulus, Bacus, Castor și Pollux au fost trecuți printre zei numai după ce au săvârșit mari fapte; cât au trăit însă pe pământ și printre oameni, purtând crâncene războaie, împărțind ogoare și zidind orașe, au avut durerea să vadă că răsplata nădăjduită nu le răspandea meritelor. Eroul¹⁾ ce a stârpit năprasnica Hidra

---

1) Hercule.

și care, din scrisul soartei a doborât zătatea fiare, a văzut că numai moartea birue pisma.

Strălucirea celui ce ne întrece prin merite ne supără; abia după moarte e prețuită. Numai ție, Cezar, îți aducem încă din viață cinstirea cuvenită; îți înălțăm altare ca să jurăm pe divinitatea ta; mărturisim că nu s'a născut și nici nu se va naște nimeni ca tine.

Drept numai cu tine, când te pune mai presus de toți căpitaniii noștri și ai Grecilor, poporul tău nu judecă și pe ceilalți cu aceeași măsură; el disprețuește și urăște pe cei ce nu ne-au părăsit și nu și-au împlinit încă sorocul timpului; în dragostea lui pentru tot ce e vechiu, el ajunge să creadă că Muzele înseși au dictat pe muntele Alban cele douăsprezece table de legi, făcute de Decemviri, tratatele regilor noștri fie cu Gali, fie cu gravii Sabini, cronicile pontificale și cărțile profeților vechi.

Operele Grecilor sunt cu atât mai bune cu cât sunt mai vechi: de aplicăm scriitorilor romani acelaș principiu, nu mai avem nimic de zis: măslinea nu are sâmbure și nuca nu are coajă²⁾. Am ajuns în culmea desvoltării noastre: pictăm și cântăm și ne luptăm chiar mai bine de cât Grecii ce se ungeau cu untdelemn³⁾!

2) Argumentarea e aceasta: dacă scrierile vechi romane sunt superioare pentru că și scrierile vechi grecești sunt superioare, atunci, fiindcă și nuca și măslinea dau untdelemn, putem afirma că nici măslinea n'are sâmbure, fiindcă nuca nu are, și nuca nu are coajă pentru că măslinea nu are.

3) Un alt argument ridicol: Romanii sunt în culmea puterii lor politice — deci au întrecut pe Grecii și în artă.

Dacă timpul face versurile mai bune cum face și vinul, ași dori să știu câți ani trebuie pentru ca operele noastre să-și capete valoarea. Un poet mort acum o sută de ani trebuie așezat printre poeții vechi și desăvârșiți sau printre cei noi și fără valoare? Ca să înlăturăm orice discuție e nevoie să hotărîm o dată: „Cine a împlinit o sută de ani e scriitor vechiu și bun“. — „Dar de-i lipsește o lună sau mai puțin până la o sută de ani, printre cari scriitorul trebuie rînduit? printre cei vechi și desăvârșiți sau printre cei, pe care oamenii de azi și cei de mâine îi disprețuesc?“ — „De-i mai tânăr cu o lună sau chiar cu un an se poate socoti tot printre cei vechi.“ — Bine. Te am acum în palmă; încetul cu încetul scot câte un an, după cum scoți câte un păr din coada calului, până ce, zdrobit de argumentul grămezii ce se năruie⁴⁾, se va da bătut cel ce se bizue numai pe Faste, întărește meritul după numărul anilor și nu admiră de cât ceia ce a consfințit moartea. Cumintelui, vajnicului Ennius⁵⁾ — un al doilea Homer, după cum îl numesc criticii, puțin îi pasă de ce-i vor deveni făgăduelile și visurile pitagorice⁶⁾; cât despre Naevius⁷⁾ nu e el în toate mânele și nu-l știu toți pe derost, cași cum ar fi scris de curând? întru atât poezia veche e primită ca sfântă!

4) O argumentație a lui Chrysipp: De iai dintr'o grămadă de grâu câte un bob, când încetează să mai fie grămadă?

5) Vechiu poet epic.

6) Criticii sunt așa de siguri de gloria lui Ennius, încât nu mai cercetează ce au devenit toate făgăduelile și visurile pitagorice ale poetului.

7) Naevius, poet epic, mort la 204 a. Chr.

De ori câte ori discutăm asupra meritelor scriitorilor, bătrânul Pacuvius⁸⁾ trece drept cel mai învățat; Accius,⁹⁾ ca cel mai avântat; despre Afranius¹⁰⁾ se spune că toga lui i s'ar fi potrivit lui Menandru; Plautus¹¹⁾ are rezezi-clunea sicilianului Epicharm¹²⁾; Caecilius¹³⁾ se distinge prin nobleță; Terențiu¹⁴⁾ prin meșteșug. Aceștia-s poeții, pe care puternica Romă îi învață pe de rost și, îngrămădită în teatrul ce n'o mai încapă, îi ascultă; pe aceștia îi privește ca pe singurii poeți de la Livius¹⁵⁾ și până în zilele noastre.

Poporul vede uneori drept, alteori se înșeală. Când admiră și laudă însă pe vechii poeți încât nu mai găsește nimic ca să le compare — greșește; când socoate însă că ideile lor sunt uneori prea învechite, mai totdeauna necioplite redade, și adesea fără nerv, atunci judecă drept și cuminte; suntem de aceeaș părere. Să nu crezi că atac și vreau să distrug versurile lui Livius, pe care Orbilius,¹⁶⁾ mă făcea cu nujaua să le învăț, când eram copil; mă minunez totuși că trec drept cloplite și frumoase, și chiar perfecte! De sclipește ici și, colo câte o expresie mai fericită, sau câte

8) Pacuvius, autor de tragedii, născut la 220 a. Chr.

9) Accius, poet tragic, 170—100 a. Chr.

10) L. Afranius, poet comic, ce a imitat pe Menandru.

11) Plautus, marele poet comic, 224-184 a. Chr.

12) Epicharm, poet din veacul V.

13) C. Caecilius Statius, poet comic, mort la 168.

14) Terentius, poet comic, mort la 159 a. Chr.

15) Livius Andronicus, întemeietorul poeziei latine, a reprezentat la 240 prima piesă latină.

16) Orbilius Pupillus a fost profesorul lui Horatiu la Roma.

un vers mai armonios, e nedrept să privim și întregul poem ca desăvârșit.

Când văd că o lucrare nu-i criticată pentru că-i rău sau fără finețe scrisă ci pentru că-i nouă și că, în loc să ni se ceară îngăduință față de scriitorii vechi, ni se cere, dimpotrivă, admirație și proslăvire — atunci mă cuprinde indignarea.

De m'ași îndoi că piesele lui Atta¹⁷⁾ nu prea reușesc pe scena acoperită cu flori, toți bătrânii noștri ar striga că a pierit orice rușine, pentru că am îndrăznit să critic niște piese, pe care le-au jucat pateticul Esop¹⁸⁾ și subtilul Roscius¹⁹⁾. Ei nu prețuiesc de cât ce le-a plăcut lor odată, și cred că-i o rușine să se ia după gustul tinerilor, recunoscând că trebuie să uite la bătrânețe versurile, pe care le-au învățat de copii.

Cel ce laudă *Cântecul Saliar* al lui Numa²⁰⁾, ca să pară că înțelege ceia ce n'a înțeles cum nu înțeleg nici eu, nu admiră atât talentul morților pe cât vrea să lovească în talentul nostru; ne urăște și ne pismuește pe noi și operele noastre. Dacă Grecilor nu le-ar fi plăcut nimic din ce e nou, ca și nouă, ce ar mai fi vechiu acum? ce ar mai avea publicul ca să citească cu lăcomie?

17) I. Quinctius Atta, autor de comedii naționale, mort la 78 a. Chr.

18) Esop, mare actor tragic, ce trăia cam pe la 55 a. Chr.

19) Roscius, actor tragic și comic, mort la 61 a. Chr.

20) Numa a instituit colegiul preoților saliar, însărcinați cu cultul lui Mars Gravidus. Ei cântau niște cântece străvechi, greu de înțeles.

După sfârșirea războaelor, Grecia a început să se gândească și la plăceri și, din pricina prosperității, să lungece la viții: ea s'a îndrăgostit astfel de luptele atleților și de cai; s'a îndrăgit apoi de sculptorii în marmură, în fildeș sau în bronz; nu și-a mai luat ochii de la tablouri; s'a desfătat acum cu cântările din flaut, acum cu poezii tragici. Ca o copiliță ce se joacă sub ochii doicii, sătulă, ea părăsia, rând pe rând, ceia ce dorise cu lăcomie. Iți închipui tu că poți iubi sau urî ceva pe vecie? Iată roadele păcii și ale prosperității!

La Roma multă vreme plăcerea n'a stat de cât în muncă: casele erau deschise din zori; se împărția dreptate clienților; fiecare se gândia cum să-și dea banii cu împrumut la oameni platnici; toți ascultau de cei mai bătrâni; arătau celor mai tineri mijloacele, prin care să și înfrâne patimile ce ruinează. Nestatornic, poporul și-a schimbat apoi firea; el nu mai arde acum de cât de dorința de a scrie; tineri și bătrâni stau la masă, încununați cu frunze de iederă, și dictează versuri. Eu însumi ce spun că nu fac versuri, sunt mai mincinos de cât un Part; mă scol înaintea soarelui, cer pana, hârtia și tăblițele. De nu te pricepi la corăbii, nu te faci cârmaci; de n'ai învățat medicina, nu îndrăznești să dai doctorii bolnavului; doctorii nu fac de cât medicină; meșteșugarii nu fac de cât ceia ce intră în breasla lor; numai noi, învățați sau nepricepuți, facem cu toți versuri.

Această pornire, această ușoară nebunie are totuși și părți bune. Lăcomia nu intră de obicei în firea poezilor; poetului îi plac versurile și n'are altă pasiune; el își râde de orice pagubă, de fuga sclavilor, de focuri; nu se gândește la nici o viclenie împotriva prietenului

sau a unui copil nevrâstnic; se hrănește cu legume și cu pâne de rând. Deși nu-i bun soldat, e totuși folositor țării, de recunoști că oricine, cât de mic, își poate sluji țara.

Poetul desleagă gura fragedă și gângavă încă a copilului; el îi abate urechea de la cuvinte grosolane; prin sfaturi prietenești, îi mlădie apoi sufletul; îl ferește de sălbăticie, pismă și mânie; cântă faptele frumoase; prin pildele trecutului făurește noile generații; mângăie pe sărman și pe bolnav. De la cine ar fi învățat copila nemăritată încă și tinerii neprihăniți să îna țe rugăciuni, de n'ar fi fost poeții? Corul invoacă ajutorul zeilor, și îi simte când sunt prielnici; prin rugăciunile lui meșteșugite aduce apa cerului; abate boalele; alungă amenințarea primejdiilor; dobândește pacea și anul mănos în roade bogate; poezia împacă pe zeii Olimpului și ai infernului.

După strângerea sămănăturilor, harnicii plugari de odinioară, se mulțumiau cu puțin: în zilele de sărbătoare își odihniau trupul și mintea, ce răbdase munca din greu, numai în nădejdea sfârșitului; cu copiii, cu credincioasa lor soție și cu tovarășii de muncă, ei jertfeau o scroafă Pământului; aduceau ca prinos lapte lui Silvan, flori și vin Geniului ce ne amintește de scurttimea vieții. Din acest obicei s'a născut libertatea Fescenină, ce-și ngăduia să arunce ocări țărănești în versuri dialogate ²¹⁾; la început această libertate avea loc în fiecare an spre

21) După Augusti, aceste versuri nu mai erau întrebuințate decât la nunți.

desfătarea tuturor, până ce, dintr'un joc crud, s'a deslănțuit ca un adevărat prăpăd, amenințând fără sfială pe oamenii cei mai de seamă. Cei sfâșiiați de colții în-sângerați ai acestor versuri, au început atunci să se plângă; chiar și cei neatinși încă s'au îngrijorat de soarta obștească: s'a votat, așadar, o lege²²⁾ și o pedeapsă împotriva celor ce batjocoreau lumea în versuri. Poeții și-au schimbat atunci tonul; frica de bătae i-au făcut să scrie cuviincios și să caute să placă numai.

Supusă prin arme, Grecia și-a supus, la rândul-i, năprasnicul biruitor, introducându-și artele în sălbatecul Latium. Astfel a dispărut groaznicul vers saturnin²⁴⁾ și eleganța greacă a izgonit tonul necioplit; poezia noastră a păstrat însă multă vreme și păstrează încă și azi urmele originii sale țărănești: numai târziu și-au îndreptat Romanii privirile spre cărțile grecești; și numai când s'au liniștit, după războaiele punico, au început să cerceteze pe Sofocle, pe Thespis și pe Eschile. S'au încercat chiar să le tălmăcească tragediile; și le-a plăcut, de oarec-s din fire porniți spre lucruri sublime; au simțul tragediei și îndrăsneala îi prinde; din neștiință însă, închipuindu-și că-i rușinos să refaci, se feresc cât pot de orice ștersătură.

Scoțându-și subiectele din viața obișnuită, mulți cred că nu-i nici o greutate să scrii comedii; sarcina come-

22) Legea e din 451 a. Chr.

23) Cucerirea definitivă a Greciei datează dela cucerirea Corintului, 146 a. Chr.

24) Vers care trecea că e din timpul legendar al lui Saturn în Italia.

diei este însă cu atât mai grea, cu cât suntem mai puțin îngăduitori față de ea. Vezi cât de greșit zugrăvește Plaut rolul tânărului îndrăgostit, al tatălui avar, sau al vicelanului negustor de sclavi! Vezi cum nu mai isprăvește cu paraziții mâncăi și cât îi e de deslănătă intriga! Nerăvnind decât la bani, nu i mai pasă de-i cade piesa sau are succes²⁵). Pe cine a gustat din gloria schimbăcioasă a scenei, nepăsarea publicului îl ucide; aprobarea lui îl umple de mândrie: numai de atât e nevoie ca să-l doboare sau să-i învieare sufletul lacom de laude! Mă lipsesc bucuros de teatru, de trebură să slăbesc sau să mă îngraș, după cum mă aplaudă sau mă flueră publicul!

Ceia ce-i sperie adesea pe poeții cei mai îndrăzneți e și faptul că mulțimea, superioară ca număr, dar mai prejos ca merit și situație, nepricepută și proastă, e gata să se încaere când cavalerii sunt de altă părere decât ea; în mijlocul piesei, ea cere lupte cu urșii sau lupte cu pumnii: — distracțiile poporului de rând, Cavalerilor chiar nu le mai place să asculte versuri; preferă desfătarea zadarnică a ochilor.

Timp de patru ceasuri și mai bine trec deci pe scenă escadroane de cavalerie și trupe de infanterie; trec apoi regii învinși, cu mâinile legate la spate, care de luptă, furgoane, căruțe, corăbii; sunt aduse, în sfârșit, statuetele de fildeș luate ca pradă; Corintul cucerit. De ar mai trăi, cum ar mai râde Democrit²⁶), văzând cum cască

25) Poetul își vindea piesa unui impresariu.

26) Democrit era filosoful ce râdea mereu.

gura mulțimea la ciudatul animal, jumătate panteră, jumătate cămilă,²⁶⁾ sau la elefantul alb ! În loc să privească la spectacol, publicul l-ar fi interesat mai mult decât actorul ; cât despre scriitori, ei își scriu piesele pentru urechile unui măgar surd. Ce glas ar mai putea domina sgomotul din teatrele noastre ? Parcă mugește pădurea Garganului²⁷⁾ sau marea toscană : în așa zarvă privesc spectatorii jocurile, obiectele de artă ; cu atâtea aplauze primesc podoabele stăine, cu care e îmbrăcat actorul când intră în scenă.

— „A spus ceva ?“

— „Nu încă“.

— „Ce admiră atunci lumea ?“

— „Lâna togei lui văpsite cu purpură de Tarent, de o culoare atât de violetă“.

Și să nu crezi că s atît de sever cu un gen, în care nu-s în stare să scriu și în care alții izbutesc. Din potrivă, eu îl privesc ca pe un adevărat vraci pe poetul ce știe să mă miște pentru lucruri plăsmuite, mă răscolește, mă potolește, mă umple de o groază inchipuită, și mă duce acum la Teba, acum la Atena.

Arată²⁸⁾ totuși oarecare bunăvoință și celor ce scriu ca să fie citiți și nu vor să rabde obrăznicia spectatorului

26) Girafa.

27) În Apulia.

28) Se adresează lui August.

29) Biblioteca, pe care o înființase August în templul lui Apolon Palatinul.

trufaș; numai așa vei umplea cu cărți biblioteca vrednică de Apolon,²⁹⁾ și vei îmboldi pe poeți ca să pornească și cu mai mult avânt spre verdele Helicon.

Noi, poeții, ce-i dreptul (și nu mă cruț nici pe mine însumi), ne stricăm nouă înșine, când îți aducem cărțile noastre tocmai când ești hărțuit de treburi sau ostenit, când ne supărăm de îndrăznește vreun prieten să ne critice un singur vers; când recitim, fără să fim poftiți, pasajii ce au mai fost citite; când ne plângem că firul cu care sunt țesute operele noastre e atât de subțire, încât cititorii nu-l bagă de seamă; când sperăm că de îndată ce vei afla că scriem versuri, ne vei chema cu bunăvoință lângă tine, ne vei scăpa de nevoi și ne vei sili să scriem.

E bine, totuș, să știm ce poeți îți vor cânta virtutea încercată în timp de pace și de război; — sarcina nu trebuie lăsată pe seama unui poet nevrednic. Alexandru cel mare l-a primit bine pe Cheril³⁰⁾; poetul i-a răsplătit însă cu versuri necioplite, rău făcute, regescul lui dar în „filipi“³¹⁾ de aur. După cum când umbli cu cerneală, rămâne o urmă și o pată, tot așa prin versurile lor slabe poeții strică faptelor celor mai strălucite. Deși a plătit atât de scump niște versuri atât de rele, tot Alexandru a oprit printr'un edict ca nici un pictor, afară de Apelles,³²⁾ să nu-l zugrăvească și nici un sculptor, afară de Lisipp,³³⁾ să nu-i

30) Cherilos, poet mediocru.

31) Monedă macedoneană.

32) Apelles din Cos, mare pictor.

33) Lisipp din Sicion, sculptor.

sape chipul în bronz. Cu toate că era deci atât de priceput în artele plastice, de l-ai fi pus înaintea cărților, și aceste daruri ale Muzelor, ai fi jurat că s'a născut în aerul îmbâcsit al Beoției³⁴).

Virgiliu și Varius,³⁵) poeții tăi favoriți, nu te vor face de ocară că i-ai prețuit ; darurile primite se vor întoarce spre lauda celui ce le-ă dat. Bronzul nu reproduce mai bine chipurile oamenilor decât reproduce opera poetului caracterul și sentimentele lor ; în locul acestor versuri prozaice, aș fi mai mulțumit să-ți cânt faptele, să descriu ținuturile, fluviile, cetățile înălțate pe crestele munților, împărățiile barbarilor și războaiele săvârșite sub auspiciile tale, pe toată fața pământului, templul închis al lui Ianus,³⁶) păzitorul păcei, și Roma, ajunsă sub domnia ta atât de temută de Parți ; iată ce aș face de aș putea cât doresc. Măreției tale nu i se potrivește un cântec neînsemnat și nici Muza mea nu îndrăznește să se încerce într'o operă mai presus de puterile mele. O dragoste stângace, prea zeloasă, obosește, mai ales când se exprimă în versuri ; înveți mai repede și ții minte mai bucuros ceiace stârnește râsul, decât ceiace trezește laudă și respect. Nu pun nici un preț pe un omagiu ce mă face de râs ; nu doresc să mi se expue undeva chipul, într'o caricatură de ceară, nici să fiu cântat în versuri rău făcute ; mă tem să nu roșesc de o laudă

34) Celebră prin prostie.

35) Vanus, poet tragic, prieten al lui Virgiliu.

36) Acest templu se închidea în timpul păcei.

grosolană ; mă tem că, închis într'o cutie cu poetul ce mă laudă, să nu fiu dus la băcanul ce vinde tămâle, miresme, piper și tot ce poți înveli în foile unei cărți proaste.

SCRISOAREA II.

Lui Iulius Florus

Tot acestui Iulius Florus, plecat cu Tiberiu în expediția din Asia, e adresată și scrisoarea III din cartea I.
Data scrisorii e poate 12 a. Chr.

Florus, credinciosule prieten al bunului și slăvitului Tiberiu, de ar voi cineva să-ți vândă un sclav născut la Tibur sau la Gabii și ți-ar vorbi astfel:

— „Uite-te cât e de alb și de frumos din talpă și până'n creștet! Ți-l dau, totuși, pentru opt mii de sesterți. S'a născut și a crescut la mine; ascultă la cel mai mic semn al stăpânului; e instruit în literatură greacă, și priceput la orice: e o argilă moale, din care poți face ce vrei. Mai mult de cât atât: deși n'a învățat muzica, o să te desfate, cântându-ți plăcut la masă. Prea multe făgădueli trezesc neîncredere; când vrea să se desfacă de-o marfă, negustorul și-o laudă mai mult de cât se cuvine. Eu n'am nici un zor: deși sărac, nu datorez nimănui nimic. Nici un vânzător de sclavi nu ți l-ar lăsa însă atât de ieftin, și nici eu nu l'ași lăsa oricui. O singură dată a greșit; a fugit de frica biciului spânzurat pe scară.“

De nu te înspăimântă fuga mărturisită, scoate bani ; negustorul îl va lua, fără grija unei pedepse. L'ai cumpărat deși îi știai cusururile ; legea nu-i cu tine. Tu pornești totuși un proces nedrept împotriva vânzătorului 1).

Eu ți-am spus totuși la plecare că sunt leneș și, când e vorba să-ți scriu, aproape mi se taie mâna ! Ți-am spus'o ca să nu mă dojenești cu asprime, când nu vei primi nici o scrisoare de la mine. Zadarnică mi-a fost vorba, de nesocotești înțelegerea avută. Și, colac peste pupăză, te mai plângi că te-am mințit și nu ți-am trimis odele făgăduite !

Pe când sforăia în timpul nopții, un soldat al lui Lucullus²⁾ și-a pierdut până la lețcaie toți banii strânși cu multă trudă. Infuriat și pe dânsul și pe dușman, se spune că s'a năpustit ca un lup hămesit asupra garnizoanei unui rege dintr'un loc foarte întărit și plin de bogății. Ajungând cunoscut prin această faptă, el fu încărcat cu onoruri; pe deasupra i se mai dădură două zeci de mii de sesterți. Tot cam pe atunci, dorind să mai distrugă încă o cetățue, generalul se puse să-l îndemne pe acelaș soldat cu vorbe ce ar fi însuflețit chiar pe un fricos :

— «Du-te, voinice, unde te chiamă gloria; du-te, învinge și vei culege roadele faptelor tale! Ce stai?»

La aceste cuvinte, isteț deși țaran, soldatul răspunse :

1) Din moment ce vânzătorul declara dinainte cusururile sclavului, nu mai putea fi urmărit judiciar.

2) L. Lucullus, general ce a întreprins a treia expediție împotriva lui Mitridat, la 67 a. Chr.

— „Ducă-se cine și-a pierdut chimirul!“

Am avut cinstea să cresc la Roma; aici am învățat cât a stricat Grecilor mânia lui Achile.³⁾ Buna Atena mi-a mărit apoi cunoștințele; acolo am învățat să deosebesc binele de rău și să caut zdevărul în grădinile lui Academus.⁴⁾ Nenorocirile vremii m-au smuls însă din acest oraș plăcut, și vâltoarele războiului civil m'au aruncat, nepregătit, într'o armată⁵⁾. ce n'a putut înfrunța brațul puternic al lui Cezar August. De îndată ce lupta de la Philippi m'a trimis îndărăt, ca pe o biată pasăre cu aripile tăiate, despoiat de casă și de moșioară, sărăcia m'a îndemnat să fac versuri. Acum însă când am tot ce-mi trebuie, de câtă cucută ași avea nevoie ca să mă vindec, de n'ași fi mai bucuros să dorm de cât să scriu stihuri?

Anii ce se scurg ne răpesc una câte una plăcerile vieții: mi-au luat jocurile, dragostea, ospetele, plăcerea; acum vor să-mi smulgă și poezia. Ce să mă fac? Nu tuturor le plac apoi aceleași lucruri; ție îți plac odele, altuia iambii, altuia satirele lui Bion⁶⁾ cu mușcătoarea lor glumă. Sunteți ca trei oaspeți ce n'au aceleași gusturi și cer mâncăruri foarte deosebite după placul fiecăruia. Ce să le dau? ce să nu le dau? Tu nu vrei ce dorește celalt: ceia ce dorești tu nu-i, desigur, după pofta celorlalți doi.

Crezi tu apoi că pot face versuri la Roma, în mijlocul atâtor griji și osteneli? Unul mă cheamă chezaș;

3) Adică a citit *Iliada*.

4) Grădina în care își făcuse lecțiile Platon.

5) A lui Brutus la Philippi.

6) Satirele după felul lui Bion — filozof de pe la 250 a Chr.

altul mă poștește să-i ascult versurile: cel dintâi locuiește pe Quirinal, ăstalalt la capătul Aventinului; și trebuie să mă duc la amândoi. Vezi că distanțele sunt destul de măricele!

— „Ulițiile sunt libere însă; nu te împiedică deci nimic să te gândești, mergând.»

— „Nu prea! Aici, un antreprenor grăbit se zorește cu măgarii și cu lucrătorii lui; dincolo, o pârghie înalță când o piatră, când o grindă uriașă; un convoi mortuar se încurcă cu niște căruțe grele; pe aici fuge un câne turbat; dincolo, se năpustește asupra ta un porc murdar, — mai rumegă acum în tine versuri armonioase! Ca unor discipoli credincioși ai lui Bacus, iubitorul de somn și de umbră, și poezilor le place pădurea și fug de orașe: și tu vrei ca eu să cânt în sgomotul acesta din timpul zilei și al nopții și să umblu pe strâmta cărare a poeziei! Un om de talent și-a ales ca locuință pustiita Atenă; timp de șapte ani el a studiat acolo îmbătrânind în cărți și în muncă; întorcându-se, el devenise mai tăcut ca o statuie, încât trezia râsul mulțimii; — și în mijlocul atâtor valuri și atâtor furtuni ale vieții din Roma, tu vrei să mă mai încerc să rânduiesc cuvintele care să deștepte cântecul lirei!

Erau la Roma doi frați, unul retor și celălalt jurisconsult; amândoi își aduceau laudele cele mai umflate: unul era Gracchus⁷⁾, celalt Mucius.⁸⁾ Obiceiul acesta bântue oare mai puțin printre lăudăroșii noștri poeți? Eu

7) Cei doi Gracchus erau elocvenți.

8) Mucius, dintr'o familie de jurisconșulți.

fac ode ; vecinul face elegii „capodopere șlefuite de cele nouă Muze». Uită-te mai întâi cu ce măreție și cu ce aer grav, privim de jur împrejur biblioteca sorocită poezilor romani⁹⁾! De ai răgaz, urmează-mă apoi și ascultă de departe ce spune fiecare și cum își împletesc ghirlânzi. Ca adevărați gladiatori încăerați într'o luptă ce nu se sfârșește de cât cu aprinsul luminilor, câte lovituri primim tot atâtea dăm. Rivalul meu a recunoscut, în sfârșit, în mine pe Alceu. El ce-i însă după părerea mea ? Ce ar putea fi dacă nu Callimach ! De nu-i mulțumit, iute îl proclam Mimnermus¹⁰⁾ ; o comparație atât de dorită îl umflă. Mă trudesc mult ca să mulțumesc neamul supărăcios al poezilor, în timp ce și eu scriu, căutând, în genuunchi, aprobarea publicului. Acum însă după ce mi-am încheiat activitatea și mi-am redobândit libertatea, am dreptul să-mi astup urechile la toți cititorii de versuri !

Rădem de cei ce fac versuri rele ; ei sunt însă încântați de ele și se admiră ; de nu-i lauzi, se laudă ei singuri. Cine dorește să facă un poem de valoare, odată cu tăblițele, să-și ia și rolul de judecător nepărtinitor ; să îndrăznească să înlătore toate cuvintele ce-i vor părea puțin limpezi, lipsite de nerv, sau vulgare, ori cât ar fi de grea această operație și ori cât s'ar pune la adăpostul templului Vestei.¹¹⁾ Să scoată însă cu price-

9) Biblioteca lui Apolon Palatinul, construită de August.

10) Poet grec mai vechi, și deci mai clasic.

11) O operă inedită e necunoscută de public ca obiectele sacre din templul Vestei.

perce la lumină unele cuvinte pline de sevă, de multă uitare de popor, acoperite acum de mucegai și vechime-dar întrebuințate de Catonii¹²⁾ și Cethegii¹³⁾ de odinioară; întrebuințeze și cuvintele noi consfințite de obicei. Năvalnic și limpede ca un fluviu cu apă curată, reverse-se și îmbogățească Lațiuul cu bogata lui limbă; înlătore tot ce-i de prisos; șlefuiască cu dibăcie tot ce e prea aspru; înlătore tot ce nu-i frumos! Toți vor crede că scrie jucându-se, deși își va da multă osteneală ca și actorul care dansează acum dansul Satirului, acum pe cel al Ciclopului.

De-mi plac defectele mele sau de nu-mi dau seamă de ele, sunt mai mulțumit să fiu privit ca un scriitor deșuchiat și necioplit, de cât să fiu în toate mințile și să-mi fac inimă rea. La Argos odată unui om de neam i se părea că ascultă actori minunați: venia deci vesel și aplăuda în teatrul gol; de altfel, își împlinia toate celelalte îndatoriri ale vieții după cuviință; era bun vecin, oaspe primitor, soț iubitor; îngăduitor față de sclavi, nu s'ar fi mâniat că i s'a desfăcut ceara unei sticle cu vin; nu se poticnia de pietre și nici nu dădea în fântâni. Ingrijirile rudelor i-au vindecat însă boala, cu ajutorul eleborului. Venindu-și în fire:

— „Prietini, le zise el, nu m'ați scăpat, ci mi-ați smuls bucuria; mi-ați alungat cu sila iluzia ce-mi era atât de plăcută!“

A venit, negreșit, vremea să ne cumințim; părăsind nimicurile, să lăsăm tinerilor plăcerile, bune pentru vâr-

12) Caton censorul.

13) M. Cornelius Cethegus, consul în 204 a. Chr.

sta lor ; să nu mai potrivim cuvintele pe sunetele lirei latine ; să învățăm normele și principiile adevăratei vieți. Iată pentruce, chibzuindu-mă, îmi zic în mine : „De nu ți-ai putea potoli setea cu oricâtă apă ai bea, te-ai arăta la doctori ; când dorești cu atât mai mult cu cât ai agonisit mai mult, de ce nu îndrăznești s'o spui cuiva ? Când niște burueni sau niște rădăcini nu-ți ușurează rana, nu te mai cauți cu ele de nu-ți ajută la nimic. Pentru c'ai auzit¹⁴⁾ numai că de-ți dau zeii avere devii și cuminte, și cu toate că n'ai ajuns mai înțelept de când ești mai bogat, — dai totuși crezare acestor păreri greșite. De ar putea să te facă banul mai înțelept, mai puțin lacom și fricos, nu e așa că ai roși de-ar mai fi pe fața pământului un mai mare sgârcit de cât tine ?

Ești stăpân pe ce ai cumpărat, și ai cântărit ; după oamenii de legi și folosința¹⁵⁾ ne dă stăpânirea anumitor lucruri : ogorul ce te hrănește este al tău ; când vechiul lui Orbius grapă brazdele pentru a-ți aduce ție grâu, te recunoaște, de fapt, pe tine ca stăpân¹⁶⁾. Pe bani el îți dă struguri, pui, ouă și un vas de vin. Pe încetul tu cumperi astfel o moșie de trei sute de mii de sesterți sau poate de mai mult. E vreo deosebire de tră-

14) Părerea mușinii.

15) Erau două feluri de a deveni proprietar : prin cântărire și prin usajul de un an sau doi.

16) E un sofism : Horațiu pretinde că el a devenit proprietarul moșiei lui Orbius, pentru că i-a cumpărat produsele ; încetul cu încetul, suma dată reprezintă valoarea moșiei.

ești din banii plătiți acum cu țârâita sau plătiți odinioară dintr'odată ?¹⁷⁾

Cumpărătorul moșiilor dela Aricia și dela Veia,¹⁸⁾ se hrănește cu legume cumpărate, deși n'o crede, și în timpul frigului nopții își încălzește oala cu lemne cumpărate; el își închipue că e al lui tot locul, până la rândul de ploi ce-l apără de încălecarea vecinilor: ca și cum ar putea fi al cuiva un lucru care, în marginile unui singur ceas, cu voie sau nu, pe bani sau din pricina obștescului sfârșit, își schimbă stăpânul, trecând în mâinile altuia. Nimănui nu-i dată deci folosința veșnică; unui moștenitor îi urmează altul, după cum unui val îi urmează altul; la ce slujesc atunci fermele și hambarele? sau pentru ce să adaugi pădurile Lucaniei la acelea ale Calabriei, dacă nepăsătoare față de bani, moartea seceră pe cei mari ca și pe cei mici?

Sunt mulți cei ce nu au nici pietre prețioase, nici statui de marmoră sau de fildeș, nici statuete etruște, nici tablouri, nici argintărie, nici haine de purpură getulică; unul singur nici nu le dorește: eu!

Uaui din frați pune odihna, jocurile, parfumuriie mai presus de bogatele grădini de palmieri ale lui Herod;¹⁹⁾ cel alt, bogat dar nesățios, se căsnește din zori și până ce'n seară; cu foc și fer, vrea să desțelineze câmpia împădurită!

Pentru ce? Numai Geniul o știe: tovarășul ce veghează asupra stelei noastre, zeul naturii omenești, ce moare odată cu fiecare din noi, și ce-și schimbă cu fiecare înfă-

17) Adică cel ce a cumpărat moșia.

18) Cumpărătorul unei moșii își cumpără, de fapt, hrana ca și cel ce n'are moșie.

19) Herod, regele Iudeei, avea grădini celebre la Iericho.

țișarea ! Eu mă mulțumesc cu ce am ; din mica-mi avere nu iau decât cât îmi trebuie ; nu mă tem de ce-o să zică moștenitorul când n'o găsi mai mult decât am primit și eu. Știu totuși deosebi o viață simplă și voioasă de o viață de risipă, și economia de avariție ; e o deosebire de-ți arunci banii pe fereastră sau îi cheltuești cu socoteală, fără să te trudești să strângi tot mai mult,

Bucură-te de plăcerile clipei ce sboară atât de iute, cum se bucură copiii de vacanțele sărbătorilor Minervei.²⁰⁾

Departa-te de mine groaznica sărăcie ! De merg pe o corabie mare sau într'o barcă, e acelaș lucru : tot eu merg ; de nu-mi bate vântul prielnic în pânzele umflate, cel puțin nu mă bat nici furtunile : de sunt la urma celor dintâi ca putere, talent, frumusețe, virtute, naștere și avere — sunt însă în fruntea celor din urmă.

Nu ești avar : bine ! odată cu acest vițiu, ai scăpat oare și de celelalte ? Nu te roade ambiția deșartă ? frica de moarte, mânia ? Nu crezi tu în descânțece, în minuni, în vrăjitoare, în stafii și în farmecele tesalice ? Vezi tu cu plăcere revenindu-ți ziua de naștere ? îți știi tu ierta prietenii ? Apropierea bătrâneței te face mai bun și mai blând ? Cu un spin mai puțin, când te înțepă atâția, nu poți fi mai ușurat. De nu știi trăi cum trebuie, lasă locul altora ce știu. Destul te-ai răsfățat, destul ai mâncat, destul ai băut ! E vremea să pleci ;

20) Aveau loc la 19 Marte.

altfel, tinerimea pe care o prinde mai bine veselia, o
să te ia în răs și o să te alunge de te vei îmbăta mai
mult de cât ti se șade!”

Arta poetică

Sunt două presupuneri asupra datei *Artei poetice* : unii o cred scrisă în 19-16 a. Chr. ; alții o cred ultima lucrare a lui Horațiu, din 14-8 a. Chr. (anul morței poetului). În cazul întâi, bătrânul Piso e Cn. Calpurnius Piso, care a urmat pe Brutus în Macedonia ; s'a raliat totuși la Imperiu și a devenit consul la 23 a. Chr. ; în al doilea caz, e vorba de L. Calpurnius Piso Frugi, consul la 15 a. Chr. și prefect al Romei.

Arta poetică n'are caracterul unui manual de poetică. În mod general, se poate totuși distinge un plan compus din trei părți : I) Povește generale (1-92) ; II) Despre genuri (93-294) ; III) Sfat-uri poetului cum să se poarte.

Cea mai mare parte a *Artei poetice* tratează despre teatru.

Dacă un pictor ar pune un gât de cal unui cap de om și i-ar adăuga pene felurite, împreunând crâmpetele luate ici și colo, așa ca trupul unei femei frumoase să se sfârșească în coada unui pește urcios, prieten, cred că nu v'ați putea stăpâni râsul în fața acestui tablou!

Asemenea lui ar fi și cartea, ticluită din elemente plâsmuite, adevărate aiureli de om bolnav, în care nici picioarele, nici capul nu fac parte din aceeași figură.

— Pictorilor și poezilor li s'a dat totdeauna libertatea oricărei îndrăsneli.¹⁾

— O știu, și tocmai de aceea o cerem, după cum o dăm și noi; n'o împingem însă până a uni blândețea eu sălbăticia, șerpii cu paserile și mieii cu tigrii.

Unui început pompos și făgăduitor, i se înădește adesea câteva fășii de purpură, ce strălucesc de departe:²⁾ o dumbravă sfântă, altarul Dianei, un pârâu ce aleargă șerpuitor prin niște pajști încântătoare, fluviul Rin sau un curcubeu, — deși nu era vremea de astfel de descriții!

---

1) Obiecțiune ce i se face.

2) E vorba de digresiuni, pentru a da strălucire unei cărți.

Știi zugrăvi un chiparos ; la ce folos, dacă cel ce te-a plătit dorește să-l reprezinți cum scapă înnotând dintr'un naufragiu ! ?³⁾ Ai pornit o amforă : de ce a ieșit din învârtirea roții un ulcior ⁴⁾? În scurt, orice operă trebuie să fie simplă și să aibă o unitate.

Adesea, ne înșală iluzia unei însușiri : trudindu-ne să fim concisi, devenim obscuri ; umblând după eleganță, pierdem vigoarea și avântul ; tinzând spre sublim, ne umflăm ; ferindu-ne prea mult de furtuni, ne târim pe pământ ; dorind să primenim un subiect simplu prin lucruri de efect, zugrăvim un delfin printre copaci și un mistreț printre valuri. De n'avem talent, când voim să fugim de un defect, cădem într'un vițiu. Un meșter de lângăercul lui Aemilius⁵⁾ știe modela în bronz o unghie sau moliciunea părului ; încolo, e rău meșter, deoarece nu poate alcătui un tot.

De aș încerca să scriu ceva, n'aș vrea să fiu ca acest meșter, după cum n'aș vrea să am nasul strâmb, deși s'ar uita lumea la ochii, și părul meu negru.

Scriitori, potriviți-vă subiectul pe măsura puterilor voastre și, înainte de a vă apuca, încercați cât vă țin umerii. De ești deplin stăpân pe subiectul ales, nu-ți va lipsi nici expresia, nici limpezimea compoziției.

Iată în ce stă, de nu mă înșel, meritul și frumusețea

3) *Ex voto* al unui scăpat din naufragiu ; chiparosul, copac funebru, nu se potrivea cu un astfel de tablou.

4) Adică a început cu totul altceva, decât ceia ce a ieșit.

5) O cazarmă de gladiatori.

compoziției; scriitorul nu rostește decât ceiace e necesar; lasă la o parte pe celelalte, amânându-le pentru altă dată; iată ce trebuie să caute și de ce să se ferească oricine s'a pus să scrie o operă.

Iscusit și prevăzător în unirea cuvintelor, te vei exprima bine, de vei înnoi o expresie veche printr'o împerechere nebănută. De-i nevoe să redai prin vorbe noi noțiuni necunoscute încă, poți făuri cuvinte neuzite de vechii noștri Cethegi⁶⁾; fă-o însă cu măsură. Aceste cuvinte de formație nouă vor fi primite de toți, de sunt scoase din grecește și cu dibăcie adaptate. Ceiace s'a îngăduit lui Caecilius și Plaut,⁷⁾ nu-i cu puțință să nu li-se îngădue și lui Virgiliu și Varius⁸⁾. Pentru ce mi s'ar lua în nume de rău de plăsmuesc și eu ceva, când Ennius și Caton⁹⁾ au îmbogățit limba strămoșească, născocind cuvinte noi? E îngăduit și va fi în totdeauna de a pune în circulație un cuvânt ce poartă întipărirea actualității. Când pădurile își schimbă frunzele la sfârșitul fiecărui an, la început cad cele dintâi; tot așa pier și întâia generație de cuvinte, pe când cele mai noi înfloresc și sunt în putere, după legea tinereții.

Suntem sortiți morții, noi și ale noastre: portul săpat în uscat, muncă vrednică de un rege, ce adăpostește corăbiile de vânturi; mlaștina, multă vreme stearpă și

6) Textual: „Cethegii cei îmbrăcați cu *cinctus*“ — o haină ce ținea loc de tunică la vechii Romani. — Cethegii erau o familie ilustră ce păstrase portul național.

7) Vechi poeți comici, ce au luat cuvinte din grecește.

8) Poeți contemporani.

9) Scriitori vechi. — Caton Censorul.

bună pentru vâsle, pe care a brăzdat o acum plugul greu, în cât hrănește orașele vecine ; râul care, schimbându-și cursul dăunător sămănăturilor, a luat acum un drum mai bun ; toate aceste creațiuni ale mânilor omenești vor pieri ; cu atât mai puțin ar putea dăinui frumusețea vie a cuvintelor ! Multe dintre cele ce au dispărut, vor reînvia ; și multe vor dispărea dintre cele ce sunt acum la cinste, de va voi uzul, în puterea căruia este soarta oricărei limbi.

Homer ne-a arătat în ce metru se pot povesti faptele regilor și ale căpitanilor și jalnicele războaie.¹⁰⁾ Elegia s'a exprimat mai întâi în distihuri cu versuri neegale ;¹¹⁾ în acest metru s'a exprimat apoi mulțumirea adusă zeilor pentru împlinirea unei dorinți.¹²⁾ Nu se știe cine a născocit mai întâi distihul elegiac.¹³⁾ Gramaticii discută și acum fără să se înțeleagă.

Mânia a înarmat pe Archiloc¹⁴⁾ cu iambul născocit de dânsul. Comedia și tragedia și-au însușit acest metru bun pentru dialog, de oarece domină sgomotul publicului și e potrivit pentru acțiune. Muza a lăsat în sarcina poeziei lirice să cânte pe zei, și pe feții de zei, pe atletul biruitor și calul ieșit cel dintâi la alergare, plăcerile tinerilor, și libertatea ce li-o dă vinul. Pentru ce

10) În hexametrul.

11) În hexametrul unit cu pentametrul.

12) Adică e metrul inscripțiilor și al dedicațiilor de pe *ex voto* ; în aceasta e originea epigramei.

13) Cea dintâi elegie, pe care o avem e cea a lui Callinos din Efes, 730 a. Chr.

14) Archiloc din Paros, poet dela 715 a. Chr.

aș fi socotit drept poet, când nu pot sau nu știu să păstrez metrul convenit și culoarea fiecărui gen literar ? O rușine rău înțeleasă nu mă poate face să prefer să nu le cunosc decât să mă pun să le învăț.

Un subiect comic nu trebuie tratat în versuri tragice ; tot așa „Cina lui Tieste”¹⁵⁾ s'ar indigna de ar fi povestită în versuri familiare și aproape vrednice de comedie. Fiecare subiect să-și păstreze deci tonul ce i se cuvine.

Uneori și comedia își ridică totuși glasul ; mânios, Chremes¹⁶⁾ dojenește cu gura plină ; și eroul tragic se plânge uneori într'un ton familiar : sârmani și surghiuniți amândoi, Telefus¹⁷⁾ și Peleu¹⁸⁾ nu se mai folosesc de vorbe umflate și lungi de un picior și jumătate, când vor să înduișeze inima spectatorului cu plângerea lor.

Nu-i de ajuns ca un poem să fie frumos ; trebuie să și miște ; trebuie să răpească cu el sufletul ascultătorului. După cum râdem cu cei ce râd, tot așa plângem cu cei ce plâng : de vrei deci să plâng, trebuie să plângi tu mai întâi : numai atunci mă va mișca nenorocirea voastră, o Telefus și Peleu ; de vă veți rosti însă rău rolul sau voi adormi sau voi râde. Unei înfățișări mahnite i se cuvin vorbe triste ; unei înfățișări mânioase, cuvinte de amenințare ; unei înfățișări vesele, vorbe glumețe ; și uneia grave, cuvinte cumpănite. Natura ne mlădie mai

15) Subiect tragic tratat de Varîus.

16) Chremes, personajul din *Heantontimorumenos*, comedia lui Terențiu. Dojenește pe fiul său Clitifon.

17) Telefus vine la Agamemnon ca cerșetor. Nenorocirile lui au fost tratate de mulți scriitori tragici.

18) Peleu e tatăl lui Achile ; viața lui e plină de nenorociri.

întâi pentru orice împrejurare ;¹⁹⁾ ne face să ne bucurăm, ne împinge la crime, sau ne dăboară la pământ sub greutatea durerii şi ne chinue ; sentimentele sunt talmăcite apoi cu ajutorul limbii. Când vorbele nu se potrivesc cu situaţia vorbitorului, cavalerii şi poporul vor izbucni în râs. E o mare deosebire de vorbeşte un zeu sau un erou, un bătrân, un tânăr în floarea vârstei, o puternică matronă sau o harnică doică, un negustor ce merge peste mări şi ţări, sau un mic moşier, un Colchidian sau un Asirian, un om născut pe malul Tibrului sau unul născut la Argos !

Scriitorule, ori urmează tradiţia²⁰⁾, ori plasmueşte caractere ce se susţin. De reprezinţi pe gloriosul Achile, să fie harnic, mânios, neînduplecat, aprig, să nu vrea să asculte de dreptate, disputând totul prin arme ; Medea să fie trufaşă şi nebiruită ; Ino plângătoare ;²¹⁾ Ixion²²⁾ viclean ; Io²³⁾ rătăcitoare ; Oreste trist. De vrei să pui pe scenă un subiect plăsmuit şi îndrăzneşti să crezi un personagiu nou, să fie până la urmă cum a por-

19) E teoria lui Epicur. Natura dispune mai întâi atomii sufletului în conformitate cu situaţia ; sentimentul e deci aspectul sufletului sub reacţiunea faptelor exterioare.

20) Adică ia personajii, al căror caracter e dat de legendă.

21) Ino e femeia lui Atamas. Acesta întorcându-se nebun dela o vânătoare, şi a ucis un copil şi a gonit pe Ino şi pe celalt copil, luând-o drept o leoaică cu puii săi. Ino s'a aruncat în mare.

22) Ixion l-a făcut pe socru-său Dioneu să cadă într'o groapă cu jăratec.

23) Io fusese prefăcută în juncă de geloasa Junonă, înţepată de o streche, fugia mereu.

nit de la început, asemeni lui însuși. E greu să individualizezi sentimentele obștești; ai face deci mai bine să-ți scoți subiectul piesei din Iliada de cât să dai la iveală, tu cel dintâiu, subiecte necunoscute încă.

Iți vei însuși ca al tău un subiect obștesc numai atunci când nu te vei învărti într'un cerc banal și nu te vei trudi să-l reproduci cuvânt cu cuvânt, și când, imitând, nu te vei împotmoli într'un loc, de unde neîncrederea sau economia operei să te împiedice de a ieși.

Nu începe ca un poet ciclic de odinioară²⁴: „Voi cânta soarta lui Priam și vestitul război.“ De făgăduiești atât ce o să mai poți spune la înălțimea unei astfel de făgăduieli? Munții sunt în durerile facerii; când colo, se naște un șoarece ridicul! Cu cât e mai cuminte cel ce nu făgăduiește prostește: *„Cântă-mi, Muză, pe bărbatul care după cucerirea Troei, a cunoscut obiceiurile și orașele multor oameni*²⁵! El nu vrea să scoată fum din foc ci lumina din fum, pentru a da apoi la iveală mari minunății, pe Antifates²⁶) și pe Scyla, pe Caribda și pe Ciclop²⁷)! El nu povestește întoarcerea lui Diomedede, începând de la moartea lui Meleagru²⁸) și războiul

24) Aici încep câteva povești privitoare la epopee. Poezii ciclice sunt acei ce au completat poemele homerice.

25) Inceputul *Odiseei*.

26) Regele Lestrigonilor antropofagi.

27) Toți sunt eroi din *Odisea*.

28) Un poet a tratat legenda lui Diomedede, pornind tocmai de la Meleagru, care era fiul din prima căsătorie a bunicului lui Diomedede.

troian de la oul²⁹⁾, din care au ieșit Gemenii; el aleargă pururi spre desnodământ; târește pe ascultător în mijlocul acțiunii cași cum i-ar fi cunoscută; lasă la o parte tot ce nu mai nădăjduiești să mai poată lustrui; născocește și amestecă adevărul cu plăsmuirea cu atâta dibăcie în cât să nu se mai deosebească începutul de mijloc și mijlocul de sfârșit.

De vrei ascultători care se rămână până la căderea cortinei și până ce actorul zice: „*Acum aplaudați*”³⁰⁾, ascultă ce doresc eu și, împreună cu mine, publicul. Trebuie să observi caracterele fiecărei vârste și să păstrezi prefacerile venite odată cu trecerea anilor. Copilul, care începe să vorbească și își pune pe pământ un pas sigur, caută să se joace cu semenii lui, se mânie dar îi trece repede și se schimbă pe fiecare ceas. Tânărului scăpat, în sfârșit, de sub supraveghere, îi plac caii, câinii, iarba Câmpului lui Marte: el se înmlădie la viții ca și cum ar fi de ceară, se aprinde când îi dai sfaturi, e nepăsător față de tot ce-i folosește, e risipitor, trufaș, pofticios și gata să renunțe la ce i-a plăcut. Schimbându-și gusturile, omul matur se gândește la avere și la prieteni, e robul onorurilor: cată să nu facă ceia ce ar trebui să desfacă apoi. Multe rele îl împresoară pe bătrân; strânge dar nu se atinge nici nu se folosește

29) Cele două ouă ale Ledei; din primul au ieșit Castor și Pollux; din celalt, Clitemnestra și Helena, — cauza războiului Troian.

30) Ultimul actor în scenă pronunța aceste cuvinte sacramentale la sfârșitul piesei.

de ceia ce a strâns; se poartă față de orice cu sfială și răceală, amână, trage nădejde îndepărtată, e dornic de viitor, e greu să te înțelegi cu dânsul, se plânge mereu, laudă vremurile de odinioară ale copilăriei, critică și dojenește pe tineri. Anii aduc cu ei multe foloase, dar și iau nu mai puține. Tânărului să nu-i dai caracterul bătrânului și copilului caracterul omului în floare; caracterele trebuiesc potrivite cu vârsta.

Acțiunea sau se petrece pe scenă sau e numai povestită. Ceia ce vine prin ureche mișcă mai puțin mintea decât lucrurile ce vin prin ochi și pe care le cunoaște spectatorul prin sine însuși; nu pune totuși pe scenă ceia ce e bine să se petreacă în culise, și nu pune sub ochi întâmplările, pe care le poate evoca povestirea: Medea³¹⁾ să nu-și ucidă copiii în fața publicului și nici nelegiuitul Atreu să nu fiearbă măruntae de om în fața lui³²⁾; Procne³³⁾ să nu se prefacă în pasăre și nici Cadmus³⁴⁾ în șarpe. De-mi arăți astfel de lucruri — nici nu-mi plac nici nu-mi vine să-le cred.

Ca să fie cerută de public și reluată, o piesă nu trebuie să aibă nici mai puțin, nici mai mult de cinci acte; zeei să nu ia parte la acțiune decât dacă nodul e vred-

31) Seneca a pus totuși pe Medea să-și săvârșească crima pe scenă.

32) Aluzie la *Tieste* al lui Sofocle.

33) Procne a fost prefăcut în rândunică.

34) Cadmus, fondatorul Tebei, s'a prefăcut în balaur inaripat.

nic de a fi deslăgat prin intervenția lor,³⁵⁾ și nici să nu ia parte la dialog a patra persoană.³⁶⁾

Corul să îndeplinească rolul unui actor, să nu rostească în mijlocul actelor nimic care să nu ajute la desnodământ și să nu se lege bine de piesă; să ocrotească pe cei buni și să-i sfătuiască prietenește: să potolească pe cei mânioși și să iubească pe cei ce se tem să nu greșească; să laude mâncărurile unei mese frugale, dreptatea ocrotitoare, legile, și pacea cu porțile deschise; să păstreze tainele,³⁷⁾ și să roage pe zei ca norocul să vină la cei nefericiți și să se abată dela cei trufași.

Flautul n'a fost totdeauna, ca acum, legat în orichalc și nu s'a luat la întrecere cu trâmbița; el era simplu, cu sunet ascuțit,³⁸⁾ cu găuri puține, bun numai ca să dea tonul și să acompanieze corul, spre a fi auzit până la cele câteva bănci, pe care se așeza un public puțin numeros, cuminte, cumpătat, cucernic și cuviincios. De îndată ce, biruitor, poporul roman a început să-și întindă stăpânirea, să înconjure orașele cu ziduri mai largi, și să se dedea petrecerilor la sărbători, bând chiar în timpul zilei, s'a introdus atunci și o libertate mai mare în melodie și în metru.

La ce gust te puteai aștepta dela un public fără cultură, dela niște țărani scăpați dela muncă, amestecați cu orășeni, dela oameni neciopliți amestecați cu oameni

35) Intervenția unui zeu în acțiune e obicnuită mai ales în Sofocle.

36) În tragediile grecești nu's mai mult de trei persoane pe scenă.

37) Rolul de confident.

38) Patru găuri.

mai subțiri? Cântărețul din flaut a adaugat deci vechei arte o mișcare necuvincioasă; plimbându-se el își târa haina pe scenă; severa liră își înalță astfel tonul: elocința se ridică la o înălțime neobișnuită și pătrunzând adâncul lucrurilor și tainele viitorului, nu se mai deosebește de oracolele dela Delfi.

Poeții tragici ce s'au luat la întrecere pentru a câștiga ca premiu un biet țap,³⁹⁾ au reprezentat apoi goi și pe Satirii câmpenești⁴⁰⁾; au încercat gluma fără să-și piardă din demnitate; prin noutatea plăcută a genului, ei puteau astfel opri pe spectatorul ce se întorcea dela sacrificii, beat și pe două cărări.⁴¹⁾ Satirii trebuie însă prezentați în așa fel glumeți și vorbăreți și trecerea dela serios la glumă să fie în așa fel făcută, în cât zeii sau eroii ce au fost prezentați la început în aur și purpură regală să nu se pogoare la felul trivial de a vorbi al tavernelor întunecoase, sau, de teama banalului, să nu se piardă în nori și în gol. Tragediei nu-i place să se exprime în versuri ușoare; ca și o matronă silită să joace în zi de sărbătoare, ea nu se amestecă decât stânjinită cu Satirii obraznici.

De ași scrie drame satirice, nu m'ași mulțumi numai cu vorbe simple și fără podoabe și nu m'ași sili să mă deo-

39) La serbările Dionisiace, premiul concursului tragic fu un țap (61 Olimpiadă), animal închinat lui Dionisos.

40) Horațiu admite opinia obicinuită că *drama satirică* a ieșit din tragedie. Adevărul e contrariu: tragedia s'a desprins din reprezentațiile în care Satirii aveau principalul rol.

41) Spectatorii veniau de la sacrificiile aduse lui Dionisos. Reprezentația începea prin trei tragedii, urmate de o dramă satirică.

sibesc întru atât de tonul tragediei în cât Davus⁴²⁾ și îndrăzneța Pythias ce a stors, păcălindu-l, un talant dela Simon, — să vorbească la fel cu Silenus, servitorul și păzitorul lui Bacus copil.⁴⁴⁾ Voi scoate astfel expresia poetică dintr'un material cunoscut, în cât ori cine să spere că poate face la fel: să asude însă mult și să se căsnească de ar îndrăsni să se încerce: atâta putere e în înșirarea și legătura cuvintelor și atâta cinste poți câștiga din întrebuițarea unor vorbe scoase din limba obișnuită. Faunii, scoborâți din păduri, să nu glăsuiască niciodată în versuri prea delicate, ca și cum s'ar fi născut prin mahalalele sau chiar în inima orașelor, dar nici să nu rostească cuvinte josnice și rușinoase. Cavalerii, senatorii, oamenii bogați s'ar simți jigniți; și chiar de ar fi pe placul cumpărătorilor de nuci și de năut, ei n'ar putea să-i asculte cu bunăvoință și să-i încunune.

O silabă scurtă urmată de una lungă se numește iamb, un picior iute; din această pricină i s'a zis „iambic” trimetrului cu toate că are șase accente. La început era la fel dela un capăt la celalt; nu de mult însă pentru ca să vină în urechi mai încet și ceva mai grav, a făcut loc în drepturile sale și gravelor spondee; n'a dus însă buna-voință până a le ceda frățeste și locul al doilea și al patrulea. Spondeul apare rar în nobilele trimetre ale lui Accius; versurile lui Ennius aruncate cu atâta

42) Sclav de comedie.

43) Pythias, sclavă bătrânului Simon, dintr'o comedie a lui Căcilius, îi stoarce prin viclenie un talant.

44) Silenus, era în drama satirică ceiace e Davus în comedie; el trebuie să se distingă însă în vorbă de un sclav oarecare.

greutate pe scenă, vădesc sau o operă făcută prea repede sau pot fi invinuite de nepăsare sau de lipsă de artă.

Nu oricine poate vedea dacă un poem e rău ritmat; poezilor romani li s'a dat o îngăduință nemeritată: nu-i însă un cuvânt ca să scriu liber și fără regule; sau chiar de mi-ar băga de seamă oricine cusururile, nu e un cuvânt să mă pun la adăpostul speranței că voi fi iertat! A scăpa de critică nu înseamnă a merita lauda: voi⁴⁵⁾ cercetați zi și noapte modelele grecești. Strămoșii noștri au lăudat și versurile și spiritul lui Plaut; le-au admirat însă cu prea mare îngăduință, ca să nu zic prostete, de știm deosebi un cuvânt grosolan de unul elegant și prinde după ureche, sau pe degete, ritmul exact.

Se spune că Thespis⁴⁶⁾ a născocit genul necunoscut al tragediei și și-a purtat în car piesele, pe care le cântau și jucau actorii murdăriți pe față cu drojdie.⁴⁷⁾ După dânsul, Eschil, născocitorul mășcel⁴⁸⁾ și al mantiei lungi, a înălțat o scenă pe niște bârne groase, a învățat pe actorii să vorbească pompos și să întrebuițeze coturnii.⁴⁹⁾ Nu fără multă glorie, le-a urmat comedia veche; libertatea lu-

45) Frații Pisoni.

46) Thespis e născocitorul tragediei. Prima reprezentație avu loc la 534 a. Chr.

47) Confuzie; carul și drojdia erau la începuturile comediei ce avea loc la culesul viei.

48) Actorii tragici purtau mască.

49) Incălțăminte cu tocuri înalte pentru a da o mai mare aparență actorilor.

necă până la desfrâu și la o violență ce a trebuit încătușată prin legi; legea s'a votat⁵¹⁾ și corui a tăcut rușinos de îndată ce i s'a ridicat dreptul de a face rău.

Poeții noștri n'au lăsat nimic neîncercat; ei nu și-au câștigat o glorie mai mică, cutezând să părăsească urmele Grecilor și să cânte evenimentele naționale, îmbrăcându-și eroii în pretextă sau în togă.⁵²⁾ Lațitul nu s'ar fi ilustrat mai puțin prin limbă decât prin vitejie și strălucirea armelor, dacă poeții n'ar fugi de munca zăbavnică a șlefuirii. Voi, strănepoți ai lui Pompilius,⁵³⁾ nu vă mulțumiți cu un poem ce n'a fost prelucrat în multe zile de muncă și prin multe ștersături, — lustruit ca o marmură lucie. Crezând că talentul prețuește mai mult de cât meșteșugul, Democrit⁵⁴⁾ a isgonit din Helicon pe poeții cumiști; de atunci mulți dintre dânșii nu-și mai dau silința să-și tae unghiile și barba; caută locurile tainice și nu se duc la bae: ești deci poet de nu-ți dai pe mâna bărbierului Licinus capul, pe care nu l'ar însănătoși nici cele trei Anticyre⁵⁵⁾! Ce prostie pe mine

50) Cratinus, cel mai vechi poet comic e aproape contemporan cu Eschil.

51) Un decret dat de cei 30 de tirani (404 a. Chr.) a oprit atacurile personale.

52) *Pretextele* (de la haina *praetexta*) sunt tragediile cu subiecte naționale; *togatele* sunt comediiile cu subiect național.

53) Familia Calpurnia (din care făceau parte Pisonii) își ducea origina la Calpus, fiul regelui Numa Pompilius.

54) Filozof născut la Abdera; născocitorul teoriei atomistice, reluată de Epicur.

55) Anticyra localitate în Focida, producătoare de elebor, leac al nebuniei.

să-mi curăţ fierea⁵⁶⁾ în apropierea fie-cărei primăveri !
 Nimeni n'ar fi făcut versuri mai bine de cât mine ! Că
 așa preţ mă lipsesc totuși ! Prefer să îndeplinesc rolul
 gresiei, care, deși nu tae, ascute ferul⁵⁷⁾; fără să scriu
 eu însumi, voi învăța pe alții arta scrisului, îi voi arăta
 poetului de unde să-și scoată elementele poetice, ce i
 dă sevă și ce-l formează, ce se cuvine și ce nu, unde-l
 duce adevărul și unde greșala.

Dreapta judecată e principiul și izvorul artei scrisului;
 cărțile ce coprink filozofia lui Socrate⁵⁸⁾ te vor lumina în
 privința fondului; de îndată ce le vei stăpâni, cuvintele
 îți vor veni de la sine. Cine știe ce se cuvine patriei și
 ce prietenilor, ce e dragostea de tată, cum trebuie să-ți
 iubești fratele și oaspele, care e datoria senatorului, a
 judecătorului, care e rolul generalului la război, — acela
 va da, negreșit, fie-cărui erou caracterul ce-i se po-
 trivește. Eu te voi mai sfătui să studiezi modelul vieții
 și al moravurilor ca un observator priceput și să scoți
 din ele icoane vii. De-i expresivă pe alocuri și cu ca-
 racterele bine studiate, și, deși nu are grație, vigoare
 sau artă,⁵⁹⁾ o piesă poate plăcea totuși publicului și-l poate
 reține mai bine decât niște versuri lipsite de idei sau
 niște fleacuri sonore.

Grecilor Muza le-a dat talentul și darul elocinței, Gre-
 cilor de nimic mai laconi ca de glorie. Copiii romani
 învață să împartă prin lungi socoteli un as în o sută.

56) Fierea era privită ca principiul nebuniei.

57) Admirabilă definiție a criticei.

58) Cărțile de morală coprink studiul sufletului omenesc.

59) Aluzie la vechile piese latine.

— „Să spuie fiul lui Albinus cât mai rămâne deiei din cinci uncii o uncie? Ai fi putut răspunde până acum!

— »O treime.⁶¹⁾

— „Bine, o să îți poți chivernisi averea. Adaugă o uncie, cât ai?

— „O jumătate de as“.⁶²⁾

De îndată ce le-au copleșit sufletele această rugină și această poftă de câștig, să mai sperăm oare că o să scrie versuri ca să fie unse cu parfum de cedru⁶³⁾ și păstrate într'o cutie de chiparos?

Poeții vor sau să învețe sau să placă sau să spună lucruri plăcute și în acelaș timp folositoare vieții. Ori ce ai spune, fii scurt; numai astfel mintea prinde repede și-ți păstrează credincios vorbele. Tot ce e de prisos se revarsă dintr'o minte prea plină. Ficțiunile plăsmuite pentru plăcerea noastră să fie verosimile; o piesă nu trebuie să ne ceară să credem orice; să nu scoți un copil viu din pânțele ghiftuit al unei Lamii⁶⁴⁾. Bătrânilor nu le plac lucrurile fără miez; cavalerii trec cu dispreț pe lângă piesele serioase; câștigă însă aprobarea tuturor poetul care amestecă folositorul cu plăcutul, desfătând pe cititor și totodată sfătuindu-l. O astfel de carte

60) Sistemul roman e duodecimal. Asul = 12 uncii.

61) O treime de as (triens) adică 4 uncii.

62) 5 uncii + 1 uncie = semis (jumătate de as).

63) Se credea că păstrează mai bine papirusul.

64) Lamiile erau strigoaice ce mâncau copii.

aduce bani fraților Sosii,⁶⁵⁾ trece marea, și prelungeste renumele scriitorului în timpurile viitoare.

Sunt totuși și greșeli, ce trebuiesc iertate; struna nu dă totdeauna sunetul voit de gând și de mână; când îi ceri o notă gravă, ea îți dă o notă ascuțită: nici arcul nu lovește totdeauna unde țintește. Dacă un poem are multe lucruri frumoase, nu mă voi supăra pentru câteva pete scăpate din nebagare de seamă sau de care nu s'a putut scuti firea omenească. Ce învățătură tragem de aici? După cum nu poate fi iertat copistul ce greșește mereu în acelaș loc, ori cât i s'ar atrage atenția; după cum e luat în răs chitaristul ce se poticnește mereu pe aceiaș strună, tot așa și poetul care greșește mereu e pentru mine că acel Cherilus⁶⁶⁾ de care mă mir, zâmbind, când i se întâmplă s'o nimerească de două trei ori, în timp ce mă supăr de ori câte ori i se întâmplă și bunului Homer să adoarmă: e îngăduit totuși să te lași furat de somn într'o operă lungă.

Poezia e ca și pictura. Sunt tablouri ce te impresionează mai mult de le vezi de aproape, altele de le vezi de departe; unora le priește obscuritatea, altora le priește să fie văzute în plină lumină și nu se tem de privirea cercetătoare a judecătorului; unele plac odată, altele de zece o i în șir.

O frate mai mare al Pisonilor, deși ți ai format gustul prin sfatul părintesc, și ești chibzuit și prin tine însuși, adu-ți aminte de ce-ți voi spune: în anumite lucruri se poate îngădui cu dreptate mediocritatea; un om de legi

65) Cunoscuții librari din Roma.

66) Poetul lui Alexandru cel Mare, de care a mai fost vorba.

și un avocat mediocru sunt departe de elocința lui Messalla și de știința lui Cascellius Aulus⁶⁷⁾; ei își au totuși rostul lor: nici oamenii, nici zeii, nici rafturile librariilor nu le îngăduie însă poeților să fie mediocri.

După cum în timpul unui ospăț plăcut, o muzică țipătoare, un parfum greu și macul cu mierea sardinică⁶⁸⁾, supără, fiindcă o masă se poate lipsi de ele; tot așa, făcut pentru a desfăta sufletele, un poem se prăbușește până 'n fund de a lunecat numai puțin din vârf. Cine nu cunoaște jocurile Câmpului lui Marte, stă departe; cel ce nu știe să se joace cu mingea, cu discul sau cu cercul nu se amestecă de teamă ca rândurile dese ale spectatorilor să nu rătăcă cu drept cuvânt de dânsul; cel ce nu se pricepe la versuri îndrăznește totuși să facă versuri! Și pentru ce nu⁶⁹⁾? E liber, nobil, are venitul de cavalier, e om fără pată. Tu să nu zici și să nu faci însă nimic fără voia Minervei⁷⁰⁾.

Și tu ești de părere că trebuie inspirație; când vei scrie un poem, supune-l totuși și urechilor criticului Maecius,⁷¹⁾ ale tatălui tău, a lor mele; să stea apoi închis timp de nouă ani; vei putea astfel șterge ceia ce n'ai publicat; odată slobozită, vorba nu se mai poate însă întoarce îndărăt.

67) Jurisconsult celebru de pe timpul lui Ciceron.

68) Mierea cea mai rea.

69) Obiecție ironică.

70) Adică, fără inspirație.

71) Sp. Maecius Targa, criticul, pe care l'a însărcinat Pompei să aleagă piese cu care să-și inaugureze teatrul. — Aici e întrebuințat generic pentru orice critic bun.

Orfeu tălmăciul sfânt al zeilor, a abătut pe oamenii pădurilor dela măcel și dela mâncarea cărnii de om; din această pricină, se spune că a îmblânzit tigrii și leii cei cruzi; se spune de asemeni, că Amfion, întemeitorul Tebei, mișca pietrele la sunetul lirei și le ducea unde voia cu armonia rugăciunii lui. Înțelepciunea străbunilor a despărțit lucrurile publice de cele private, cele sfinte de cele profane, a oprit împerecherile nelegitime, a statornicit datinile căsătoriei, a clădit orașe, a săpat legile în lemn: de aici a venit cinstea și slava poezilor divini și a cântecelor lor. După dâșii strălucitul Homer și Tirteu⁷³⁾ au oțelit prin versuri sufletele bărbătești în războaie: oracolele erau rostite în versuri, și tot prin versuri s'a arătat dreapta cale a vieții și chipul cum să ademenеști prietenia regilor⁷⁴⁾ și, în sfârșit, s'a născocit reprezentația de teatru, ca o desfătare după o muncă îndelungată. Nu te rușina deci de Muza iscusită a poeziei lirice și nici de cântărețul Apolon.

S'a discutat dacă un bun poem se datorește talentului sau meșteșugului; în ce mă privește, eu nu văd ce poate studiul fără vâna bogată a inspirației, și nici talentul fără cultură: amândouă se ajută și se contopesc. Cine vrea să ajungă ținta dorită la alergări a răbdat multe și s'a pregătit de copil; a asudat și a tremurat de

72) De pildă, legile lui Solon erau în versuri și au fost săpate în lemn.

73) Tirteu e poetul ce a înflăcărat pe Spartani în al doilea război cu Mesenienii (veac VII).

74) Prietenia tiranilor din Siracuza: aluzie la Pindar, Simonide, Teocrit, etc.

frig, s'a ferit de dragoste și de vin; cântărețul din flaut ce vrea să obțină premiul Pythic⁷⁵⁾ a studiat mai întâi, și s'a temut de dascălul lui. — Acum ajunge însă să zici:

— „Fac poezii minunate; cel dela urmă să fie râios! Mi-e rușine să rămân eu și să mărturisesc că nu știu ceiace n'am învățat“⁷⁶⁾

Ca și pristavul ce strânge lumea ca să-i cumpere mărfurile, tot așa și poetul, bogat în moșii sau în bani dați cu dobândă, ademenește pe lingușitori în speranța câștigului; de poate însă oferi o masă bogată, de poate garanta pentr'un sărac fără credit, de-l poate smulge din cătușa unor procese încurcate, mira-m'ași de ar putea deosebi, în mijlocul fericirii lui, pe un prieten adevărat de unul mincinos! De ai dăruit, sau de vrei să-i dăruiești ceva cuiva, nu-l pune în fața versurilor tale în momentul când e voios, căci va striga: „Frumos, așa, minunat!“ Va păli de emoție, va lăcrăma chiar din ochii îngăduitori, va sări în sus, va bate pământul cu piciorul. După cum cei ce's plătiți să plângă la înmormântări spun și fac mai mult decât cei ce jălesc cu adevărat, tot așa lingușitorul e mai emoționat decât cel ce admiră sincer.

Se spune că regii îndeasă cu multe pahare și chi-

75) Jocurile pythice în onoarea lui Apolon învingătorul Pythonului.

76) La jocurile de copii, cel rămas în urmă era declarat „râios“.

nuesc cu vin pe cel, pe care voesc să-l iscodească pentru a vedea de-i vrednic de prietenia lor. De faci versuri nu te lăsa înșelat de sentimentele acoperite în piele de vulpe. De citeai ceva lui Quintilius ⁷⁷⁾ :

— „Indreaptă, rogu-te, aici, spunea el, și aici”.

De răspundeai că nu poți îndrepta, de oarece ai încercat-o de două sau trei ori, el te sfătuia să ștergi totul și să pui versurile turnate rău pe o nicovală nouă. De preferai să-ți aperi greșala decât s'o îndrepti, nu mai spunea nimic ca să nu se ostenească în zadar ; te lăsa să te admiri singur, fără contrazicere, pe tine și pe ale tale. Prietenul cuminte va critica versurile nemeșteșugite, va condamna pe cele greoaie, va însemna cu o linie neagră pasagiile lipsite de eleganță, va suprima podoabele zadarnice, va cere să dai mai multă limpezime celor obscure, va critica cuvintele cu două înțelesuri, și va arăta ce trebuie schimbat. Astfel va deveni un Aristarh ⁷⁸⁾ și nu va spune :

— „Pentru ce să măhnesc un prieten pentru niște fleacuri !”

Aceste fleacuri pot împinge la nenorociri mari pe poetul primit odată rău și luat în bătae de joc.

După cum fugim de râios, de epileptic sau de lunatic, tot așa oamenii cumiși se feresc și se tem să se apropie de poetul nebun ; numai copiii neprevăzători se iau după dânsul și-l urmăresc. În vreme ce-și declamă versurile cu capul pe sus și rătăcește, de va cădea în-

77) Quintilius Varus, critic, prieten al lui Virgiliu.

78) Aristarh, fondatorul criticii homerice (181 — 141 a. Chr.)

tr'un puț sau într'o groapă, ca un păsărar cu gândul numai la mierle,⁷⁹⁾ poate să strige cât îi va plăcea:

— „Ajutor, cetățeni!“.

Nimeni nu se va osteni să-l ridice. De se va osteni totuși cineva să-i vină în ajutor și să-i întindă o funie, îi voi spune:

— „Poate că s'a aruncat de bună voie și nu vrea să fie scăpat“.

Îi voi povesti moartea poetului sicilian. Voind să treacă drept zeu, Empedocle s'a aruncat de bună voie în Etna⁸⁰⁾ aprinsă. Fie și poezilor îngăduit să moară când vor; înseamnă a-l ucide pe cineva, de-l voi scăpa fără voia lui⁸¹⁾. N'a făcut-o numai o singură dată, și de-l vei scoate din fântână, nu va părăsi dorința unei morți glorioase. Nu se știe bine de ce face versuri: și-a pângărit el cenușa părinților, ori a devenit impur atingând locul lovit de trăsnet⁸²⁾? E sigur însă că-i nebun; ca un urs ce și-a rupt grățile cuștei, înverșunat cititor al versurilor sale, el fugărește pe cărturari și pe neștiutori și pe cine l'a înșfacat, îl ține și-l omoară, citindu-i: ca

79) Aluzie probabil la vre-o fabulă.

80) Legenda susține că, voind să treacă drept nemuritor, Empedocle s'a aruncat în Etna ca să moară fără urme. Vulcanul i-a aruncat însă sandala lui de aramă. De fapt, el a murit ca și Pliniu, studiind prea de aproape vulcanul.

81) Tonul e glumeț.

82) Locurile lovite de trăsnet erau rare și se înconjurau cu un puteal.

o lipitoare ce nu cade de pe piele, de cât plină de sânge⁸³).

---

83) Horațiu își sfârșește *Arta poetică* printr'o notă glumeață și satirică, după cum era de altfel și începutul — tocmai pentru a evita un caracter prea didactic.

INDICE

Indicele numelor proprii

A

- Academus, Epist. II, 2.
Accius, Sat. I, 10; Epist. II, 1.
Art. poet.
Achilles, Sat. I, 7, II, 3. Epist.
II, 2. Art. poet.
Aemilius, Art. poet.
Aeneas, Sat. II, 5.
Aeschylus, Art. poet.
Aesopus, Sat. II, 3. Epist. II, 1.
Aetna, Art. poet.
Afranius, Epist. II, 1.
Africa, Sat., II, 3.
Agave, Sat. II, 3.
Agrippa, Sat. II, 3. Epist. I, 6
și 12.
Ajax, Sat. II, 3.
Albinovanus, Epist. I, 8.
Albinus, Art. poet.
Albius, Epist. I, 4; Sat. I, 4.
Albucius, Sat. II, 1 și 2.
Alcaeus, Epist. I, 19; II, 2.
Alcinous, Epist. I, 2.
Alcon, Sat. II, 8.
Allifanus, Sat. II, 8.
Alpinus, Sat. I, 10.
Amphion, Epist. I, 18. Art. poet.
Ancus Marcius, Epist. I, 6.
Antenor, Epist. I, 2.
Anticyra, Sat. II, 3. Art. poet.
Antiphates, Art. poet.
Antonius, Sat. I, 5.
Antonius Musa, Epist. I, 15.
Anxur, Sat. I, 5.
Anytus, Sat. II, 4.
Apella, Sat. I, 5.
Apelles, Epist. II, 1.
Apollo, Sat. I, 9; II, 5; Epist. I,
16; II, 1. Art. poet.
Appia via, Sat. I, 5.
Appius Claudius, Sat. I, 6.
— Forum Appi, Sat. I, 5.
— Via Appi, Epist. I, 6 și 18.
Apulia, Sat. I, 5.
Aquinas, Epist. I, 10.

Arbuscula, Sat. I, 10.
Archilochus, Sat. II, 3. Epist. I, 19; Art. poet.
Arellius, Sat. II, 6.
Aricia, Sat. I, 5.
Aristarchus, Art. poet.
Aristippus, Sat. II, 3; Epist. I, 1, 17, 23.
Aristius Fuscus, Sat. I, 9. Epist. I, 10.
Aristophanes, Sat. I, 4.
Arrius, Sat. II, 3.
Asina, Epist. I, 13.
Atabulus, Sat. I, 5.
Atacinus, Sat. I, 10.
Atreus, Art. poet.
Affa, Epist. II, 1.
Aufidius, Sat. I, 5; II, 4.
Aufidus, Sat. I, 1.
Augustus, Epist. I, 3; 13, 16; II, 2.
Aulis, Sat. II, 3.
Avidienus, Sat. II, 2.

B

Baiae, Epist. I, 1, 15.
Baianus, Sat. II, 4.
Baius, Sat. I, 4.
Balatro, Sat. II, 8.
Balbinus, Sat. I, 3.
Barium, Sat. I, 5.
Barrus, Sat. I, 6^t 7.
Bellona, Sat. II, 3.
Beneventum, Sat. I, 5.
Bestius, Epist. I, 15.
Bibulus, Sat. I, 10.
Birrius, Sat. I, 4.

Bilthus, Sat. I, 7.
Bolanus, Sat. I, 9.
Brundisium, Sat. I, 5. Epist. I, 17, 18.
Brutus, Sat. I, 7.
Bullatius, Epist. I, 11.
Butura, Epist. I, 5.

C

Cadmus, Sat. I, 6; Art. poet.
Caecilius, Epist. II, 1. Art. poet.
Caelius, Sat. I, 4.
Caeres, Epist. I, 6.
Calaber, Epist. I, 7; II, 2.
Callimachus, Epist. I, 2.
Calvus, Sat. I, 10.
Camillus, Epist. I, 1.
Canidia, Sat. I, 8; II, 1, 8.
Cantaber, Epist. I, 12.
Canusium, Sat. I, 5; II, 3.
Capito, Sat. I, 5.
Capitolinus, Sat. I, 4.
Cappadox, Epist. I, 6.
Caprius, Sat. I, 4.
Capua, Epist. I, 11.
Carinae, Epist. I, 7.
Cassius, Sat. I, 10. Epist. I, 4.
Castor, Sat. II, 31; Epist. II.
Catienus, Sat. II, 3.
Catius, Sat. I, 1.
Cato, censorul, Epist. II, 2, Art. poet din Utica, Epist. I, 19.
Catullus, Sat. I, 10.
Caudium, Sat. I, 5.
Celsus, Epist. I, 3, 8.
Cervius, delator, Sat. I, 1, vecinul lui Horatiu, Sat. II, 6.

Chios, Epist. I. 11.
Choerilus, Epist. II. 1. Art. poet.
Chremes, Sat. 10. Art. poet.
Chrysippus, Sat. I. 3. II. 3. Epist. I. 2.
Cibyaticus, Epist. I. 6.
Cicirrus, Sat. I. 5.
Cicuta, Sat. II. 3.
Circe, Epist. I. 2.
Circei, Sat. I. 4.
Clazomene, Sat. I. 7.
Clusinus, Epist. I. 15.
Cocceius Nerva, Sat. I. 5.
Colophon, Epist. I. 11.
Coranus, Sat. II. 5.
Corvinus, Sat. I. 10.
Corycius, Sat. II. 4.
Crantor, Epist. I. 2.
Craterus, Sat. II. 3.
Cratinus, Sat. I. 4. Epist. I. 19.
Crispinus, Sat. I. 1, 3 și 4. II. 7.
Croesus, Epist. I. 11.
Cumae, Epist. I. 15.
Curius, Epist. I. 1.
Curtillus, Sat. II. 8.

D

Dama, Sat. I. 6; II. 5.
Damasippus, Sat. I. 3.
Davus, sclavul lui Horățiu, Sat. II. 7.
Davus, un sclav de comedie, Sat. I. 10. II. 5. Art. poet.
Decius, Sat. I. 6.
Demetrius, Sat. I. 10; Epist. I. 7.

Democritus, Epist. I. 12; II. 1. Art. poet.
Digentia, Epist. I. 18.
Diomedes, Sat. I. 5. 7. Art. poet.
Docilis, Epist. I. 18.
Dossennus, Epist. II. 1.

E

Electra, Sat. II. 3.
Empedocles, Epist. I. 12. Art. poet.
Ennius, Sat. I. 10. Epist. I. 19. II. 1. Art. poet.
Epicharmus, Epist. II. 1.
Epicurus, Epist. I. 4.
Esquiliae, Sat. I. 8; II. 6.
Evander, Sat. I. 3.
Eupolis, Sat. I. 4; II. 3.
Eutrapelus, Epist. I. 18.

F

Fabia, tribul. Epist. I. 6.
Fabius, Sat. I. 1.
Fabricius, Sat. I. 3.
Fannius, Sat. I. 4. 10.
Faunus, Epist. I. 10. Art. poet.
Ferentinum, Epist. I. 17.
Feronia, Sat. I. 5.
Flaccus, Sat. II. 1.
Florus, Epist. I. 3.
Fufidius, Sat. I. 2.
Fundanius, Sat. I. 10; II. 8.
Fundi, Sat. I. 5.
Furius, Sat. II. 5. 1.

G

- Gabii**, Epist. I. 11; II. 1 și 2.
Gallina, Sat. II. 6.
Gallonius, Sat. I. 2.
Gargilius, Epist. I. 6.
Gargonius, Sat. I. 2.
Glaucus, Sat. I. 7.
Glycon, Epist. I. 1.
Gnatia, Sat. I. 5.
Gracchus, Epist. II. 3.
Grosphus, Epist. I. 12.

H

- Hadria**, Epist. I. 18.
Hagna, Sat. I. 3.
Hebrus, Epist. I. 3.
Hecate, Sat. I. 8.
Helicon, Art. poet.
Heliodorus, Sat. I. 5.
Hellas, Sat. II. 3.
Hercules, Sat. I. 6; Epist. 1.
Hermogenes, Sat. I. 3; 4, 10.
Herodes, Epist. II. 2.
Hiberus, Sat. II. 8.
Homerus, Sat. I. 10, Epist. 1.
 19; II. 1. Art. poet.
Horatius, Epist. I. 10.
Hydaspes, Sat. II. 8.
Hymettius, Sat. I. 2.

I

- Iarbita**, Epist. I. 9.
Iccius, Epist. I. 12.

- Ilerda**, Epist. I. 20.
Iliona, Sat. II. 3.
Ino, Art. poet.
Io, Art. poet.
Ilhaca, Sat. II. 5. Epist. I. 7.
Ixion, Art. poet.

J

- Janus**, Sat. II. 3. 6; Epist. I.
 1. 10.
Juno, Sat. I. 3.

L

- Labeo**, Sat. I. 3.
Laberius, Sat. I. 6.
Laelius, Sat. II. 1.
Laevinus, Sat. I. 6.
Lamia, Art. poet.
Laurens, Sat. II. 4.
Laverna, Epist. I. 16.
Lebedus, Epist. I. 12.
Lepidus, Epist. I. 20.
Lepos, Sat. II. 6.
Lesbos, Epist. I. 11.
Libitina, Sat. II. 6, Epist. II. 1.
Libya, Sat. I. 3.
Livius, Epist. II. 1.
Lollius, Epist. I. 20, fiul. Epist.
 I. 2. 18.
Lucania, Sat. II. 1.
Lucilius, Sat. I. 4; 10; II. 1.
Lucrinus, Sat. II. 4.
Lucullus, Epist. I. 6; II. 2.
Lupus, Sat. II. 1.

Lycambes, Epist. I. 19.
 Lynceus, Epist. I. 1.
 Lysippus, Epist. II. 1.

M

Maecenas, Sat. I. 1, 6, 9; II. 3.
 7. Epist. I. 1, 7, 19.
 Maecins, Art. poet.
 Maenius, Sat. I. 3. Epist. I. 15.
 Maia, Sat. II. 6.
 Mamurrae, Sat. I. 5.
 Mandela, Epist. I. 18.
 Marius, Sat. II. 3,
 Marsya, Sat. I. 6.
 Massicus, Sat. II. 4.
 Maximus, Epist. I. 2.
 Meleager, Art. poet.
 Memnon, Sat. I. 10.
 Mena, Epist. I. 7.
 Menander, Sat. II. 3. Epist. II. 1.
 Menelaus, Sat. II. 3.
 Menenius, Sat. I. 3.
 Mercurius, Sat. II. 3.
 Messalla, Sat. I. 6, 10. Art.
 Messius, Sat. I. 5.
 Metella, Sat. II. 3.
 Metellus, Sat. II. 1.
 Miletus, Epist. I. 17.
 Milonius, Sat. II. 6.
 Mimnermus, Epist. I, 6; II, 2.
 Minerva, Sat. II, 2. Art. poet.
 Minturnae, Epist. I, 5.
 Minucia, Epist. I. 18.
 Misenum, Sat. II. 4.
 Molossus, Sat. II, 6.
 Moschus, Epist. I, 5.
 Mucius, Epist. II, 2.

Mulvius, Sat. II, 7.
 Munatius, Epist. I, 3.
 Murena, Sat. I, 5.
 Mutus, Epist. I, 6.
 Mytilene, Epist. I. 11.

N

Naevius, Sat. I, 1; II, 2.
 Nasica, Sat. II, 5.
 Nasidienus, Sat. I, 8.
 Natta, Sat. I, 6.
 Nerius, Sat. II, 3.
 Nestor, Epist. I, 2.
 Nomentanus, Sat. I, 1; II, 8,
 Novius, Sat. I, 3.
 Numicius, Epist. I, 6.

O

Octavius Musa, Sat. I, 10.
 Ofellus, Sat. II, 2.
 Olympia, Epist. I, 1.
 Opimius, Sat. II, 3.
 Oppidius, Sat. II, 3.
 Orbilius, Epist. II, 1.
 Orbius, Epist. II, 2.
 Orestes, Sat. II, 3. Art. poet.
 Orpheus, Art. poet.
 Osci, Sat. I, 5.
 Osiris, Epist. I, 17.

P

Pacideianus, Sat. II, 7.
 Pacuvius, Epist. II, 1.

Pantilius, Sat. I, 10.
Pantolabus, Sat. I, 8; II, 1.
Paris, Epist. I, 2.
Paulus, Sat. I, 6.
Pausiacus, Sat. II, 7.
Pedanus, Epist. I, 4.
Pedius, Sat. I, 10.
Pelides, Epist. I, 2.
Penelope, Epist. I, 2.
Pentheus Epist. I, 16.
Perellius, Sat. II, 3.
Persius, Sat. I, 7.
Petrinus, Epist. I, 5.
Phaeax, Epist. I, 15.
Philippi, Epist. II, 2.
Philippus, Epist. I, 7.
Phraates, Epist. I, 12.
Picenus, Sat. II, 3.
Pisones, Art. poet.
Pitholeon, Sat. I, 10.
Plato, Sat. II, 3,
Plautus, Epist. II, 1. Art. poet.
Plotius Tuca, Sat. I. 5. 10.
Polemon, Sat. II. 3.
Pollio, Sat. I. 10.
Pompeius Grosphus, Epist. I. 12
Pomponius, Sat. I. 4.
Poplicola, Sat. I. 10.
Porcius, Sat. II. 8.
Posilla, Sat. II. 3.
Praeneste, Epist. I. 2.
Priamus, Sat. II. 3. Art. poet.
Priapus, Sat. II. 0.
Procne, Art. poet.
Proserpina, Sat. II. 5.
Proteus, Epist. I. 1.
Publius, Sat. II. 5.
Pupius, Epist. I. 1.
Pylades, Sat. II. 3.

Pyrria, Epist. I. 1. 3.
Pythagoras, Sat. II. 4.
Pythias, Art. poet.

Q

Quinctius, Epist. I. 16.
Quintus Horatius, Sat. II. 6.
 " **Arrius**, Sat. II. 3.
Quirinus, Sat. I. 10. Epist. II. 2.
Quiris, Epist. I. 6.

R

Rex, Sat. I. 7.
Rhodos, Epist. I. 11.
Roscius, Epist. II. 1.
Rubi, Sat. I. 5.
Rufa, Sat. II. 3,
Rufillus, Sat. I. 2 și 4.
Rufus, Sat. II. 8.
Rupilius, Sat. I. 7.
Ruso, Sat. I. 3.
Rutuba, Sat. II. 7.

S

Sabinus, Epist. I. 5.
Sagana, Sat. I. 8.
Salernum, Epist. I. 11.
Samos, Epist. I. 11.
Sappho, Epist. I. 19.
Sardes, Epist. I. 11.
Sarmentus, Sat. I. 5.
Satureianus, Sat. I. 6.

Saturnalia, Sat. II.
Scaeva, Epist. I. 17 ; Sat. II.
Scetanus, Sat. I. 4.
Scylla, Art. poet.
Septicius, Epist. I. 5.
Septimius, Epist. I. 9.
Servilius, Sat. II. 8.
Silenus, Art. poet.
Simo, Art. poet.
Sinuessa, Sat. I. 5.
Sisennae, Sat. I. 7.
Sisyphus, Sat. II. 3 ; I. 3.
Sophocles, Epist. II. 1.
Sosii, Epist. I. 20. Art. poet.
Staberius, Sat. II. 3.
Sulcius, Sat. I. 4.
Surrentum, Epist. I. 17.
Syrus, Sat. I. 6 ; II. 6.

T

Tanais, Sat. I.
Tantalus, Sat. I. 1.
Tarentum, Sat. I. 6 ; II. 4. Epist.
 I. 7 și 16.
Tarpa, Sat. I. 10.
Taurus, Epist. I. 5.
Teanum, Epist. I. 1.
Telemachus, Epist. I. 7.
Telephus, Art. poet.
Terentius, Sat. I. 2. Epist. II.
Teucer, Sat. II. 3.
Thespis, Epist. II. 1. Art. poet.
Thraex, Epist. I. 31.
Thurinus, Sat. II. 8.
Tibur, Epist. I. 7 și 8 ; II. 2.
Tigellius Hermogenes, Sat. I. 4.
 „ **Sardus**, Sat. I. 2 și 3.

Tillius, Sat. I. 6.
Timagenes, Epist. I. 19.
Tisiphone, Sat. I. 8.
Titius, Epist. I. 3.
Torquatus, Epist. I. 5.
Trebatius, Sat. II. 1.
Trebonius, Sat. I. 4.
Trivicum, Sat. I. 5.
Troia, Sat. II. 3. Epist. I. 2.
Tullius, Sat. I. 6,
Turbo, Sat. II. 3.
Turius, Sat. II. 1.
Tyrthaeus, Art. poet.

U

Ulixes, Sat. II. 3, Epist. I. 2, 6
 și 7.
Ulubrae, Epist. I. 11.
Umbrenus, Sat. II. 2.
Ummidius, Sat. I. 1.
Utica, Epist. I. 20.

V

Vacuna, Epist. I. 10.
Vala, Epist. I. 15.
Valerius, Sat. I. 6.
Varia, Epist. I. 14.
Varius, Sat. I. 5. — 6. 9. 10. II.
 8. Epist. II. 1. Art. poet.
Veianius, Epist. I. 1.
Veintanum, Sat. II. 3.
Velabrum, Sat. II. 3.
Velia, Epist. I. 15.
Velina, Epist. I. 6.
Venafrum, Sat. II. 8.

- Vergilius**, Sat. I. 5.; 6 și 10.   **Vortumnus**, Sat. II. 7. Epist.
 Epist. II. 1. Art. poet.   I. 20.
- Vibidius**, Sat. II. 8.
- Vinius**, Epist. I. 13.
- Viscus Vibius**, Sat. I. 9.
- "   **fii săi**, Sat. I. 10.
- "   **Thurinus**, Sat. II. 8.
- Visellius**, Sat. I. 1.
- Volanerius**, Sat. II. 7.
- Volteius**, Epist. I. 7.

Z

- Zethus**, Epist. I. 18.
- Zmyrna**, Epist. I. 11.

ERRATUM

La pag. 73 rândul 3 e un „care” de prisos.

CUPRINSUL

Cuprinsul

	Pag.
I. Introducere	IX
II. Quintus Horatius Flaccus	XV
III. Satire	I

CARTEA I

Satira I	1
„ II	19
„ III	21
„ IV	31
„ V	41
„ VI	51
„ VII	61
„ VIII	67
„ IX	73
„ X	81

CARTEA II

Satira I	93
„ II	103

	<u>Pag.</u>
Satira III	113
" IV	137
" V	145
" VI	153
" VII	163
" VIII	171

IV. Scrisori. . . . .

CARTEA I

	<u>Pag.</u>
Scrisoarea I	185
" II	193
" III	199
" IV	205
" V	209
" VI	215
" VII	223
" VIII	281
" IX	235
" X	239
" XI	245
" XII	251
" XIII	257
" XIV	261
" XV	267
" XVI	273
" XVII	279
" XVIII	287
" XIX	295
" XX	301

CARTEA II

	Pag.
Scrisoarea I	309
„ II	325
V. Arta poetică	339
VI. Indicele numelor proprii	363

Au apărut în Editura **Casei Școalelor**
de E. Lovinescu :

I. Textele autorilor latini :

Tacit, <i>Analele</i>	vol. I.	lei 35.—
„ „	vol. II.	„ 30.—
Horățiu, <i>Ode și Epode</i>		„ 35.—
Virgiliu, <i>Eneida</i>	vol. I.	„ 32.—

II. Traducerile autorilor latini :

Tacit, <i>Analele</i>	vol. I.	lei 22.—
„ „	vol. II.	„ 20.—
Horățiu, <i>Ode și Epode</i>		„ 22.—
„ <i>Satire și Scrisori</i>		„ 35.—